แหวนหินิจ

ของ นานากวี

— และ —

นักประพันธ์

ถวายพระมหาปี่

เป็นที่ระลึก

ที่ได้ช่วยกะริน สีฟักวัดท่ากะลาว

จ.ว. ระยอง

๒๔๘๒

พระรัชชมงคลมุนี

นางวรรณ กรรณสูต นางวิจิตร์รถการ

และ

สหธรรมิก คณะวัดสัมพันธวงศ์ (เกาะ)

พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน

ในงานกฐิน วัดทองล่าง อำเภอพระโขนง พระนคร

สำนักสงฆ์ท่ากะสาว อำเภอท่าประดู่, วัดสมมติเทพฯ

อำเภอแกลง ระยอง, วัดเสาธงกลาง อำเภอบางพลีใหญ่

สมุทรปราการ, และ วัดศรีมงคล (วัดใต้)

อำเภอยะโสธร อุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๔๘๑

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ถนนพระสุเมรุ

กรุงเทพ ฯ

คำปรารภ

ด้วยตั้งแต่อุปสมบทมาจนกระทั่งบัดนี้ ได้มีท่านที่เคารพนับถือและญาติมิตรมีจิตต์ศรัทธา มาร่วมการกุศลศาสนาและอุปการะข้าพเจ้าทั้งในทางตรงและทางอ้อมเป็นลำดับ ซึ่งนับว่าทุกท่านได้มีส่วนอุดหนุนให้เจตนาและการอุปสมบทของข้าพเจ้าสำเร็จประโยชน์สมความมุ่งหมายด้วยดี อุปการคุณทั้งนี้ข้าพเจ้าระลึกอยู่มิรู้หายและนอกจากจะได้อุทิศกุศลแผ่ผลไปให้ทั่วกันแล้ว ยังคำนึงหาทางที่จะปฏิการะสนองตอบอยู่ทุกเมื่อ แต่ยังไม่มีโอกาสเหมาะ จำเพาะมาเมื่อใกล้จะออกพรรษาปีนี้ ข้าพเจ้าและพระศิริ ชาญรถไฟ ได้ร่วมกันเป็นผู้จัดการรวบรวมวัตถุปัจจัยจากภิกษุบวชใหม่ภิกษุเก่าและภิกษุผู้ใหญ่บางท่าน มากน้อยตามมีตามได้ เพื่อรวมกันไปทอดกฐินณวัดใดวัดหนึ่ง ซึ่งเป็นปกตินิยมที่ภิกษุสามเณรแห่งสำนักนี้ได้เคยประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยมีท่านพระครูสังฆวินิต (กรรมวาจาจารย์) เป็นผู้อำนวยการ นางวิจิตรรถการ โยมพระศิริ ฯ และนางวรรณ กรรณสูต โยมน้าข้าพเจ้าเป็นผู้อุปถัมภ์ ตกลงไปทำการทอดณวัดทองล่าง ตำบลปากคลองพระโขนง ในวันนี้ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ปีขาล ตรงกับวันอาทิตย์ ที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑.

ในการนี้ ข้าพเจ้าดำริจะสร้างหนังสือขึ้นสักเรื่องหนึ่ง ซึ่งชี้แจงให้ประชาชนเห็นคุณประโยชน์ของพระพุทธศาสนาในหลาย ๆ กระแสและเพื่อจะได้แก้ความเข้าใจผิดของคนบางคนที่เข้าใจว่า พุทธศาสนา

สอนให้คนไทยเกียจคร้าน, งุ่มง่าม, ล้าสมัย. เป็นเหตุให้อาชีพและการค้าของประชาชนไม่เทียมทันชาวต่างชาติ. ให้เห็นว่า แท้จริงพุทธศาสนามีคุณอุดหนุนการศึกษา, อาชีพ, ความประพฤติและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวสยามอย่างมาก หากแต่ราษฎรไม่รู้จักใช้ให้เป็นคุณเป็นประโยชน์แก่ตนและหมู่คณะ ให้สมกับที่มีแก้ววิเศษอยู่ในมือหรือในบ้านเมืองของตนต่างหาก และเมื่อได้นำความดำรินี้เรียนปฏิบัติหารือต่อท่านเจ้าคุณอุปัชฌาย์แล้ว ท่านก็เห็นชอบด้วย ซ้ำได้กรุณาแนะวิธีการและให้ความอุปการะร่วมในการจัดสร้างหนังสือเรื่องนี้อีกด้วย.

เพื่อที่จะให้ท่านผู้อ่านผู้ฟังได้ลิ้มรสต่าง ๆ ในทางศาสนธรรม ข้าพเจ้าจึงได้ขอร้องไปยังท่านผู้ที่ทรงคุณวิทยาในวิชาการต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือและรักใคร่ ในทางส่วนตัวบ้าง, ในทางวิชาการบ้าง, ให้ช่วยเขียนความเห็นสั้น ๆ เกี่ยวแก่ความรู้สึกในทางพุทธศาสนาตามความรู้ความถนัดของท่านเหล่านั้น ด้วยคำพูดง่าย ๆ พอที่คนมีพื้นความรู้ธรรมดาจะเข้าใจได้ ซึ่งทุกท่านก็ได้กรุณาสละเวลาเขียนส่งมาให้ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา.

เริ่มตั้งแต่ดำริจนกระทั่งเป็นรูปหนังสือนี้ ท่านพระครูสมุห์สำเนียง โพธิสุนทร และท่านมหาพวง สุทาม (ป. ๖) ได้เหน็ดเหนื่อยเป็นธุระช่วยเหลือร่วมมือในการวิ่งเต้นจัดการต่าง ๆ เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ก็มีอีกหลายท่านที่มีส่วนช่วยเหลือและศรัทธาบริจาคทรัพย์

เข้าร่วมในการกุศลสาธารณประโยชน์นี้ ยิ่งกว่านั้นครูเหม เวชชกร คุณมณี คงในสุข ยังได้กรุณาออกแบบเขียนภาพหน้าปกให้ คุณจรัส สังข์สกุล ผู้จัดการบริษัท S. P. E. ได้กรุณาทำบล็อกให้ด้วยความเลื่อมใสศรัทธามิได้คิดมูลค่าแต่อย่างใด นับว่าทุกท่านที่กล่าวอ้างมาแล้วแต่ต้น ได้มีส่วนช่วยให้หนังสือนี้สำเร็จประโยชน์เป็นรูปขึ้นด้วยดี ขอเดชะกุศลบุญราศีที่ท่านทั้งหลายได้มีส่วนช่วยเหลือในการกฐินนี้ก็ดี, ในการอุปสมบทข้าพเจ้าและพระศิริ ฯ ก็ดี, และที่ได้ช่วยยังประชานิกรให้มีสติปัญญาสว่างเห็นกระจ่างในคุณประโยชน์ของพระพุทธศาสนา อันจะนำมาซึ่งประโยชน์สุขแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ โดยมีส่วนช่วยสร้างหนังสือเล่มนี้ขึ้นก็ดี จงเป็นผลบันดาลดลให้ทุกท่านประสบความสุขความเจริญด้วย อายุ, วรรณะ, สุขะ, พละ. ทั้งในทางโลกและทางธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป และขอได้รับความขอบคุณในความกรุณาจากข้าพเจ้าโดยทั่วกัน.

ส่วนผลที่เกิดจากสติกำลังของข้าพเจ้าโดยฉะเพาะนั้น ขออุทิศให้แก่คุณโยมทั้งสอง และแผ่ผลไปให้ท่านผู้มีอุปการคุณทุกท่าน.

พระจงอาน ฐานวฑฺโฒ

วัดสัมพันธวงศ์

๓ ตุลาคม ๒๔๘๑

สามัคคีนำมาซึ่งความสำเร็จประโยชน์

ความมีชัย, ย่อมได้, ด้วยใจสมัคร,
รวมเพื่อนรัก, เพื่อนชาติ, เพื่อนศาสนา,
เล็ก ๆ น้อย, ค่อยรวม, ร่วมเข้ามา,
ก็จะพา, ให้เราได้, สมใจปอง.
สามัคคี, นี่แหละท่าน, วานอย่าลืม,
มันแสนปลื้ม, แสนปรีดิ์, ไม่มีสอง,
แม้การยาก, มากเหลือ, เบื่อใจตรอง,
ถ้าพวกพ้อง, ร่วมกันทำ, สำเร็จเอย ฯ

สมบัติ ๓ ประการ

ของ

เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์

มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ เป็นของกลาง ที่ผู้ฉลาดสามารถพากเพียรตามทางพระพุทธศาสนามีสิทธิ์จะพึงได้พึงถึง ไม่จำกัดกาล แต่ไม่ใช่ฐานะที่คนเขลา เกียจคร้าน อ่อนแอ จะพึงได้พึงถึง ๆ

ธรรมดาย่อมสร้างมนุษย์มา ให้มีรูปร่างอวยวะพิเศษพร้อมเพรียง เพื่อมีสิทธิ์เสวยสมบัติทั้งสาม อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสามอย่างนั้น คือมี ๒ ตาสำหรับดูให้รู้จักรูปทั้งปวง มี ๒ หูสำหรับฟังให้รู้จักเสียงทั้งปวง มีจมูก ๒ ช่องสำหรับรู้กลิ่นทั้งปวง มีลิ้นสำหรับรู้รสทั้งปวง มีกายสำหรับรู้สัมผัส เย็น ร้อน อ่อนแข็ง, มีปากสำหรับพูด, มีแขน ขา มือ เท้า ทั้งซ้ายขวา สำหรับประกอบการงานทั้งปวง มีมันสมองและจิตต์ใจสำหรับคิดนึก มีวิญญาณสำหรับรู้แจ้งอารมณ์คือส่วนที่ผ่านอวยวะนั้น ๆ มีเวทนา การเสวยอารมณ์ คือรู้จักสุขทุกข์และกลาง ๆ ไม่สุขไม่ทุกข์ มีสัญญา ความจำได้หมายรู้ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะและธรรมารมณ์ มีสังขารความคิดอ่านสำหรับปรุงแต่งกาย วาจา จิตต์ ให้สะอาด และให้มีอำนาจ

สามารถแคล่วคล่องว่องไว พอที่จะประสิทธิกิจการให้สำเร็จสม ความปรารถนา เป็นอันว่ามีเครื่องมือพิเศษพอที่จะศึกษาศิลปวิทยา มาด้วยกัน มีฐานะที่จะประกอบการอาชีพ และบำเพ็ญประโยชน์สุข ให้ไพบูลย์ด้วยกัน ฯ

แต่ผู้ใดไม่นิยมการศึกษาศิลปวิทยา ไม่พยายามอบรมฝึกฝน จิตต์ให้ดี มีนิสสัยโลเล ไม่ทำอะไรจริง อ่อนแอ ไม่กล้าหาญทนทาน ต่อความยากลำบาก มีความเห็นผิดพลาดจากเหตุผล เขลาตีราคาตน เกินฐานะ เหล่านี้ เมื่อเคยมีอย่างไร ก็คงอยู่อย่างนั้นหรือหนักขึ้น เช่นนี้ ชื่อว่าไม่รู้จักรักษา ไม่รู้จักทำนุบำรุง ไม่รู้จักใช้สอยเครื่องมือ ให้ดี ไม่รู้จักรักษาใช้สอยสมบัติอันมีค่าของตนให้เป็นประโยชน์ เขา ย่อมประสพแต่ทุกข์โทษอเนกประการ เช่นตั้งตนไม่ได้ทั้งในคดีโลก และคดีธรรม ไม่ได้ประโยชน์สุขที่ประณีตยั่งยืน มีชีวิตเป็นอยู่ด้วย อาการขัดข้องฝืดเคืองทุกข์ร้อนต่าง ๆ เพราะยากจนขัดสน ถูกคน และสัตว์เบียดเบียฬ ถูกประหัดประหารล้างผลาญ และถูกดูหมิ่น ต่าง ๆ เหมือนอย่างสมบัติภายนอก เช่นมีสวน มีนา ไม่รู้จักรักษา ทำนุบำรุงก็จะรกร้างเป็นป่า หรือว่าไม่ได้ผลพอค่าสมพัตสรอากร ก็จะต้องตกเป็นสิทธิ์ของผู้อื่น มีแก้วแหวนเงินทองใช้และรักษาไม่ดี ก็จะมีแต่ผู้ปองร้าย มีวัว ควาย ช้าง ม้า ไม่รู้จักรักษาใช้สอย ปล่อยให้ประทุษร้ายทรัพย์สินของผู้อื่น ก็จะต้องถูกปรับไหม มี ศัสตราวุธไม่รู้จักรักษาไม่รู้จักใช้ ก็จะกลายเป็นเครื่องประหารตน

เอง เหล่านี้เป็นต้น แทนที่เขาจะเห็นโทษของตนเอง เขามักบ่นเพ้อ ติเตียนยกโทษป้ายร้ายให้ผู้อื่น แม้ท่านผู้มีอุปการะคุณเป็นอันมาก เช่น ว่าบิดามารดาให้อุปการะแก่เขาไม่เพียงพอบ้าง ครูอาจารย์สั่งสอนอบรมให้เขาไม่ดีบ้าง โชคไม่อำนวยบ้าง พระพุทธศาสนาที่สั่งสอนให้คนหมั่นตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูงสุด ติเตียนการเกียจคร้านและช้าและประมาทมัวเมา เขาก็อาจว่า สั่งสอนให้คนเกียจคร้านบ้าง ให้ทำการค้าและอาชีพต่าง ๆ งุ่มง่าม ล่าช้าล้าสมัย ไม่เทียมทันชาวต่างประเทศบ้าง โดยถือเอาเลศที่สอนให้มักน้อยปล่อยวาง ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูง เป็นปฏิปทาของผู้มุ่งพระนิพพานเข้ามาขัดขวาง เขาจึงเป็นคนดีแต่พูด ตั้งตนไม่ได้ ไร้จากคุณธรรม คือไม่ได้เสวยมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ ฯ

ส่วนผู้ที่นิยมการศึกษาศิลปวิทยา หมั่นแสวงหาความรู้ความชำนาญในกิจการ ตามควรแก่กาละเทศะ ย่อมขยับฐานะของตนให้เลื่อนสูงขึ้นสู่ภูมิชั้นที่มั่นคงหลักแหลม รู้จักรักษา รู้จักบำรุง รู้จักใช้กำลังร่างกาย กำลังความคิด กำลังปัญญา สามารถให้ประกอบกิจสำเร็จโดยชอบ ทั้งส่วนที่เนื่องด้วยครอบครัว ทั้งส่วนภายนอกส่วนภายใน ที่จำต้องอาศัยและเนื่องกัน ด้วยความกล้าหาญทนทาน ไม่ย่อท้อต่อข้อขัดข้องลำบาก ฝึกหัดกาย วาจา ใจ ให้แคล่วคล่องว่องไว มีไหวพริบพอจะบำเพ็ญกรณียกิจ และเอาชนะเหตุการณ์อันจำต้องผจญ คนเช่นนี้เขาจะอยู่ที่ไหน ในพระนครหรือชนบท

ก็ย่อมตั้งตัวได้ และถึงความเป็นใหญ่เป็นโต เป็นที่พึ่งพิง เป็นที่รักใคร่นับถือของญาติมิตรพวกพ้อง ถ้าได้มีโอกาสเล่าเรียนศิลปะจากสถานศึกษาชั้นสูง ก็ยิ่งเป็นกำลังให้เขาขยายกิจการงานใหญ่โตได้สะดวก ถ้ารู้วิชาทางพระพุทธศาสนาเข้าสนับสนุน ประคับประคองให้เขาดำเนินไปตามคลองธรรมไม่ผิดพลาด ก็ย่อมสามารถยังประ-โยชน์ตนประโยชน์ท่าน ทั้งส่วนคดีโลกทั้งส่วนคดีธรรม ให้เจริญแพร่หลายไพศาลยิ่งขึ้นโดยลำดับ ส่งเสริมเขาให้ปรากฏเด่นชัดแก่ตาโลก ด้วยธนสารสมบัติ คุณสมบัติ เกียรติยศ บริวารยศ และประโยชน์ความสุขอันประณีต จนสุดเขตต์แห่งวาสนา คือได้เสวยมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ ตามควรแก่โอกาสและสมัย ไม่ต้องตีโพยตีพายซัดผู้นั้นผู้นี้ ยิ่งกว่านั้นเขาย่อมเห็นคุณของท่านบิดามารดา ครูอาจารย์ เห็นคุณรัฐบาลผู้ปกครอง และเห็นคุณพระพุทธศาสนาเหลือล้นพ้นประมาณ เพราะ

๑. บิดามารดาได้ให้อวยวะร่างกายอันเป็นเครื่องมือสำคัญ ให้วิชาความรู้ที่ท่านสามารถจะสั่งสอนและอุปการะแก่เขา ให้มีชีวิตร่างกายอวยวะเติบโตมาโดยลำดับ ๆ

๒. ครูอาจารย์สั่งสอนให้เขารู้อักษรศาสตร์และวิชาชีพต่าง ๆ เท่ากับทำดวงตาของเขาให้สว่าง เห็นเหตุการณ์ได้ไกล ช่วยให้รู้จักใช้ร่างกายจิตต์ใจให้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น ๆ

๓. รัฐบาลช่วยป้องกันการเบียดเบียนจากคนพาล ให้โอกาส

ศึกษาศิลปวิทยาและประกอบอาชีพตามควรแก่วิสัย ฯ

๔. พระพุทธศาสนา ช่วยปกครองฝึกฝนจิตต์ใจ ให้ฉลาดเฉลียวรู้จักเลือกทางควรดำเนิน และเว้นทางที่มีโทษภัยเสีย ตั้งต้นแต่ให้รู้จักข้อปฏิบัติอันเป็นประโยชน์ปัจจุบัน คือให้ถึงพร้อมด้วยความหมั่นในการศึกษาเล่าเรียน และในการประกอบกิจตามหน้าที่ ให้ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์สมบัติ และคุณความดี ให้มีมิตรดีงาม และให้รู้จักประมาณในการบริโภคสมบัติ ไม่ให้ฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ให้เว้นจากทางเสียหาย อันเป็นเหตุให้ได้มนุษย์สมบัติ และให้ดำเนินในปฏิปทาแห่งสัมปรายิกัตถประโยชน์ คือ สัทธา ศีล จาคะ ปัญญา อันเป็นทางให้ถึงสวรรค์สมบัติ ตลอดถึงให้ดวงตาอันเป็นทิพย์และดวงตาธรรม ซึ่งสามารถครอบงำตัดรอนแผดเผากิเลสอาสวะให้เสื่อมหาย แก่ผู้ที่ดำเนินตามอริยมรรค คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ซึ่งได้แก่การเห็นชอบ ดำริชอบ พูดชอบ ทำชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ตั้งสติชอบ ตั้งใจชอบ ทำความสุขกายสบายใจให้สมบูรณ์ ตลอดถึงให้ประสพนิรามิสสุขที่เรียกว่านิพพาน อันเป็นสุขที่ประณีต ยั่งยืนไม่แปรผัน ผู้รู้จึงประพันธ์ข้อความสรรเสริญคุณพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ประศาสน์พระพุทธศาสนาไว้ว่า พระองค์เป็นผู้ไกลกิเลส ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้เสด็จไปดี เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นผู้ฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้

จำแนกแจกธรรม เป็นบรมนายกผู้นำที่ยอดเยี่ยม เป็นผู้ปลุกให้ตื่น เป็นผู้ตามไฟในที่มืด เป็นผู้หงายของที่คว่ำไว้ เป็นผู้บอกทางแก่ผู้หลงทาง เป็นผู้ชี้ขุมทรัพย์ให้ เป็นผู้ประทานรัตนะคือแก้วสารพัดนึก ผู้ใดรู้สึกตนเป็นคนเชื่อฟัง ตั้งอยู่ในปฏิปทาที่พระองค์ทรงแสดงแล้ว ด้วยความไม่ประมาท ก็ย่อมแคล้วคลาดจากทุกข์ร้อนภัยพิบัติ ได้ประสพแต่ความสุขสวัสดี ย่อมได้ประโยชน์ชาตินี้ และประโยชน์อันยืดยาวถึงชาติหน้า ตลอดถึงประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน ซึ่งได้นามโวหารตามคุณนิมิตรว่า กัลยาณชนคนดีงามบ้าง อริยชนคนประเสริฐบ้าง รัตนบุคคล คนแก้วบ้าง สังฆรัตนะ คือหมู่ผู้มีศีลและทิฏฐิเสมอกันบ้าง ตามควรแก่วิสัยและสมบัติ ฯ

ศาสนาสอนสั่งให้ ประพฤติดี
หนึ่งยุติธรรมไป่มี เลือกผู้
ประพฤติเพื่อประโยชน์ศรี สวัสดิ์ทั่ว กันแฮ
สามสิ่งควรรอบรู้ เคารพเรื่อง เจริญคุณ

(จากวชิรญาณ)

ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว

ชาวยุโรปเคยกล่าวว่า "พุทธศาสนาหาใช่ศาสนาไม่ เป็นฟีโลโสฟีต่างหาก" ศัพท์ฟีโลโสฟีนี้ เดี๋ยวนี้นิยมใช้กันว่าปรัชญา เป็นวิทยาศาสตร์ส่วนนาม ซึ่งสำคัญไม่น้อยกว่าวิทยาศาสตร์ส่วนรูป คำกล่าวของชาวยุโรปเช่นนี้ไม่น่าโกรธ ไม่ใช่ว่าเขากล่าวปรักปรำศาสนาของเรา ที่เขาว่าไม่ใช่ศาสนานั้น ก็เพราะเขาถือว่าศาสนาต้องมีพระเจ้า ๆ ต้องเป็นวัตถุพิเศษ เป็นเจ้าของแห่งสากลโลก แปลว่าไม่ใช่มนุษย์ พระพุทธเจ้าของเราเป็นเพียงมนุษย์ ท่านจึงหาใช่พระเจ้าไม่ ข้อนี้ก็เป็นความจริง และเป็นสิ่งที่เราภูมิใจ และอวดเสียด้วยซ้ำ ทำไมกับพระเจ้าที่มีฤทธานุภาพสร้างโลกและสรรพสิ่งทั้งปวง ซึ่งเราไม่อาจเข้าใจได้ ? อัจฉริยบุคคลเช่นพระพุทธเจ้านั่นซิ! น่านับถือ เพราะอยู่ในความเข้าใจของเรา คือเราพอเข้าใจท่านได้ ธรรมของท่าน ๆ ท้าให้ใคร ๆ ตรวจสอบดูได้ทุกเมื่อ ดังปรากฏในคำสวดมนต์บทพระธรรมคุณว่า "อกาลิโก เอหิ ปัสสิโก" เพราะล้วนมาแต่เหตุ คือมีเหตุผลทั้งนั้น

คำที่เขากล่าวว่าพุทธศาสนาเป็นฟีโลโสฟีนั้น ก็เป็นอันเขารับอยู่แล้วว่าเป็นวิทยาศาสตร์อย่างประเสริฐ เพื่อไม่ปรักปรำศาสนาอื่น ๆ เราจะกล่าวเพียงว่าศาสนาพุทธของเรา เป็นวิทยาศาสตร์

แท้จริง อันเรากล่าวได้เต็มปาก แม้ชาวศาสนาอื่นก็ต้องยอมรับรอง แต่ชาวศาสนาอื่น ๆ ที่พยายามจะปรับศาสนาของเขาเข้ากับวิทยาศาสตร์ เขาได้แต่พูดอ้อมแอ้ม ไม่เต็มปาก เรายังปลงใจกับเขาไม่ได้สักศาสนาเดียว ศาสนาพราหมณ์เรื่องพระผู้เป็นเจ้าทั้งสาม คือ พระอิศวร พระนารายน์ พระพรหมนั้น เหลือที่วิจารณญาณของมนุษย์จะเข้าใจท่านได้ ในทำนองเดียวกัน พระเจ้าที่สร้างโลกและดวงดาวทั้งหลายในห้วงเวหา อันหาที่สุดมิได้ เราก็เข้าใจท่านไม่ได้เหมือนกัน เหตุผลถ้าจะมี ก็ไม่ใช่เหตุผลสำหรับมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถเข้าใจ ไม่ใช่เหตุผลอย่างวิทยาศาสตร์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็ต้องว่าเราไม่เห็นสมเหตุสมผลกันเลย

เมื่อพุทธศาสนาของเราเป็นที่พอใจเราถึงเพียงนี้แล้ว ก็จะมีอะไรเล่าที่จะเคลือบแคลงสงสัย? คำที่เขาซัดเอาว่าพุทธศาสนาทำให้คนเกียจคร้าน มักน้อย และไม่ขวนขวาย จนแพ้ชาวต่างประเทศผู้มาแย่งงานเราในเมืองเรานั้น เป็นคำซัดที่ฟังไม่ขึ้น ศาสนาของเรายกคุณแห่งความเพียร ติเตียนความเกียจคร้าน ไฉนจะว่าศาสนาทำให้คนเกียจคร้าน? ความสมบูรณ์แห่งภูมิประเทศ ซึ่ง "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" ต่างหาก ที่ทำให้เราไม่รู้จักกระเสือกกระสนเหมือนคนที่เคยอยู่ในที่กันดารพาลจะอด

ความมักน้อยเป็นฉายาแห่งสันโดษที่ท่านสอนไว้จริง แต่สันโดษที่แท้หมายความว่า พอใจในสิ่งที่มีอยู่ ธรรมข้อนี้มิได้จำกัด

ว่าให้มีแต่น้อย ท่านเป็นแต่สอนว่าอย่าต้องรับทุกข์ เพราะอยากมีสิ่งที่ไม่มีต่างหาก อีกนัยหนึ่งก็ว่าอย่าร่ำร้องไห้เพราะไม่ได้ดาวเดือน สันโดษเป็นธรรมที่คนถือได้ทุกชั้น เศรษฐีผู้มั่งมีมากมาย หรือพระมหากษัตริย์ผู้สมบัติบรมจักรก็ถือสันโดษได้ เพราะฉะนั้น สันโดษมิได้ห้ามการก้าวหน้าในกิจการทั้งปวง ถ้าชาวเราก้าวหน้าไปไม่ทันเขา ต้องถูกเขาแย่งงาน ก็เพราะเราอยู่ในภูมิประประเทศที่ "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" ดังกล่าวแล้วข้างต้น

การไม่ขวนขวายหรือมีความขวนขวายน้อย ก็เพราะเหตุเดียวกันเหมือนกัน เราหาได้พอกินแล้วเราหยุดพักเหนื่อย แต่เขาได้เท่าไรเขาไม่รู้จักหยุด เราหาได้มากเราใช้จ่ายมาก เขาหาได้มากเขาเก็บไว้ เขาตั้งต้นเก็บเงินตั้งแต่วันแรกที่หาเงินได้ ส่วนเราผัดวันอยู่ร่ำไป บางคนตายเสียก่อนถึงวันตั้งต้นเก็บเงิน เขากินข้าวกับ ๆ ข้าวสิ่งเดียวพอ แต่เราต้องมีน้ำพริกมีแกง ฯลฯ

เหล่านี้เพราะอะไร ? ไม่ใช่เพราะลัทธิศาสนาที่ถือเป็นแน่ เป็นเพราะ "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" ทั้งเพ คำกล่าวนี้พ่อขุนรามกำแหงได้จารึกไว้ในแผ่นศิลาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยโพ้น แต่นั้นมาจนบัดนี้เวลาล่วงแล้วตั้ง ๗๐๐ ปี ภูมิประเทศและความเป็นอยู่ของเราได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ในน้ำยังมีปลาในนายังมีข้าวจริง แต่นอกจากข้าวกับปลา เดี๋ยวนี้เรายังต้องการเสื้อผ้าแปลก ๆ ต้องการหูทิพย์ตาทิพย์ ต้องการเหาะเหิรเดินอากาศ และต้องการบินแทน

หอกหลาวแหลนสำหรับต่อสู้สัตรู ของเหล่านี้เรายังต้องเอาข้าวเอาปลาของเราไปแลกมา ฉะนั้น ความเป็นอยู่ของเราทุกวันนี้ก็เกิดเป็นการหาเงินขึ้น แม้ข้าวในนาปลาในน้ำเราก็ต้องมีเงินซื้อ เงินจึงเกิดเป็นพระเจ้าผู้บังคับความเป็นอยู่ของเราทุกฝีก้าว

เราได้ตั้งต้นตื่นตัวในเรื่องความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แล้ว เราคงจะปรับตัวของเราเข้าให้เหมาะแก่ความเป็นอยู่อย่างใหม่จนได้ เพื่อมิต้องให้เป็นผู้แพ้ร่ำไป ดังนี้ เราจงพากันสำนึกและหันมาเกาที่คันเถิด อย่ามัวหลงโทษศาสนาว่าเป็นเหตุให้เราแพ้เขาเลย คันข้างหลังไปเกาที่ขามันจะหายคันได้อย่างไร ? ศาสนาของเราเป็นวิทยาศาสตร์ไม่มีวันล้าหลังสมัย เราจงพากันปิติยินดีเถิดว่าพุทธศาสนาของเราน่าเลื่อมใสจริง !

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี.

อยากมั่งมี มักกิจอย่าเกียจคร้าน จะใคร่มีอย่านอนสาย,
ให้ตื่นแต่เช้า ค่ำเช้าจะเพรางาย เร่งรำพึงถึงการงาน.

อยากรวย อยากลาภอย่าเกียจคร้าน หมั่นทำการตั้งใจนึก,
ให้ขยัน อยากรู้ให้เร่งตฤก ศึกษาครูโดยถวิล.

(บัญญัติพระร่วง)

อด–ทน

พระพุทธภาษิตบทว่า "กิจฺฉํ มจฺจาน ชีวิตํ ความเป็นอยู่ของสัตว์เป็นการยาก" เตือนใจให้สำนึกตนว่า ต้องเกลือกกลิ้งต่อสู้เพื่อดำรงชีวิตอยู่ทุกลมหายใจ จะงดเว้นเองหรือมีใครบังคับให้งดเว้นย่อมไม่ได้ เมื่อยังนับถือตนว่าเป็นบุทคล. หน้าที่การงานของบุทคลต้องมีประจำตนตามฐานะ และจำเป็นต้องกระทำ ความกระทำนี่แหละคือการเกลือกกลิ้งเบียดเสียดต่อสู้ของบุทคล ทั้งนี้ ก็เพื่อปัจจัยคือเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อาศัย ยาบำบัดโรคเป็นส่วนใหญ่ ยังจะมีส่วนปลีกย่อยลาภ ยศ สรรเสริญ สุขอีกเท่าไรไม่มีจำกัด. ฉะนั้น เราต้องอดใจในสิ่งที่ยังปรารถนาไม่ได้สมหวัง. ต้องทนในสิ่งที่เป็นหน้าที่กำลังประสพ แม้จะไม่พอใจ.

การแสวงหาเพื่อดำรงชีวิตนั้น ไม่ฉะเพาะแต่ตนเอง ยิ่งสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับหมู่มากเพียงใด ยิ่งทวีมากเพียงนั้น ซึ่งวิถีเป็นเล่ห์หนึ่งให้ผู้เห็นแก่ตนเป็นประมาณ ใช้เลือกแอบอ้างตามกาลเทศะ ไม่ขอเกี่ยวข้องกิจการของหมู่ เพราะผิดพระพุทธประสงค์ที่โปรดให้ปลีกตนจากหมู่. ถึงดังนั้น เมื่อมีชีวิต ความเกลือกกลิ้งเพื่อชีวิตก็ยังต้องตามติดอยู่ด้วย ฉะนั้น ต้องอดใจในสิ่งที่ยังเป็นวิสัยของหมู่

และทนประกอบเพื่อตนและหมู่ ไหน ๆ ก็ปลีกไม่ออกแล้ว.

ทุกคนยังมีกิเลส ถ้าต่างใช้อำนาจกิเลสเข้าหากัน กิเลสบวกกับกิเลส ผลคือเดือดร้อนทั้งเขาและเรา. แต่ที่ยังพอคลุกคลีร่วมหมู่คณะอยู่ได้ เพราะยังใช้อำนาจกิเลสผิดลักษณะกัน เช่นฝ่าย ๑ ใช้อำนาจโลภจัด อีกฝ่าย ๑ ผ่อนตาม ด้วยจำใจหรือด้วยประการอื่น. ดังนี้ ถ้าโดยอดใจต่ออำนาจกิเลสตน ทนต่ออำนาจกิเลสท่าน กิเลสลบด้วยสันติธรรม ผลต้องเป็นสุขโดยแท้.

อดใจให้แก่ผู้ทำ พูด คิด ด้วยไม่ทราบซึ้งตลอดในการงานของเรา. ทนรับตำหนิจากเขาผู้เช่นนั้นไปพลางเสียดีกว่า เพราะคนไม่เคยประกอบอาหาร จะไม่ทราบถึงความลำบากในการจับจ่ายปรับปรุงจนสำเร็จว่ามีเพียงไร จะมัวถือโกรธคนเช่นนี้อยู่ เหมือนหาเลือดกับปู ผืนพระพุทธภาษิตว่า "นตฺถิ โลเก อนินฺทิโต คนไม่ถูกนินทาไม่มีในโลก" กวนใจเปล่า ๆ.

ยอมอดใจต่อกิเลสในอดีตและอนาคต ข่มใจทนต่อกิเลสในปัจจุบันของตนเสียสักชาติหนึ่ง หรือจะเห็นว่ามากนานเกินไป ก็เพียงพยายามอบรมการคลายถอนให้มีส่วนมากกว่ายอมให้กิเลสพอกพูน ก็ยังดี.

เราส่งความยึดถือเกาะเกี่ยวในวัตถุและบุทคลมากเพียงใด ชื่อว่าเราขยายตัวเป็นวัตถุและบุทคลมากมาย จึ่งต้องกระทบความพอใจ เสียใจ ยิ่งขึ้นเพียงนั้น. อดใจอย่ายึดเกาะเกี่ยวนัก. ทนรับความเสียใจ เพราะที่ยึดถือเกาะเกี่ยวไว้แล้ว น่าจะเบาใจได้มาก.

อดใจพิจารณากรรมของเราไว้ก่อน ทนรับผลของกรรมนั้นไปพลาง โปร่งใจกว่าไม่อดทนแล้วโทษเขาอื่น.

พระจุลคณิศร
วัดราชบพิธ

แม้นไร้ทนไร้อด เอามา นะฤๅ
ตามแต่ใจเจตนา นึกเร้า
จะดีมิดีหา หวนพินิจ ไม่เลย
ความทุกข์ความโศรกเศร้า สู่ด้วยผลุนผลัน

(นาคะประทีป)

สงวนศาสนา

ของ

หัวหน้าอนุศาสนาจารย์ทหารบก

การนับถือศาสนานั้น คิดดูแล้ว ไม่ใช่ของยาก เพราะปกติของคนชอบนับถืออะไรต่ออะไรอยู่แล้ว แม้แต่ก้อนหินฤๅต้นไม้ คนก็ยังนับถือได้ จะป่วยกล่าวไปทำอะไรถึงการนับถือศาสนา ส่วนข้อที่ยากนั้น คือการปฏิบัติตาม ถึงอย่างนั้น การปฏิบัติตาม ก็ยังไม่เท่ากันไปทุกคนได้ มียิ่งบ้างหย่อนบ้าง ตามกำลังของตน และข้อที่คนปฏิบัติตามได้ไม่เท่ากันนี้ ก็มิใช่เป็นของแปลก เพราะในทางโลก ๆ ของเราเอง คนก็ทำอะไร ๆ ได้ไม่เท่ากันอยู่แล้ว ย่อมมียิ่งหย่อนกว่ากันทั่ว ๆ ไป เช่นคนมีแรงน้อยทำงานได้น้อย คนมีแรงมากก็ทำงานได้มาก ฤๅสามารถมากก็ทำได้มาก ที่สามารถน้อยก็ทำได้น้อย ดังนี้เป็นต้น แม้ในทางศาสนาก็เหมือนกัน คงปฏิบัติได้ยิ่งบ้างหย่อนบ้าง ตามกำลังของตน เมื่อว่าฉะเพาะทางพระพุทธศาสนาด้วยแล้ว ก็ยิ่งเห็นความข้อนี้ง่าย คือเหตุไรจึงไม่เป็นพระไปให้หมด ที่เป็นเณรก็มี และทำไมไม่เป็นเณรไปให้หมด ที่เป็นอุบาสกอุบาสิกาก็มี ที่จะเรียกว่าอุบาสกฤๅอุบาสิกาไม่ถนัด และจะเรียกอย่างอื่นก็ไม่ถนัดอีก ต้องเรียกรวม ๆ ว่า พุทธสาสนิกก็มี ฤๅถ้า

กล่าวถึงชั้นพระอริยะ เหตุไรจึงไม่มีแต่พระอรหันตเจ้าเท่านั้น ที่เป็นพระอนาคามีก็มี และยังต่อลงมาอีก เป็นพระสกิทาคามีก็มี แล้วก็ต่อลงมาอีก เป็นพระโสดาบันก็มี นี้มิใช่อื่น เป็นเรื่องที่ปฏิบัติได้ไม่เท่ากันนั้นเอง การที่ปฏิบัติได้ไม่เท่ากันนี้ ไม่ใช่ความผิด เป็นเรื่องของมนุษย์ที่จะทำอะไรได้ไม่เท่ากันนั้นเอง แต่ยังมีอีกชะนิดหนึ่งซึ่งจะว่าไม่ผิดไม่ได้ คือไม่ปฏิบัติอะไรเลย ก็กลัวว่าจะไม่ดี ครั้นจะปฏิบัติตาม ก็ขัดขวางแก่ความสะดวกและความประสงค์ของตน เพราะในทางพระศาสนา มีเรื่องที่ขัดคอโลกอยู่มากมาย จึงได้พยายามดัดแปลงแก้ไขเอาให้สะดวกให้ได้ เช่นในเรื่องศีลห้าเป็นต้น คิดดูแล้วจะเห็นได้ว่า เป็นเรื่องขัดคอคนที่ไม่อยากจะงดเว้นตามนั้นมากมายอยู่ จึงได้มีผู้คิดอ่านแก้กันต่าง ๆ ทั้งได้แก้กันมาแล้วก็หลายคราว เช่นแก้ว่า ฆ่าสัตว์ที่เป็นอาหารและที่จะทำอันตรายแก่คนได้ไม่บาป ดังนี้เป็นต้น ครั้นแก้แล้ว ก็ไม่เอาไปไว้ที่อื่น คงยืนยันว่าเป็นศีลในพระพุทธศาสนา ชะนิดนี้แหละเป็นความผิด การที่เป็นเช่นนี้ ว่าถึงเหตุ ก็น่าจะมีได้หลายทาง แต่ทางหนึ่งนั้น ก็คือไม่ทันได้นึกว่า พระศาสนานั้น เป็นอะไรกันกับตน และตนเป็นเกี่ยวดองอย่างไรกันกับพระศาสนาบ้าง ซึ่งอย่างน้อยที่สุด แม้จะไม่ปฏิบัติเลยสักข้อเดียวก็ตาม ถึงอย่างนั้น เราก็มีหน้าที่ต้องสงวนอยู่นั่นเอง เปรียบเหมือนว่า ผู้อื่นกำลังกวาดที่ให้เตียนอยู่ เราไม่กวาดด้วยก็ตามเถิด แต่ไม่ควรทำให้รกขึ้น ฤๅพายเรือลำเดียวกัน เราไม่พาย

ก็ตามเถิด แต่ก็ไม่ควรเอามือราน้ำเล่น ถ้าเราเห็นพระศาสนาเป็นคนอื่นไปเสียทีเดียวแล้ว อย่าว่าถึงปฏิบัติตามให้ได้เลย แม้แต่เพียงจะคิดสงวน ก็ยังเป็นการยาก ข้อต่อไปนี้ เขียนขึ้นเพียงเป็นบันทึกว่า พระศาสนากับเราเป็นอะไรกัน และเมื่อเรายังไม่ปฏิบัติตาม เราควรทำแก่ท่านอย่างไร ดังนี้เท่านั้น.

พระศาสนาเป็นอะไร ?

๑. คำว่า ศาสนา ตามความหมายเอาคุณชาติอันเป็นกำลังปกครองใจ ซึ่งได้แก่การปกครองตนของตนเอง คือเว้นการควรเว้นเอง ประพฤติการควรประพฤติเอง การปกครองเช่นนี้แล เรียกว่าศาสนา ตามพยัญชนะ แปลว่า การสั่งสอนฤๅอบรม ซึ่งรวมคำสอนอยู่ในนั้นด้วย เพราะเมื่อมีการสั่งสอนอบรมแล้ว จะไม่มีคำสอน ย่อมเป็นไปไม่ได้ คำสอนจึ่งได้รวมอยู่ในการสอน และคำว่า ศาสนา จึ่งได้กินความมาถึงคำสอน.

๒. การปกครองก็ดี การอบรมสั่งสอนก็ดี เป็นกิจที่เนื่องกัน คือการปกครองต้องอาศัยการอบรมสั่งสอนเป็นที่ตั้ง ผลคือการปกครองตนเองได้นั้น ย่อมสำเร็จมาจากการอบรมสั่งสอน และการอบรมสั่งสอนเล่า ก็เพื่อประสาทผลคือการปกครองตนเองได้ เนื่องกันอย่างนี้ การปกครองและการอบรมสั่งสอน จึ่งได้รวมอยู่ในคำว่าศาสนา และคำว่า ศาสนา จึ่งได้หมายเอาทั้งการปกครอง ทั้งการอบรมสั่งสอน.

๓. การปกครองอย่างอื่น มีปกครองด้วยกฎหมายเป็นต้น ย่อมป้องกันคนมิให้ทำผิดได้ฉะเพาะแต่ในที่แจ้งเท่านั้น ส่วนการปกครองอย่างศาสนา ย่อมประสิทธิ์คนให้เว้นชั่วประพฤติชอบได้ทั้งในที่ลับทั้งในที่แจ้ง และการปกครองอย่างอื่นนั้น คือผู้อื่นปกครองผู้อื่น ส่วนการปกครองอย่างศาสนา คือตนปกครองตนเอง แม้ว่าอยู่ในปกครองของท่านผู้อื่นก็เรียบร้อย เพราะผู้ปกครองตนเองได้ ย่อมมีน้ำใจอันราบเรียบ รู้จักผิดถูกต่ำสูง นิยมความสงบเป็นที่ตั้ง.

๔. ส่วนการที่ศาสนาใด จะประเสริฐอย่างไรนั้น ย่อมแล้วแต่สาระอันมีอยู่ในศาสนานั้น ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนา นักปราชญ์จึงได้ยกว่าเป็นอย่างประเสริฐสุด เพราะมีสาระอย่างสูงสุด ซึ่งพวกเราได้รักได้นับถือเป็นของเรา จึงสมควรศึกษาทางพระพุทธศาสนาให้เพียงพอแก่ที่จะปฏิบัติได้ อย่างต่ำให้รู้จักสงวน เพราะเป็นสิ่งซึ่งมีค่า เป็นมิ่งขวัญคุ้มครองสิริชาติ และอำนวยนิตติธรรม ซึ่งเป็นประมวลจรรยาของประเทศ จึงควรรักษาหลักของท่านไว้ เมื่อยังมิสามารถจะทำได้ เพราะใจยังไม่เห็น ก็อย่าใช้เดาดัดแปลงของท่านให้ต่ำต้อยลงตามตน เพราะเหตุนั้น เบื้องต้นแต่ศึกษา พึงรีบทำความเข้าใจลงไว้ก่อน ในข้อทั้งหลายที่เรียกว่า เด็ดขาดตายต่อไปนี้.

๕. พระพุทธศาสนา เป็นข้อปฏิบัติของผู้ที่สามารถ ในอันจะทำความดียิ่งขึ้นไป จากที่ได้ทำอยู่เพียงวิธีโลก ต้องสงวนไว้เป็น

หลักโลก เพื่อเราเองหรือผู้อื่นสามารถขึ้นเมื่อใด จะได้มีหลักปฏิบัติให้ถูกต้องตรงต่อผลได้เมื่อนั้น เมื่อยังมิสามารถ ก็ต้องยกไว้เป็นส่วนตนไม่สามารถ อย่าเอื้อมอาจดัดแปลงของท่านเสีย เพราะเป็นการทำลายประโยชน์อย่างร้ายกาจ.

๖. ความสามารถของคนย่อมเปลี่ยนได้เป็นชั้น ๆ เช่นเดียวกันกับอัธยาศัย พะยานข้อนี้มีอยู่ในตัวเราทุกคนไป เมื่อยังเป็นเด็กแสนที่จะเห็นได้ แสนที่จะทำได้ในข้อใด ๆ ครั้นข้อนั้น ๆ มาได้แก่ตัวขึ้น ความได้สำนึกก็ต่อแก่ใจเข้า ความสามารถก็เกิดขึ้น จึ่งเห็นได้ทำได้ ทอยกันไปอย่างนี้เป็นลำดับมา ที่ว่าไม่สามารถ จึ่งได้เกิดเป็นสามารถ แม้ในทางศาสนาก็เหมือนกัน ขณะนี้ไม่สามารถ ขณะหน้าอาจสามารถขึ้นก็ได้ ถ้าหลักศาสนายังพิสุทธิ์อยู่ เมื่อสามารถก็ได้อาศัยปฏิบัติให้ถูกต้องได้ เหมือนมีทางราบรื่นเอาไว้เดิน เมื่อใครจะเดินก็เดินได้ ฤๅมียาบำบัดโรคไว้ในบ้านเมือง เมื่อใครจะกินก็กินได้ ถ้าดัดแปลงของท่านเสีย ถึงสามารถก็ขัดข้อง เหมือนทำลายหนทางเดิน ฤๅขนยาทิ้งน้ำเสีย แม้ผู้อื่นก็พลอยอาศัยไม่ได้ด้วย เพราะเหตุนี้ การดัดแปลงหลักศาสนาให้เสียไป จึ่งเป็นการทำลายประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน.

๗. ยอดใจสุดใจของคนนั้น ย่อมไปจดอยู่ที่ความสุขความดีเท่าที่ตนได้เข้าใจเสมอไป สุขฤๅดีมีอยู่ที่ไหน และมีอยู่อย่างไรนั้นเขาได้หากันแล้วพล้อน ส่วนความสุขความดีอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งสูงยิ่ง

ขึ้นไปกว่า เพราะประณีตกว่ากันนั้น จำเพาะไปมิฉะเพาะอยู่แต่ในทางศาสนา แต่หาพ้นยอดใจของคนไม่ เมื่อหาไม่ได้ในทางโลก คนจึงได้ตามขึ้นไปหาในทางศาสนา และก็ได้พบสมประสงค์ ทั้งก็คงอยู่ในโลกอันนี้เอง ถ้าเราเหยียดศาสนามาเป็นโลกเสียด้วยแล้ว ความสุขความดีอันนี้ ก็ต้องพินาสอันตรธานไป การที่เหยียดศาสนาลงมาต่ำ จึงไม่เป็นการทำลายถูกศาสนา กลับเป็นการทำลายถูกโลกของเราเอง เพราะความเสียหายมาตกอยู่แก่โลกเอง ที่เสียประโยชน์อันนี้ไป หาได้ตกอยู่แก่ทางศาสนาไม่ เพราะว่าทางศาสนา ถ้าไม่หมายถึงคนแล้ว ก็ไม่มีได้ไม่มีเสีย.

๘. การปฏิบัติทางศาสนา ต้องดำเนินตนขึ้นไปหาทางศาสนา อย่าฉุดคร่าศาสนามาหาตน จึงจะเห็นผลของศาสนา เพราะพาตนให้ดีขึ้นกว่าพื้นเดิม การดัดแปลงศาสนาเอาตามใจ เป็นการฉุดศาสนามาหาตน ไม่ใช่การปฏิบัติศาสนา เป็นอัธยาศัยเก่า ที่อยากจะทำอะไรตามชอบใจนั้นเอง ไม่ทำตนให้ดีขึ้น ข้อใดส่วนใด เรายังปฏิบัติไม่ได้ ก็อย่าทำความเข้าใจเลยไปว่า ข้อนั้นส่วนนั้นผิดวิสัยของมนุษย์ เพราะศาสนามีขึ้นได้ด้วยวิสัยของมนุษย์ ถ้าผิดวิสัยของมนุษย์แล้ว ศาสนาก็มีไม่ได้.

๙. ธรรมดาคนย่อมมีภาวะเดิมของตนเป็นต้นทุน เมื่อคืบขึ้นไปอีกไม่ได้ ควรคงอยู่เพียงที่เดิม อย่าให้ต่ำลงไปอีก การปฏิบัติศาสนายังไม่ได้นั้น นับเป็นภาวะเดิมของตน เพราะคนย่อมเป็นอย่าง

โลกมาก่อน ต่อฉลาดขึ้น จึ่งเข้าถึงศาสนาในภายหลัง เพียงเท่านี้ไม่เสียลึก ด้วยภาพเดิมเป็นอย่างนั้น จะทำอย่างไรได้ ส่วนการดัดแปลงแผลงศาสนาเอาตามใจนั้น นอกจากไม่เป็นอันได้ปฏิบัติตามศาสนาแล้ว ยังเสียหายอย่างซับซ้อน เพราะเสียความซื่อตรงแห่งอัธยาศัย ดูเป็นใจที่วุ่นวาย คล้ายกับว่า บุญก็อยากได้ แต่ว่าบาปก็อยากทำ ครั้นทำแล้วก็ขอให้กลายเป็นบุญเถิด อย่าให้เกิดเป็นบาปเลย ดังนี้เป็นต้น ถ้าคตินั้นฟุ้งสร้านมาก ๆ แล้ว ก็ไม่มีอะไรประกันว่า จักไม่ลวนลามต่อไป จนถึงทำลายนิตติธรรมซึ่งเป็นประมวลจรรยาของประเทศนั้นให้เสียรูป เพราะแม้แต่ศาสนาเป็นที่มาแห่งนิตติธรรมแท้ ยังดัดแปลงลงไปได้ จะขัดอะไรกับนอกนั้น ด้วยเหตุนี้ คติใหม่ ๆ ซึ่งมักกระเดื่องกับเรื่องศีล ๕ ต่าง ๆ นั้น จึ่งสู้คติโบราณของท่านไม่ได้ เพราะข้อไรส่วนไร ท่านทำไปยังไม่ได้ ด้วยเหตุไรก็ตาม ท่านก็สารภาพออกมาอย่างสุภาพ ว่าทำไปไม่ถึงดังนี้บ้าง ว่าบารมีของเรายังอ่อนอยู่ต้องอบรมไปก่อนดังนี้บ้าง เป็นทางซื่อตรงสงบเสงี่ยมไม่มีฟุ้ง จึ่งขาดคำขาดความอยู่เพียงนั้น ครั้นถึงยามสงครามสิ ท่านสู้รบอย่างขันแข็ง จนมีเมืองไทยให้เราอยู่กันมาจนบัดนี้ โดยมิต้องดัดแปลงองค์ศีลสักนิดเลย.

๑๐. ข้อประพฤติเบื้องต้นในพระพุทธศาสนาก็คือศีล ๕ ซึ่งอะไรจะต้นลงไปอีกกว่าศีล ๕ ไม่มีแล้ว ถึงอย่างนั้น ถ้ายังยกเอาอัธยาศัยเก่าที่เคยตัวมากับความไม่มีศีลขึ้นนำหน้าแล้ว ก็ชวนให้เห็น

เป็นศีล ๕ ไม่สะดวกต่าง ๆ อย่างนั้นอย่างนี้ ยั่วให้คิดอ่านดัดแปลงของท่าน เพื่อหันเข้าหาความสะดวกของตน เช่นนี้ เป็นพะยานชัดอยู่ในตัวทีเดียว ว่าเรารุ่มร่ามล้าหลังมาก จึ่งตามไม่ทันพระศาสนา ถ้าจะให้เป็นการยุติลงในเรื่องนี้ ก็มีวิธีระงับอยู่อย่างเดียวเท่านั้น คือ อย่าลืมนึกว่า นี่เราปฏิบัติศาสนาฤๅให้ศาสนาปฏิบัติเรา ถ้าเราปฏิบัติศาสนา ก็มีแต่หน้าที่ปฏิบัติตามให้ถูกต้อง ไม่มีสิทธิ์จะดัดแปลงของท่านเลย เมื่อทำไม่ได้ ก็ไม่ได้เป็นส่วนตน ขาดตัวอยู่เพียงนี้ เช่นเดียวกันกับที่เราอยู่ใต้พระราชกำหนดกฎหมายของบ้านเมือง เมื่อไม่ทำก็เป็นความผิดของตนเอง ไม่มีสิทธิ์ที่จะแก้พระราชกำหนดกฎหมายเข้าหาตน กฎจึ่งคงเป็นกฎไม่เปลี่ยนสภาพ แต่ถ้าลงได้แก้กันเองได้ บ้านเมืองก็ปั่น พระศาสนาก็เหมือนกัน ถ้าดัดแปลงเอาเองได้ ก็ไม่ใช่พระศาสนา ความสุขความดีที่ประณีตขึ้นไปยิ่งกว่าที่ได้กันอยู่อย่างโลก ๆ ซึ่งมีที่หวังอยู่ทางเดียว ด้วยหันเข้าหาข้อปฏิบัติในพระศาสนาจึ่งจะได้นั้น ก็ต้องพินาสไปตามกัน มนุษย์ในโลกที่ว่าดีขึ้นจนถึงรู้จักศาสนานั้น ก็เป็นเหมือนถอยหลังไปอยู่ครั้งไม่มีศาสนา อย่างนี้หาใช่ความเจริญไม่ เป็นความเสื่อมทีเดียว น่าจะเป็นเพราะเหตุนี้ด้วย พระพุทธเจ้าจึ่งทรงแสดงถึงการที่ไม่บัญญัติสิ่งที่พระองค์ไม่ทรงบัญญัติขึ้น และไม่ตัดรอนสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ ว่าเป็นที่หวังความเจริญ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ซึ่งเรียกว่า อปริหานิยธรรม.

เพราะเหตุนั้น ผู้ศึกษาทางพระศาสนา แม้ยังไม่สามารถจะปฏิบัติได้ ก็พึงสงวนของท่านไว้ คือเว้นห่างจากข้อต่าง ๆ อันเด็ดบาดขาดตาย ดังที่อธิบายมานี้ เทอญ.

พระธรรมนิเทศทวยหาญ

ไทย อย่าทิ้งทอดให้ ไทยศูนย์
ไทย อุตส่าห์เพิ่มพูล พละไว้
ไทย จุ่งหมั่นเกื้อกูล เกียรติยศ ไทยฮา
ไทย อย่ายอมยกให้ เทศขึ้นแก่ใคร "อื่นนา"
ไทย ไม่ควรสละให้ ไทยสลาย
ไทย เฉกเสือสงวนลาย เองอ้า
ไทย ควรคิดขวนขวาย ผดุงชาติ ศาสน์แฮ
ไทย ย่อมมีใจกล้า เก่งแกล้วกลางสนาม "รบเอย"

ป. ป. กรีเมธ

การบวช—การบุญ

มฤดกชิ้นสำคัญของพวกเรา คือ พระธรรมวินัย ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานให้ นับตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงตัวเรา พระพุทธศาสนาก็คงเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาจนบัดนี้ การอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เราต่างนิยมกันว่าเป็นบุญแรงนัก บิดามารดาผู้มีศรัทธาเลื่อมใสจะต้องได้เห็นผ้าเหลืองจากบุตรของตนจึงจะเป็นบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ ท่านจะเข้าใจคำว่าบุญเป็นประการใดก็ตาม แต่สำหรับข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ผู้ที่บวชก็คือผู้เข้าเป็นสมาชิกของพระพุทธเจ้า เข้าไปศึกษาพระธรรมวินัย ตามที่พระองค์ได้บัญญัติและสั่งสอนไว้ เช่นเดียวกับคนไทยที่ไปศึกษาต่างประเทศ เพื่อไปอบรมอารยธรรม ความเจริญแห่งวิทยาการเพื่อนำมาใช้ในเมืองไทย ผู้ที่บวชเป็นภิกษุคือ ผู้เข้าไปศึกษาวิทยาการอันมีคุณค่ายิ่ง กล่าวคือ ต้องเรียนทั้งทางหลักวิชาและทางปฏิบัติ บุญที่บิดามารดาหวังนั้น เข้าใจว่า เมื่อท่านมีส่วนอุดหนุนให้บุตรของท่านได้เข้าไปชุบตัวในหมู่คณะที่มีคุณธรรมอันดีงามเช่นนี้แล้ว บุตรของท่านจะได้รับรสธรรมเสมือนเปลี่ยนแปลงจิตต์ใจ ขัดเกลากิเลส เช่น เคยเป็นคนขี้โกรธ ก็ค่อยบันเทาความโกรธลง กอปไปด้วยความเมตตากรุณา ที่เป็นบุคคลขี้โลภ ก็จะได้เป็นผู้ใจบุญ

บริจาคทรัพย์เผื่อแผ่เพื่อนมนุษย์ที่ยากจน ที่เป็นบุคคลลุ่มหลงโมหะ ก็จะได้เป็นบุคคลที่เห็นแจ้งในเหตุผล กอบด้วยปัญญา เพราะความรู้ เกิดจากการศึกษา การอ่าน การเขียน การฟัง การสังเกต การจำ และการอบรมใจ ความจริงมนุษย์เรามีกิเลสด้วยกันทุกคน แล้วแต่จะมากหรือน้อย ผู้ที่ละเพศฆราวาสเข้าบวชเป็นภิกษุ ก็เสมือนเข้าไปขัดเกลาให้กิเลสประจำตัวน้อยลงไปให้มากที่สุด ผู้อยู่ในสมณเพศ ประพฤติอยู่ในธรรมวินัย เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทั่วไป ประชาชนต่างเคารพบูชาเทอดไว้อย่างสูง นี่แหละคือบุญอย่างยิ่ง เมื่อท่านละเพศจากบรรพชิตมาเป็นฆราวาส ความประพฤติอันดีงามนั้นก็ติดตัวท่านมา ท่านจะไปในสารทิศใด ย่อมไม่เป็นที่รังเกียจของบุคคลอื่น นี่คือบุญที่บิดามารดาของท่านประสงค์ บรรดาบุตรหลานทั้งหลาย ผู้ที่ประพฤติไม่ดี ขาดความพากเพียรอดทน เกียจคร้านต่อกิจการต่าง ๆ เหล่านี้ ย่อมนำความหนักใจมาสู่บิดามารดาหรือผู้ปกครองมาก ส่วนผู้ที่ประพฤติดี ขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อต่อการงาน บิดามารดาหรือผู้ปกครองย่อมเบาอกเบาใจปีติยินดี ความปลาบปลื้มอย่างที่สุดก็คือ ไม่ต้องเป็นห่วงถึงชีวิตอนาคตของผู้นั้น จะอย่างไรก็ตาม เขาคงเอาตัวรอดเสมอ ตรงกันข้าม ผู้ที่ประพฤติเป็นพาลเกเร เกียจคร้านต่อการงาน ย่อมนำความเดือดร้อนมาสู่บิดามารดาหรือผู้ปกครองของตน นั่นคือบาป, เพราะเป็นความประพฤติชั่ว โดยปกติเราจะเห็นได้ว่า บิดามารดาเป็นห่วง

บุตร์คนที่เลี้ยงตัวไม่ได้ ความประพฤติชั่วมากกว่าบุตรคนอื่น ๆ ดังนั้นคนได้บวชเรียนจึ่งถือว่าได้ชุบตัวให้เป็นคนดียิ่งขึ้นกว่าเดิม จึ่งเป็นประโยชน์แก่ตนเอง แก่บิดามารดา และเพื่อนมนุษย์ตลอดจนประเทศชาติ นี่คือบุญอย่างหาที่เปรียบมิได้.

ข. รัตนวิจิตร์

พระเจ้าสร้างเรา ใครเล่าสร้างพระ ?

ไฉนปราชญ์, แค่นพิภาษถ้อย เถียงกัน
อดีตภพ, ประภพผัน เภทม้วย
จวบขยาก, อุดปากขนัน นิ่งเงียบ เองพ่อ
โง่เปล่า, เอาชนะด้วย โง่ฉะนี้ดีหรือ ?

(โอมาร์ คัยยัม)

หลักวิชาสำหรับชีวิต

ของ

ข้าหลวงประจำจังหวัดพระนครและธนบุรี

มนุษย์เราไม่ว่าจะมีอาชีพหรือฐานะความเป็นอยู่อย่างไร. จำต้องมีวิธีดำเนินชีวิต, ดำรงฐานะความเป็นอยู่. และมีความคิดความเห็นให้เป็นไปด้วยดี. เพื่อให้บังเกิดความสุขสะบายและความเจริญตามควรแก่อัตตภาพ. ปัญหาจึงมีอยู่ว่า จะพึงปฏิบัติหรือกระทำตัวอย่างไร และดำเนินความคิดความเห็นอย่างไร จึงจะประสพความสุขสะบายและเจริญก้าวหน้าสมความปรารถนา. ทำไมบางคนจึงเป็นเศรษฐีมีเงินนับเป็นแสน ๆ ล้าน ทำไมบางคนจึงยากจนเข็ญใจต้องอาศัยเขากิน หรือขอทานเลี้ยงชีพ. ทำไมบางคนจึงต้องติดคุกติดตราง. ทำไมบางคนจึงมีคนรักใคร่นับหน้าถือตา. บางคนมีแต่คนเกลียดชังน้ำหน้า. ทำไมบางคนได้รับทรัพย์มรดกมากมายแต่แล้วก็ฉิบหาย. หรือต้องเปลี่ยนฐานะจากความมั่งคั่งสมบูรณ์ เป็นคนพลัดที่นาคาที่อยู่. ทำไมบางคนในชั้นต้นอัตคัดขัดสน ภายหลังจึงกลับกลายเป็นคนมั่งมีศรีสุข เป็นหลักเป็นฐาน. ปัญหาเหล่านี้ทางพระพุทธศาสนาได้บรรยายชี้แจงไว้อย่างแจ่มแจ้งชัดเจนทุกประการ. พระพุทธศาสนาเป็นหลักวิชาที่แนะนำและสอนมนุษย์ให้มีฐานะความ

เป็นอยู่ เป็นไปในทางอันพึงปรารถนา. ชี้ทางให้หลบหลีกความเดือดร้อนและภยันตรายต่าง ๆ, ผู้ไม่รู้ ไม่เอาใจใส่หรือไม่ปฏิบัติตามหลักวิชาแห่งพระพุทธศาสนาบางคน หาความว่า พระพุทธ-ศาสนาทำให้คนไทยเกียจคร้านและยากจน. แท้จริงการหาความเช่นนั้น เป็นการผิดหลงอย่างหามูลมิได้. พระพุทธเจ้าทรงติเตียนผู้เกียจคร้าน และทรงถือว่าความเกียจคร้าน.เป็นมลทินแก่อาชีพและฐานะความเป็นอยู่. ทรงสรรเสริญความเพียรว่าเป็นสิ่งที่กระทำให้มนุษย์เจริญด้วยโภคทรัพย์และเกียรติยศเกียรติคุณ. และพ้นทุกข์สำเร็จสุข. ผู้ที่เคารพนับถือพระพุทธศาสนาอันแท้จริงนั้น ไม่ใช่คนเกียจคร้าน. ฉะนั้นผู้เกียจคร้าน จึงไม่ใช่ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาอันแท้จริง. หรือถ้านับถือ ก็นับถือแต่ผิวเผิน หรือนับถือแต่ปาก. ธรรมะแห่งพระพุทธศาสนานั้น ย่อมเป็นคุณประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเสมอ. พระพุทธเจ้าทรงแบ่งแยกพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์เป็นชั้นเป็นลำดับ. เพื่อให้เหมาะสมแก่ฐานะความเป็นอยู่ของทุกคนไป. มีธรรมะสำหรับเด็ก สำหรับผู้ใหญ่ สำหรับบิดามารดา สำหรับบุตรธิดา สำหรับเพื่อนฝูง สำหรับบ่าว สำหรับนาย สำหรับชาย สำหรับหญิง. สำหรับสามีภรรยา สำหรับคฤหัสถ์ สำหรับบรรพชิต. เป็นชั้นเป็นลำดับ และเป็นส่วนเป็นสัด. ผู้ใดสามารถประพฤติได้อย่างไรเพียงไร. ก็ย่อมจะประสพคุณประโยชน์และความสุขสบาย ตามควรแก่ความปฏิบัติ. นอกจากนั้นพุทธศาสนายังได้สอนในทางจิตต์

ใจอีกด้วย. ผู้มีกำลังใจอ่อนแอหรือขี้ขลาดไม่เข้าเรื่อง เมื่อได้ฝึกฝนจิตต์ใจตามหลักวิชาแห่งพระพุทธศาสนาแล้ว ย่อมจะมีกำลังใจเข้มแข็งและกล้าหาญขึ้น. ผู้ที่มีจิตต์ใจเข้มแข็งกล้าหาญอยู่แล้ว เมื่อได้ฝึกฝนอบรมจิตต์ให้เป็นไปตามหลักวิธีปฏิบัติ ก็ย่อมจะบัลลุประโยชน์และความสุขอันไพบูลย์.

มนุษย์ทุกรูปทุกนาม ไม่ว่าชาติใดภาษาใด ถ้าได้ปฏิบัติตามหลักวิชแห่งพระพุทธศาสนา ก็จะอยู่เย็นเป็นสุข ไม่ตกไปอยู่ในฐานะที่ต่ำช้าเลวทราม โลกจะเป็นสุขได้ก็ต่อเมื่อพลโลกประพฤติตามคติแห่งพระพุทธศาสนา.

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย จงอภิบาลรักษาผู้ประพฤติธรรมทั้งหลาย ให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกทิพาราตรี เทอญ.

พระยาอมรฤทธิธำรง.

อา! พ่ออย่าเกียจเจ้า จงเพียร
ถ่อยเกียรติ์เสมอเกวียน ท่านใช้
ศิลปศาสตร์วิทยาเรียน เลื่องโลก พ้นแฮ
จงพ่อเรียนรู้ไว้ ใหญ่แล้วเป็นคุณ.

(จากโลกนีติ ไตรพากย์)

อะไรเป็นเครื่องถ่วงโลก ?

ศาสนา คืออะไร ? จักไม่กล่าวให้พิสดาร เพราะทุกคนก็คงเคยได้ยินได้ฟัง และเข้าใจกันอยู่บ้างแล้ว จักกล่าวแต่ย่อ ๆ ศาสนามีมาก ตามแต่ท่านผู้เป็นศาสดาจะบัญญัติขึ้น เช่นพราหมณศาสนา คริสตศาสนา โมหมัดศาสนา แต่ศาสนาอื่น ๆ จะขอยกไว้ไม่กล่าวถึง จักกล่าวฉะเพาะพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนา ได้แก่คำสั่งสอนหรือการปกครองของพระพุทธเจ้า ใจความสำคัญก็คือสอนให้รู้จักวิธีปกครองตนและปกครองผู้อื่น ให้ตั้งอยู่ในทางดีทางชอบ ทำให้เป็นหลักฐาน แต่การที่จะปกครองผู้อื่นให้ดีได้ ก็ต่อเมื่อปกครองตัวเองได้ดีแล้ว ผู้ปกครองตนได้ดี คือทำตนให้เป็นหลักฐานได้แล้ว ย่อมสามารถชักนำผู้อื่นเป็นอันมากให้เป็นไปในทางเจริญได้ เมื่อคนประเทศใด มีความเจริญ คือมีหลักฐานดี ประเทศนั้นก็พลอยเจริญด้วย เพราะคน ๆ หนึ่ง ๆ ก็เป็นหน่วยหนึ่งของประเทศ เมื่อทุก ๆ ประเทศมีความเจริญ โลกซึ่งเป็นที่รวมของประเทศต่าง ๆ ก็ถึงความเจริญ เพราะฉะนั้น ประชาชนซึ่งรวมกันตั้งอยู่เป็นหมวดหมู่จนถึงประเทศชาติ จึงจำเป็นต้องมีศาสนาไว้เป็นหลักประจำใจสำหรับดำเนิน ถ้าผู้ใดหรือหมู่ใดไม่มีศาสนา ผู้นั้นหรือหมู่นั้น ก็ชื่อว่าขาดหลักสำคัญ เปรียบเหมือนบ้านที่ขาดแม่บ้านพ่อบ้านปกครอง ศาสนาเป็นหลักแห่งการปกครอง เป็นหลักแห่งการครองชีพให้ลุถึง

จุดที่มุ่งหมาย เปรียบเหมือนเข็มทิศ ชี้ทางให้ดำเนินไปสู่ที่ประสงค์ มิให้ผิดไปจากทางที่มุ่งหมายได้ฉะนั้น แต่เท่าที่กล่าวนี้ มิได้หมายว่า เพียงมีศาสนาไว้เท่านั้น บุคคลอาจถึงความเจริญได้ ที่จะถึงความเจริญได้นั้น ต้องอาศัยคนปฏิบัติศาสนา ถ้าศาสนากับคนอยู่คนละส่วน คนละแผนก ไม่ติดต่อกันเช่นนี้ ถึงจะมีศาสนาดีอย่างไร ก็ไม่อาจทำให้คนมีความเจริญได้ ศาสนาถึงจะมี ก็สักแต่ว่ามีเท่านั้น ไม่อำนวยประโยชน์อะไรให้แก่คนในโลกได้เลย เปรียบเหมือนมีข้าว แต่คนไม่บริโภค ข้าวก็ไม่มีประโยชน์แก่คน คือไม่ทำให้คนอิ่มและมีกำลังทำให้ร่างกายแข็งแรงได้ เมื่อมีข้าวและคนบริโภคข้าว ข้าวจึงจะเป็นประโยชน์แก่คนได้ ศาสนาก็เช่นเดียวกัน เมื่อคนมีศาสนาแล้ว น้อมนำศาสนานั้นมาไว้ในใจ ตั้งใจปฏิบัติตามนั่นแหละ ศาสนาจึงจะอำนวยประโยชน์ให้ได้ สำหรับพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวถึงคุณภาพที่จะอำนวยประโยชน์ให้แก่คนผู้ปฏิบัติหรือแก่โลกแล้ว มีมากนัก เพราะสอนให้คนเป็นคน ทำคนให้เป็นพลเมืองที่ดี ไม่ให้เป็นคนรกโลก ให้รู้จักปกครองตนให้ดำเนินไปสู่วิถีแห่งความเจริญ คือเบื้องต้นสอนให้เป็นคนไม่เบียดเบียนกัน ให้เมตตาปรานีกัน ให้รู้จักอุบายหาเลี้ยงชีพโดยทางที่ชอบ ให้ตั้งตนเป็นหลักฐาน ด้วยการหมั่นแสวงหาทรัพย์สมบัติ เมื่อหามาได้แล้ว ก็ให้รู้จักรักษาทรัพย์สมบัตินั้นไว้ มิให้เสื่อมเสียไปโดยไร้ประโยชน์ ตลอดจนให้รู้จักรักษาหน้าที่และกิจการงานของตน ให้รู้จักคบเพื่อนคนเช่นไร

ควรคบ เช่นไรไม่ควรคบ ให้รู้จักเลี้ยงชีพแต่พอสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ นี้ชื่อว่าสอนให้บุคคลได้รับประโยชน์ในปัจจุบัน [ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์] อันเป็นเครื่องครองตนให้เป็นหลักฐานและบำรุงตนให้เป็นสุขในปัจจุบัน มิใช่เพียงเท่านั้น พระพุทธศาสนายังสอนให้รู้จักบำเพ็ญตนเพื่อพระโยชน์ในภายหน้าอีก ด้วยสอนให้มีความเชื่อแต่สิ่งที่ควรเชื่อ ให้ทำตนเป็นคนมีศีล มีธรรม ประพฤติเรียบร้อย ให้รู้จักสงเคราะห์กันและกัน ให้รู้จักทำตนให้เป็นคนรอบรู้ในสิ่งที่ควรจะรู้ นี้ชื่อว่าสอนให้บุคคลได้รับประโยชน์ในภายหน้า [สัมปรายิกัตถประโยชน์] เป็นประโยชน์เกื้อกูลตนในกาลภายหน้า และเป็นประโยชน์เกื้อกูลผู้อื่นโดยทางอ้อม นอกจากนี้สอนให้รู้จักวิธีปกครองหมู่คณะโดยตรง เช่นสอนให้รู้จักวิธีสมานสามัคคีกันในระหว่างหมู่คณะ ให้สงเคราะห์อนุเคราะห์กันและกัน ให้ใช้ถ้อยคำอ่อนหวานไพเราะ เป็นที่จับใจของผู้อื่น ให้ประพฤติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่กันและกัน ยิ่งขึ้นไปกว่านี้ ก็สอนให้รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง คือ ให้ทำตนไม่ให้มีภัยมีเวรแก่ใคร ๆ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ให้พยายามทำจิตต์ให้สงบ อบรมปัญญาความรอบรู้ให้เกิดขึ้น นี้ชื่อว่าสอนให้บัลลุประโยชน์อย่างยิ่ง [ปรมัตถ-ประโยชน์]. รวมความว่า พระพุทธศาสนาสอนทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีอะไรหลงเหลือ ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องนำไปสู่ความเจริญทั้งสิ้น โดยที่สุดผู้ที่จะทำกิจการอะไร ๆ จะเป็นทางกาย วาจา หรือใจ จะเป็น

ทางคดีโลกหรือคดีธรรมก็ตาม พระพุทธศาสนาก็ตามสอน ให้ทำไปด้วยมีสติ สัมปชัญญะ ไม่ให้ทำด้วยปราศจากสติ สัมปชัญญะ โลกจะหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงดำเนินไปอย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาก็คอยประคับประคองไว้ ไม่ให้หมุนไปผิดทาง และคอยอุดหนุนค้ำจุนไว้ ไม่ให้เสื่อมทรามหรือถอยหลัง ถ้าคนในโลกต่างได้ตั้งหน้าประพฤติปฏิบัติตามคำสอนแล้ว โลกก็คงได้รับความสงบสุข ถึงความเจริญได้อย่างแน่นอน เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนา จึงได้ชื่อว่า **เป็นเครื่องคอยผะดุงและประคองโลก หรือค้ำจุนโลกไว้ มิใช่เป็นเครื่องถ่วงความเจริญของโลก คนผู้ไม่ปฏิบัติตามคำสอนในศาสนาต่างหาก เป็นผู้ถ่วงความเจริญของโลก** ไม่ต้องดูอื่นไกล ลองพิจารณาดู ผู้ที่ตั้งตนให้เป็นหลักแหล่งไม่ได้ ต้องเที่ยวลักขะโมยเขากินบ้าง ต้องเที่ยวเกาะผู้อื่นกินบ้าง ตัวของตัวเองไม่คิดหาอุบายตั้งเนื้อตั้งตัว หรือเมื่อตัวมีหน้าที่กิจการที่ทำแล้ว ก็ทำไปโดยไม่ซื่อสัตย์สุจริตคอยเห็นแต่จะได้ถ่ายเดียว ในที่สุดก็รักษาหน้าที่ไว้ไม่ได้ เหล่านี้ ถ้าพิจารณาดู ก็เห็นได้ว่าไม่ปฏิบัติตามคำสอน ฝ่าฝืนคำสอน ยิ่งขึ้นไปกว่านี้ แม้เกิดมาแล้วได้ประสบศาสนาที่ดี ก็หาสนใจให้รู้เพื่อเป็นเครื่องปฏิบัติไม่ เมื่อตนไม่รู้ ไม่ปฏิบัติ หรือเรียนรู้ แต่ไม่ปฏิบัติ เช่นนี้ คุณของพระพุทธศาสนาก็ย่อมไม่ปรากฏ เมื่อเป็นเช่นนี้ จะว่าพระพุทธศาสนาไม่อำนวยประโยชน์ให้หาสมควรไม่ เข้ากับคาถาธรรมบท ซึ่งเป็นคำโคลงว่า :—

คนพาลมาโง่เคลิ้ม เขลามนต์ มืดนา
ถึงเสพบัณฑิตชน ค่ำเช้า
มิคิดจักฝึกฝน แสวงสิ่ง รู้ฤๅ
ปานจวักตักข้าว ห่อนรู้รสแกง.

พระมหาสนธิ์ กิจฺจการ
กรรมการกองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย
วัดบวรนิเวศวิหาร

อันปวงกรรมทำไว้แต่ปางหลัง
เป็นพืชยังปางนี้ให้มีผล
หว่านพืชดีผลดีมีแก่ตน
หว่านพืชชั่วกลั้วผลที่ข่นแค้น
อันความจริงข้อนี้มีมาแล้ว
ไม่คลาดแคล้วเป็นอื่นทุกหมื่นแสน
จะเปลี่ยนชั่วให้ดีมีมาแทน
จะแม้นแมนแม่นไม่เปลี่ยนได้เอย ฯ

(จาก นิทานเวตาล)

รอดตัวเพราะธรรม !

พระภิกษุจงอานได้ดำริห์ชอบ ที่จะเผยแพร่พระธรรมในพระพุทธศาสนา แก้ความเห็นผิดของบุคคล ให้ได้เห็นธรรมตามอัตตภาพ ความที่ท่านขอให้ข้าพเจ้าช่วย คงเป็นด้วยก่อนอุปสมบท ข้าพเจ้าอยู่ในตำแหน่งพี่ และเรารักใคร่กันดุจคลานตามกันมา มิใช่ว่าเพราะข้าพเจ้าแตกฉานในวิทยาการอะไรนัก ในการที่ข้าพเจ้าได้ร่วมการกุศลกับน้องชายผู้ทรงกาสาวพัตร์ครั้งนี้ มีความปิติยิ่ง ขอแผ่ส่วนบุญแก่สัตวโลกทั่วไป และขออภัยท่านผู้รู้ทั้งหลายหากผิดพลาดด้วย.

ใครจะเห็นธรรมะในพระพุทธศาสนากันอย่างไร—เพียงไหน—ขนาดใด นั้น คงจะเป็นได้ต่าง ๆ ตามอุปนิสสัยสันดาน ที่ได้อบรมกันมา สิ่งที่ไม่เท่ากันก็ย่อมเท่ากันไม่ได้ ก้าวไม่เท่ากันจะถึงพร้อมกันไม่ได้ สร้างไว้ไม่เท่ากันจะมีเท่ากันไม่ได้ จึงต้องแล้วแต่กรรมของตน ในส่วนตัวข้าพเจ้า ถ้าโชคไม่อำนวยให้พบพระพุทธศาสนาคงจะศูนย์คนแน่ ๆ เมื่อเด็ก ๆ อาจเป็นด้วยการตามใจของผู้ใหญ่ก็ได้ ข้าพเจ้าได้นามว่า ดื้อ—เกียจคร้าน—ชอบเที่ยว (อายุ ๑๒ ปีล่วงแล้ว จึงเริ่มเรียนหนังสือ) เรียนได้ไม่มาก—ก็ออกซุกซนแม้ทางอบายมุข พออายุครบบวช ก็เข้าวัดตามประเพณี มีความปิติเบิกบานใจแต่เริ่มหัดบวช ขณะนั่งยองพรหม (คุกเข่า) ต่อหน้าอุปัชฌาย์ในวันบวช

ได้รับคำสอนให้พิจารณา เกสา—โลมา—นักขา—ทันตา—ตโจ ๆ รู้สึกทราบซ่านปี่ติบอกไม่ถูก น้ำตาออกมาคลอลูกตา. ได้ประพฤติพรหมจรรย์ในสมณเพศอยู่ ๑๒ เดือนเต็ม ตั้งแต่ได้เล่าเรียนธรรมะและพิจารณาจึ่งเห็นตนเป็นคนเลวมาก จึ่งกลับตัวปฏิบัติตามพระธรรม. พระพุทธเจ้าทรงตรัส วิริเยน ทุกฺขมฺเจติ บุคคลจะพ้นทุกข์ได้ด้วยความเพียร ข้าพเจ้าจึ่งตั้งหน้าเรียนอีก เรียนจนถึงกับมีผู้ใหญ่วิตกว่าจะวิกลจริต ทางสมาธิก็ได้พยายามฝึกจนสามารถเรียนหนังสืออยู่ข้าง ๆ วงพิณพาทย์ได้ ทางบังคับตัวขณะเล่าเรียน ข้าพเจ้าอาจกำหนดเวลาตื่นนอนให้แก่ตัวได้ตามต้องการ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญบุคคลผู้พากเพียรในทางที่ชอบอย่างยิ่ง แม้พระภิกษุสงฆ์ ยังทรงเตือนให้พิจารณาเนือง ๆ ว่า ขณะนี้ทำอะไรอยู่ และทรงสอนให้บุคคลรีบฉวยโอกาศอย่าปล่อยให้ขณะล่วงไปเสีย (ตามที่ทางฝรั่งว่า ให้ตากหญ้าเมื่อแดดออก ไทยว่า น้ำขึ้นให้รีบตัก) ทรงติคนเกียจคร้านผัดเพี้ยนเวลา เช่น ร้อนนัก—หนาวนัก—เช้านัก—บ่ายนัก—ค่ำนัก—ไม่ทำงาน ในข้อธรรมทั้งหลายอื่น ทรงสั่งสอนไว้วิเศษนัก เช่นในความกตัญญู ข้าพเจ้าเห็นเป็นธรรมที่ให้ความอุ่นชีวิตแก่สัตว์โลก ข้าพเจ้าพยายามปฏิบัติตามอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าถือว่าอยู่ที่ใดให้เขาเสียดาย อย่าอยู่ให้เขาเบื่อหน่าย ถ้าเขาจะยกเรา ก็จงพยายามให้เบาอย่าให้เราหนัก—เขายกยาก ในฆราวาสธรรม การเจรจาอ่อนหวานการบริจาค การวางตนเสมอ ล้วนแต่วิเศษที่ยังโลกให้ปกติสุข

การวางตนเสมอ ข้าพเจ้าถือมาก (มิใช่ยกศักดิ์ขึ้นเทียมคนสูง แต่ลดความสูงของเราให้อยู่ตามเคย) เราดีกันด้วยคุณธรรม แม้จะได้เป็นดีจนใครเขาเรียก ใต้เท้า—ใต้ตีน—อะไร อย่าเผลอ—อนิจจัง—ทุกขัง—อนัตตา— คุณธรรมดอกที่ให้คนนอกเห็นเราดี มิใช่ตัว (ประกอบ ดิน น้ำ ลม ไฟ) จะดีกว่าผู้อื่น (เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน) บรรดาธรรมะทั้งหลายในพระพุทธศาสนานี้ ถูกต้อง—จริงทั้งสิ้น—เป็นมหัศจรรย์ยิ่งนัก แต่ผลของการปฏิบัติ ใครทำมากได้มาก ทำน้อยได้น้อย มองไกลเห็นไกล มองใกล้เห็นใกล้ ไม่มองกี่ร้อยปีก็ไม่เห็น ข้าพเจ้าพูดออกจะมากไปแล้ว.

ขอย้ำว่า ตัวนั้นสำคัญ ในตัวจิตต์สำคัญยิ่ง พระองค์ทรงสอนให้รู้จักตัว อัตตัญญุตา) เราไม่รู้ตัว ขนาดไหน—เพียงใด ทำอะไรไม่ได้เลย แม้แต่ใช้หมอก็ช่วยยาก เช่นไม่รู้ไม่สามารถกำหนดว่าเจ็บตรงไหน หมอจะให้ยาอย่างไร จึงว่าตัวสำคัญ (อตฺตาหิ อตฺตโนนาโถ) ไม่เห็นตัว (เกสา—โลมา ฯลฯ) เห็นธรรมไม่ได้ ไม่เห็นธรรมเห็นพระไม่ได้ ต่อพิจารณาเห็น จึงรู้จริง ความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าอยู่ในเหตุผล เช่นว่า กรรมเป็นของตน ทำดีก็ได้ดี ทำชั่วก็ได้ชั่ว เป็นของจริงถูกต้องยิ่งนัก ตรงกับทางวิทยาศาสตร์โดยแท้เหมือนเราปลูกข้าวโพด จะออกผลเป็นแตงโมอย่างไรได้ ปลูกข้าวก็ออกเป็นข้าว ทำบุญย่อมได้บุญ ทำบาปย่อมได้บาป ไปวัดฟังเทศน์ได้บุญ แต่ถ้ากลับบ้านลักควายก็ได้บาป ติดตะราง ทำเหตุอย่างไหน

ได้ผลอย่างนั้น จงพิจารณาเหตุก่อนเสมอว่าจะเกิดผลอะไร เหตุเกียจคร้านจึงจน เหตุขยันจึงมั่งมี เหตุที่ไปลักของผู้อื่นจะได้มากเท่าใดก็ตาม ผลก็คงร้าย ไม่หัวแตกก็ตราง หรือด้วยกันเป็นแน่แท้ เหตุเย็นผลเย็น เหตุร้อนผลร้อน จงอยู่ในเหตุผล อย่าเชื่ออย่างหลงงมงาย จะเสียทีที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนาของวิเศษแล้ว ไม่ได้ฉวยเอาอะไรไว้ จงถือให้ชอบด้วยเหตุผล ปฏิบัติตามชอบด้วยเหตุผลแล้ว จะรอดตัวเพราะธรรมะ (ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ).

ขอพี่น้องทั้งหลายผู้ทำบุญด้วยตนพึงได้บุญแก่ตน และจงมีสุขรอดตัวสิ้นกาลนานเทอญ.

มงคล รัตนวิจิตร์

มงคลการพิมพ์. พญาไท กรุงเทพ ฯ

ธรรมย่อมพิทักษ์ผู้ ประพฤติธรรม
ธรรมที่ประพฤตินำ สุขให้
นั่นอานิสงส์สำ- เร็จประพฤติ ธรรมนา
ผู้ประพฤติธรรมไซร้ ย่อมทิ้งทุกข์ถึง

พระพุทธศาสนาทำให้คนเกียจคร้าน ?

ของ

นายอำเภอลาดหลุมแก้ว ปทุมธานี

เบื้องต้น ก่อนที่จะทราบเรื่องของพุทธศาสนา เราควรทราบคำว่า "ศาสนา" มีความหมายเพียงไรเสียก่อน "ศาสนา" นี้ ตามศัพท์แปลว่า "คำสั่งสอน" คำสั่งสอนยังมิได้แยกออกหรือบ่งชัดว่าใครเป็นผู้สั่งสอนและพวกใดเป็นพวกนับถือ ซึ่งแผกกันดังนี้ พวกอิสลาม พระเจ้าอัลเลาะห์นาบีมูฮำหมัด ได้ค้นคว้าหาความจริงจนได้สั่งสอนให้พวกของตนนับถือและปฏิบัติตาม เลยเรียกคำสอนนี้ว่า "ศาสนาอิสลาม" พวกพราหมณ์ก็มีคน ๆ หนึ่ง ได้ประพฤติปฏิบัติลัทธิ และประกาศให้พวกของตนรู้และปฏิบัติตาม ก็เรียกคำสอนนั้นว่า "ศาสนาพราหมณ์" ในทำนองเดียวกัน มีพระมหากษัตริย์อินเดียพระองค์หนึ่ง ได้แสวงหาธรรมเป็นเวลา ๖ ปี จึงพบและนำมาประกาศสั่งสอนพุทธบริษัทต่าง ๆ ให้ทราบแน่ชัดถึงเรื่องที่ควรประพฤติปฏิบัติ จึงเรียกคำสอนนั้นเองว่า "ศาสนาพุทธ" หรือนิยมเรียกกันว่า "พุทธศาสนา" ซึ่งผิดแผกแตกต่างกันกับศาสนาทั้ง ๒ ข้างต้นคือศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์ ยึดเอาหลักผู้ที่ให้กำเนิดมาเป็นชื่อศาสนา ส่วนศาสนาพุทธ ถือเอาผู้ตรัสรู้มาเป็นชื่อศาสนา อาจ

มีผู้แย้งว่า ศาสนาอิสลามก็มีผู้รู้เหมือนกัน ทำไมจึงไม่เรียกพุทธ-ศาสนาอิสลามบ้าง ข้อนี้ข้าพเจ้าเห็นแย้งกัน โดยเหตุที่พุทธศาสนาเกิดก่อน (ดูความพิสดารในเทศนาเสือป่าของพระมงกุฎเกล้า ฯ) หากศาสนาที่เกิดทีหลัง จะเอา "พุทธ" มาเป็นชื่อขึ้นหน้าบ้าง ก็คงกลัวผู้รู้ภายหลังจะติว่า เป็นลัทธิเอาอย่างหรือเอนเอียงมาทางฝ่ายพุทธศาสนาเกินไป เพราะศาสนามีจุดเกี่ยวแก่ผู้นับถือและปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นด้วย ข้าพเจ้าขอยุติเรื่องนไว้โดยสังเขป ถ้าจะกล่าวก็จะยืดยาวมากไป.

ต่อไปนี้ จะยกหัวข้อซึ่งชนเป็นอันมากได้เกิดความเห็นแย้งกันกันพุทธศาสนาขึ้นวินิจฉัย.

พุทธศาสนาทำคนให้เกียจคร้านจริงหรือไม่?

ข้อนี้ ตามความเห็นข้าพเจ้า ขอวินิจฉัยดังนี้ การเกียจคร้านนี้ เป็นเครื่องประจำสันดาน (Instinct) มาแต่ดั้งเดิม หากแต่มีผู้ฉลาดคิดกำจัดเสียด้วยอุบายต่าง ๆ จึงจะหายหรือคลายลงไป เราจะสังเกตได้ง่าย ๆ เช่นคนมั่งมีทรัพย์สินเงินทอง แม้ไม่ต้องทำสิ่งใดเลยก็พอเลี้ยงตนได้ คนจำพวกนี้ก็หาเกียจคร้านไม่ อุตส่าห์พยายามกระเสือกกระสนหาทางซึ่งจะนำทรัพย์มาสู่ครอบครัวของตน โดยนโยบายต่าง ๆ ไม่มีพอสักที ยิ่งได้มากเท่าใดยิ่งชอบเท่านั้น ซึ่งตรงตามพุทธภาษิตว่า "นตฺถิ ตณฺหา สมานที แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี" ความอยากได้อยากรวยย่อมมีประจำทุกคน ซึ่งได้แก่

ตัวตัณหาอันไม่มีวันเต็มได้ดั่งแม่น้ำ ส่วนคนขัดสน จนทั้งเงินทองนั้น มิใช่ว่าเขาจะไม่มีตัณหาความอยากมั่งมีเมื่อไร แต่ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าตนไม่ทำก็ไม่มีจะกิน ก็ยังพยายามหาทางหลีกเลี่ยงเสมอ ซึ่งไม่มีใครในโลกสั่งสอนเลยว่า "ท่านอย่าทำอะไรนะ จงเกียจคร้านเถิด" การเกียจคร้านนี้เป็นตัวอบายมุข คือเหตุเครื่องฉิบหายอันสำคัญ ทำให้การงานที่จะพึงทำนั้นไม่เป็นผล หรือล้าหลังจนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายได้ต่าง ๆ มีที่มาหลายทาง คือ:

ก. มักให้อ้างว่า หนาวนัก แล้วไม่ทำงาน

ข. มักให้อ้างว่า ร้อนนัก แล้วไม่ทำงาน

ค. มักให้อ้างว่า เย็นแล้ว แล้วไม่ทำงาน

ฆ. มักให้อ้างว่า ยังเช้าอยู่ แล้วไม่ทำงาน

ง. มักให้อ้างว่า หิวนัก แล้วไม่ทำงาน

จ. มักให้อ้างว่า ระหายนัก แล้วไม่ทำงาน

การเกียจคร้านนี้แหละ ทำให้เกิดทุกข์ต่าง ๆ โดยเหตุที่ตนไม่ทำ ก็ไม่มีจะกินจะอยู่ ไม่มีเงินพอใช้พอจ่ายทันเทียมผู้ขยันขันแข็งต่อการงานได้ ทางพระพุทธศาสนาจึงได้สอนไว้ให้คนพยายามประกอบการงานอันไม่มีโทษ เพื่อหวังความสุขกายสะบายจิตต์ในกาลข้างหน้า ดังหลักพุทธศาสนาที่ว่า "วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร" ความไม่สะบายกายสะบายจิตต์อันได้แก่ตัวทุกข์ ไม่มีใครในโลกนี้ที่จะปรารถนา อยากจะพาตนให้พ้นห่างไกลเสียด้วย

ซ้ำ เพราะมนุษย์ทุกคน ย่อมแสวงหาทางที่จะให้ได้รับความสุขด้วยกันทั้งนั้น ชั้นแต่เจ็บไข้บ่อย ๆ ยังไม่ชอบ ถ้าต้องทำงานหนักลำบากชีวิตร์ ก็ไม่ปรารถนาเลย เหตุใดเล่า เราจะมาเชื่อคำว่า "พุทธศาสนาทำให้คนเกียจคร้าน" ดังความเห็นนั้น.

พุทธศาสนา ทำให้การค้าและอาชีพของประชาชาติและประชาชนงุ่มง่าม ล้าสมัย ไม่ทันเทียมชาวต่างประเทศ?

การค้าและอาชีพของประชาชนพลเมือง ย่อมเดินคู่กันไปกับศาสนา บุคคลทุกคนย่อมมีอาชีพเป็นเครื่องประจำอยู่ทุกตัวคน หากจะแยกออกโดยย่อเป็นทางใดทางหนึ่งเช่น ทางค้าขาย ทางทำนา ทำสวน เหล่านี้เป็นต้น สุดแต่ผู้ประกอบจะเลือกทางใดทางหนึ่ง ตามความเห็นความพอใจของตน และในการประกอบอาชีพเหล่านี้ จำเป็นต้องมีศีลธรรมประจำใจประคับประคองอยู่ด้วย ผู้ใดขาดศีลธรรมอันเป็นสัญญาต่อกันแล้ว การค้าหรืออาชีพของผู้นั้นย่อมไม่เจริญแน่นอน ดังนิทัศนุทาหรณ์ว่า มีผู้ประกอบการค้าคนหนึ่ง นำเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ มาจากผู้ประกอบการค้า โดยซื้อเชื่อกันเป็นมูลค่าราคาเท่าใดก็ตาม ตกลงจะชำระมูลค่ากันเมื่อได้ผลครั้นตนได้เก็บ เกี่ยว นวด ขาย เสร็จแล้ว ก็หาได้ปฏิบัติตามข้อตกลงประการหนึ่งประการใดไม่ หรือผู้ประกอบอาชีพทางทำนายอมปฏิบัติตามตกลงแล้ว, แต่ต่อมาผู้ประกอบอาชีพทางการค้ากลับฉ้อฉนเพิ่มราคามากขึ้นกว่าที่ตกลงกำหนดไว้ ดังนี้ การค้าและอาชีพของ

ทั้ง ๒ ฝ่ายนั้น ย่อมจะแตกหักจากกันได้โดยเหตุที่ตนต่างขาดศีลธรรมประจำใจ ไม่ซื่อตรงต่อกันนั่นเอง นี้แสดงให้เห็นว่า ศาสนากับอาชีพเดินคู่กันไป ที่ว่าการค้าหรืออาชีพของบุคคลที่นับถือพุทธ-ศาสนางุ่มง่าม ล้าสมัย ไม่ทันเทียมนานาประเทศ ย่อมเป็นไปไม่ได้ โดยเหตุที่ในหลักพุทธศาสนามิได้กล่าวไว้ มีแต่หาทางนำบุคคลให้กระตือรือร้น กระเสือกกระสนทำการประกอบอาชีพให้รีบรุดหน้า อย่ามัวเมาเกียจคร้าน เพราะว่าเป็นทางนำไปสู่อบายมุข คือทางชั่ว (ทางมืด) กระนั้น บุคคลผู้เกียจคร้าน ก็ยังมีกลอุบายอ้างเลสต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว พุทธศาสนาจึงหาทางสั่งสอนเพื่อให้มนุษย์เราได้รับความสุขอันเกิดแต่ประกอบการงานอันไม่มีโทษ เพื่อได้ประโยชน์สมประสงค์ พระองค์ได้บัญญัติถึงอิทธิบาท (คุณเครื่องสำเร็จความประสงค์) ๔ อย่างไว้คือ:

๑. ฉันทะ ความรักใคร่พอใจในสิ่งนั้น.

๒. วิริยะ ความหมั่นประกอบสิ่งนั้น.

๓. จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ.

๔. วิมังสา หมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น.

หากบุคคลใดมีคุณธรรม ๔ อย่างนี้บริบูรณ์แล้ว อาจชักนำให้ถึงสิ่งซึ่งต้องประสงค์ซึ่งไม่เหลือวิสัย เหตุดังนี้ หากผู้ใดไม่ชำนาญในการค้า แต่ประสงค์จะแข่งขันกับบุคคลผู้ชำนาญ จะเป็นชนชาติใดก็ตาม โดยเหตุที่มีทิฏฐิมั่น สำคัญตนว่าฉลาดในการค้าพอ ในที่สุด

ต้องถึงความพินาศแน่ เพราะผู้นั้นมีแต่ทิฏฐิ ขาดฉันทะ ความพอใจในสิ่งนั้น คือรักใคร่ต่อการค้านั้น ประกอบไปด้วยความพอใจอย่างจริงจัง ได้แก่การมีนิสัยเป็นนักการค้า เมื่อมีความพอใจรักใคร่เช่นนั้นแล้ว แต่ขาดวิริยะ ความหมั่นประกอบสิ่งนั้น คือหมั่นประกอบการค้า ซึ่งได้แก่ตัวเพียร. เมื่อมีวิริยะ (ตัวเพียร) แล้ว ก็ต้องสำเร็จสมประสงค์ ซึ่งตรงกับภาษิตว่า "ความเพียรมีอยู่ในที่ใด ความสำเร็จก็มีอยู่ณที่นั้นเหมือนกัน" แม้มีเพียรพยายามอย่างจริงจังแล้ว ถ้าขาดจิตตะ การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ คือเมื่อมีเพียร ก็ต้องทำเสมอไปไม่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ตลอดทั้งเอาใจใส่ต่อนโยบายการค้าต่าง ๆ อันเป็นช่องทางนำผลมาให้ และอยู่ในสายกลาง คือไม่โลดโผนจนเกินไป และไม่ย่อหย่อนจนเกินควร จะทำให้เรรวนได้ ในที่สุดต้องมีวิมังสาหมั่นตริตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น นึกคิดดูให้รอบคอบว่า ตนได้กระทำไปในเรื่องการค้านั้น มันจะมีผลดีและเสียหายเพียงไร ต้องใช้ความพินิจพิเคราะห์ให้รอบคอบก่อนจึงทำ ตรงตามหลักพุทธศาสนาว่า "นิสฺสมฺม กรณํ เสยฺโย ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำดีกว่า"

ผู้ใดประกอบอาชีพทางการค้า หรือทางทำนาทำสวนก็ดี ถ้าได้ยึดหลักอิทธิบาท ๔ ดังกล่าวมาแล้วให้มั่นคง ย่อมเกิดผลสมประสงค์ แม้จะประกอบการอาชีพใด ๆ ก็ไม่ล้าสมัย ทั้งจะทันเทียมชาวต่างประเทศโดยแน่แท้ แต่ขอให้ยึดมั่นในหลัก ๔ ประการดังกล่าวมา

แล้ว ก็จะได้ผลขึ้นเป็นลำดับ ดุจพระจันทร์ข้างขึ้น ย่อมอุทัยไขแสงทุกทิวาราตรี. ขอท่านได้พิจารณาปัญหาเหล่านี้ ๆ โดยปัญญา จะได้ความตื้นลึกหนาบางของพระพุทธศาสนาเป็นลำดับ.

ประการสุดท้าย ขอสรุปเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงผลให้เห็นชัดตรงกันข้ามกับชนผู้มีความสำคัญผิด ผู้ใดมีความคิดย่อมเล็งเห็น เพราะพุทธศาสนาเป็นของคัมภีรภาพอันสุขุมยิ่ง ยากที่ผู้ไม่รู้ไม่เรียนจะเห็นจริง กับประกอบไปด้วยเหตุผลที่น่าฟัง คือทำคนชั่วให้เป็นคนดี รู้จักผิดและชอบ ประกอบสิ่งที่เป็นประโยชน์ ละทิ้งสิ่งที่มีโทษ ทั้งหาทางให้คนรู้จักพ้นทุกข์ ให้หันมาเดินทางที่ได้รับความสุข แต่นั่นแหละ ถึงจะพรรณนาคุณงามความดีของพุทธ-ศาสนาเพียงไร ก็ยังมีผู้ติได้เสมอ ซึ่งมีศาสดาจารย์ผู้หนึ่งกล่าวไว้เป็นคติว่า "ไม่มีอะไรในโลกจะดีจนหาที่ติมิได้" ดังนี้ พุทธศาสนาจึงมีคนติเช่นกัน คือถ้าดีมากไป อาจถึงดีแตกก็เป็นได้ เหตุนี้ พุทธ-ศาสนาจึงอยู่ในระดับกลาง มีคนนิยมนับถือและผู้ไม่นิยมนับถือปานกัน ซึ่งตรงกับหัวใจที่ท่านสอนไว้ให้ปฏิบัติดำเนินตามสายกลางดุจพิณฉะนั้น ขอท่านพุทธมามกชนทั้งหลายจงวิจารณ์ให้เกิดความเชื่อมั่น เพื่อยึดเป็นหลักประกันทางมืด จงรำลึกนับถืออย่างจริงจัง อย่าเป็นสักแต่ว่าเขาทำก็ทำตามบ้าง ซึ่งเข้าทำนองว่า "เจ้าว่างามก็งามไปตามเจ้า ใครเล่าจะไม่งามตามเสด็จ" ดังนี้ พึงนึกเถิดว่า "เราได้สว่างมา ก็ขอให้สว่างไปเถิด."

นายแพ ปธัมราช

ฟังเทศน์หาวนอน ดูลครตาสว่าง

ของ

พระพินิจเลขา

ผู้เขียนกล่าวว่า "ฟังเทศน์หาวนอน ดูลครตาสว่าง" แต่เรื่องของท่านผู้เขียนเป็นไปในทำนองลครพูด จึงเชื่อว่าจะทำความสว่างตาสว่างใจให้แก่ผู้อ่านอยู่บ้าง.

สนุก— ข้าพเจ้าผู้มีสัญชาติเป็นคนไทยมาแต่กำเนิด คือบิดามารดาก็เป็นคนไทย นับถือก็ศาสนาไทย อื้อ! ไม่ใช่หรอกครับ, ขอโทษ นับถือพระพุทธศาสนา เลื่อมใสในทางพระพุทธวัจนะ พระธรรมวัจนะ พระสังฆวัจนะ ทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นทางนำมาแห่งคำสั่งสอน อันองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงตรัสรู้แล้ว ถึงแล้วด้วยประการทั้งปวง

ถึก— "คุณพรรณนาตัวคุณเองให้ใครฟังกันครับ ?"

สนุก— "ผมตั้งใจจะวิสัชนา ให้บรรดาท่านสัปปุรุษทั้งหลาย อุบาสก อุบาสิกา, ผู้อุปัฏฐากและเหล่าพุทธสาสนิกชน ซึ่งไม่รวมทั้งคุณด้วยทราบทั่ว ๆ กัน"

ถึก— "เอ๊ะ! นี่อย่างไรกันนะ? อยู่ ๆ ก็มารุกให้ผมออกไปนอกสังเวียน ดูเอาเถอะคุณแถม ผมมาในวันนี้เพื่อจะโมทนากฐินเป็นการบุญกุศลร่วมคณะภิกษุสามเณร แห่งพระอารามวัดสัมพันธวงศ์ด้วยนี่ เรื่องราวมันเป็นอย่างไรกัน? คุณโปรดอธิบายให้สิ้นสงสัยแห่งคำปุจฉาของผมเสียทีเถอะ ผมจะรู้สึกขอบบุญคุณเอามาก ๆ ทีเดียว"

สนุก— "คุณแถม วิสัชนาแทนผมทีได้ไหมล่ะ?"

แถม— "เห็นจะลำบากสักหน่อย เพราะเกี่ยวข้องด้วยคุณถึก เธอมิได้นับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับเรา เธอไพล่ไปถือโรมันคาทอลิก แตกต่างไปจากพวกเรา"

สนุก— "อ้อ! กระนี้เล่า ผมได้ยินคุณถึกเธอบ่นว่า ศาสนาพุทธทำให้คนไทยเกียจคร้าน ทำให้การค้าและอาชีพของประชาชาติและประชาชนงุ่มง่าม ล้าสมัยไม่เทียมทันชาวต่างประเทศ"

ถึก— "ก็แล้วจริงอย่างผมว่าหรือเปล่า?"

สนุก— "ก่อนที่ผมจะชี้แจงเรื่องการพระศาสนาให้คุณฟังอย่างละเอียดลออ, คุณต้องตอบคำถามผมเสียสัก ๒-๓ ข้อก่อน คือ ปู่, ย่า, ตา, ยาย, กับบิดามารดาของคุณเกิดที่ไหน ชาติอะไร? และนับถือศาสนาไหน?"

ถึก— "ได้ซี ข้อนั้นกระผมจะตอบให้ทราบเดี๋ยวนี้แหละ ปู่และ

ย่าของผมก็เป็นคนไทย อีกตาและยายก็เป็นคนไทย ทั้งบิดามารดาก็เป็นคนไทยด้วย รวมทั้งหกท่านนี้ล้วนแล้วแต่เกิดในเมืองไทย นับถือพระพุทธศาสนา แต่ตัวผมเองยังเชื่อถือหรือนิยมไม่พอ ผมจึงเลี่ยงไปเข้าโบสถ์ถือศาสนาโรมันคาทอลิกเสีย ถ้าคุณสามารถแจงให้ผมหมดความสงสัยสิ้นเท่านี้แล้ว ผมก็จะทิ้งศาสนาอื่น มาถือศาสนาพุทธในทันที"

สนุก— "แหม! คุณตอบชัดถ้อยคำดีจริง ทำให้ผมหายห่วงที่จะต้องตั้งปัญหาถามอีก เอ้า! เอาละ เอาเป็นการตกลงผมจะได้เริ่มวิสัชนาให้คุณฟังตามที่รู้เห็นมา แล้วคุณคอยพิสูจน์เอาเองก็แล้วกัน"

อันว่าองค์พระสัพพัญญูสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ยังมิได้เสด็จเข้าสู่พระปรินิพพานนั้น พระองค์ได้ทรงสั่งสอนสาวกของพระองค์จนบัดลุโสดา แลสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ได้ทรงเทศนาโปรดพระพุทธบิดาและพระพุทธมารดา ตลอดจนสัตว์ทั้งหลายที่มีจิตต์เป็นอกุศลก็กลับละทิ้งเสีย ตั้งอยู่ในศีลในธรรม หมายความว่าอยู่ในคลองปฏิบัติแห่งพระพุทโธวาททั้งปวง คำสั่งสอนทั้งนี้เราเรียกกันว่า "พุทธวจนะ."

ต่อมาเมื่อพระองค์เสด็จเข้าสู่พระปรินิพพานแล้ว ยังเหลืออยู่แต่พระอรหันต์ ก็ชุมนุมพร้อมกันบรรทึกคำสั่งสอนนั้น ๆ ลง ทำเป็นพระไตรยปิฎกขึ้นไว้ เพื่อป้องกันมิให้เสื่อมสูญไปเสีย ดัง

ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ใบลานบ้าง ในสมุดบ้าง รวมเรียกกันว่า "ธรรมวัจนะ."

ครั้นหมดสมัยพระอรหันต์แล้ว ก็มาถึงพระสงฆ์ จึงได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่าง ๆ ตามนั้นจนแตกฉาน สั่งสอนอบรมกันมาตามคลองแห่งพระไตรย์ปิฎกต่อ ๆ กันมา จนถึงกาลทุกวันนี้ คำสั่งสอนของพระสงฆ์ จึงถูกเรียกว่า "สังฆวัจนะ" แต่ถ้าคุณอยากรู้ละเอียดละออถึงทางที่มาอันแน่นอนแล้ว เวลาคุณบวชเรียนหรืออุปสมบทแล้ว คุณจะทราบโดยไม่มีปัญหา นี่ผมแจงให้คุณฟังแต่เพียงเลา ๆ พอเป็นเค้าให้รู้ต้นสายปลายเหตุแห่งที่มา.

ส่วนการสั่งสอนนั้น ถ้าคุณจะเทียบข้อปฏิบัติข้างฝ่ายศาสนาโรมันคาทอลิก กับศีล ๕ กรรมบถ ๑๐ ของฝ่ายพุทธศาสนา ย่อมละม้ายคล้ายคลึงกัน แต่หากเรียกเสียคนละอย่าง.

พระธรรมนั้น คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มีข้อความละเอียดลออทุกอย่างทุกทาง แบ่งแยกให้บุคคลประพฤติปฏิบัติทุกข้อทุกชั้น จัดเป็นหมวด เป็นหมู่ไม่ปะปนกัน ชี้แจงให้เห็นเป็นทางอุดหนุนการศึกษา และอาชีพของพลเมือง.

ส่วนการที่มีผู้เอาไปพูดและติเตียนกล่าวหาต่าง ๆ นั้น ก็เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการ รู้อย่างงู ๆ ปลา ๆ จับสิ่งโน้นมาใส่สิ่งนี้แล้วก็กล่าวปรักปรำเอา ซึ่งไม่ตรงกับความหมายของข้อธรรม บุคคลเหล่านี้เรียกว่ามิจฉาทิฏฐิ คือพวกที่ลบหลู่และเป็นสัตรูต่อพระ

พุทธเจ้า ยกตัวอย่างเช่นตัวคุณเป็นต้น บรรพบุรุษคือ ปู่, ย่า, ตา, ยาย, ตลอดจนบิดามารดาก็นับถือพระพุทธศาสนา มาถึงตัวคุณเองเข้า กลับไปนับถือศาสนาอื่นเสีย คนอย่างคุณนี้ลบหลู่ดูแคลนพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เขาเรียกว่าคนนอกศาสนา เพราะศาสนาของตนเองยังไม่นับถือ ไม่น่าจะคบค้าสมาคมด้วย เพราะฉะนั้น ผมจึงกันคุณออกเสียนอกสังเวียน.

คุณควรจะสังวรในคำที่ว่า พระรัตนไตรให้มาก เพราะเป็นคำย่อ หมายความว่า พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆเจ้า อย่างเดียวกับที่เราสวดมนต์กันว่า พุทธัง ธัมมัง สังฆัง สะระณังคัจฉามิ ก็คือพระไตรสรณาคม อันเป็นยอดแห่งธรรมอย่างเอกอุที่เราท่านนับถือและรำลึกอยู่เสมอทุกเช้าค่ำ เพียงแต่เท่านี้ถ้าคุณถือมั่นในกมลสันดานของคุณแล้ว คุณอาจจะมีสิริและความเจริญแก่ตัวของคุณเอง.

คนที่กล่าวหาและดูถูกพุทธศาสนานั้น เป็นคนที่สงสัยมิได้ร่ำเรียน แต่น้อยคุ้มใหญ่มิได้อบรมอยู่ในสำนักที่ดี จึงมีวาจาสามหาว คนเช่นที่กล่าวนี้มักไม่มีความเจริญและย่อมแพ้ภัยตัว.

ถึก— "พอทีเถอะคุณสนุก ผมรู้ตัวดีแล้วว่าผมผิด เดินทางไม่ถูก แทนที่จะไปทางตรง ผมกลับไปทางคด ซึ่งรู้ไม่ได้ว่าจะถึงที่หมายได้เมื่อไร ผมขอกลับใจตั้งแต่วันนี้ กับทั้งจะไม่ไปสู่โบสถ์โรมันคาทอลิกอีกต่อไป และผมจะไม่พูดจา

ดูถูกศาสนาพุทธอย่างเช่นที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ขอคุณได้ยกโทษให้แก่ผมด้วย."

สนุก— เมื่อคุณมีปณิธานแน่วแน่เช่นนี้แล้ว ผมก็พลอยยินดีโมทนาด้วยคุณสำหรับวันนี้และวันหน้าด้วย.

สาธุ ! สาธุ !

ปราชญ์ผู้นี้ แม้มิได้รู้จักพุทธศาสนา ก็ยังกล่าวว่า

พระเจ้า, สร้างเรา ใครเล่า, สร้างพระ ?
คนพอ, คิดไหว ใช่ไห, หวด, กะทะ
กำเกวียน, กงเกวียน อย่าเรียน, มะตะกะ
ไม่เลว, ถึงจะ จูงจมูก, หลุนเอย.

(โอมาร์ คัยยัม)

ศาสนาเสื่อม

โดย

ศาสตราจารย์สวามี สัตยา นันทบุรี

สมัยนี้ เรามักได้ยินเขาบ่นกันว่า "ศาสนาเสื่อม" ถ้าตริตรองดูอย่างลึกซึ้งสักหน่อยแล้ว เกิดมีความสงสัยขึ้นในใจทันทีว่าหากศาสนาสั่งสอนถึงความจริง—ความดี—ความงามแล้วไซร้ ศาสนาจะเสื่อมทรามลงได้หรือ ? มิหนำซ้ำ ถ้าเขาเชื่อกันอย่างแน่ใจว่าศาสนาเสื่อมจริง ๆ ทำไมพวกเขาจึงไม่พากันเลิกการนับถือศาสนาเสียเล่า ? เมื่อเหตุการณ์กับคำพูดไม่ลงรอยกันเช่นนี้ จึงเป็นเหตุให้เราเข้าใจว่า ในการบ่นว่าศาสนาเสื่อม เขาคงมิได้หมายถึงความเสื่อมแห่งตัวศาสนา หากจะหมายถึงตัวศาสนาจารย์ หรือคณะสงฆ์คณะสมณะนั่นเอง.

เป็นความจริงที่มหาชนไม่สามารถที่จะแยกนามธรรมจากรูปธรรม หรือจะมองเห็นนามธรรมโดยแยกออกจากรูปธรรมก็หามิได้อีก. เพราะเหตุนี้เอง เมื่อใดก็ดี มหาชนมองเห็นหรือพิจารณาถึงศาสนา ก็ย่อมถือเอาความประพฤติของคณะสงฆ์เป็นเครื่องวัด. ตัวอย่าง เรามักกล่าวกันว่า ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระพุทธศาสนาได้ถึงความเจริญรุ่งเรืองอย่างล้ำเลิศ. ที่จริง, พระพุทธ-

ศาสนาก่อนสมัยอโศกก็ดี, ในสมัยอโศกก็ดี หรือหลังสมัยอโศกก็ดี มีหลักฐานหรือสาระสำคัญเช่นเดียวกัน. กระนั้นก็ดี, การที่เรากล่าวกันว่า ในสมัยอโศกมหาราช พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก. ก็เพราะเหตุที่ในสมัยของพระองค์ คณะสงฆ์ได้เสียสละอย่างใหญ่ยิ่ง เพื่อเผยแพร่พระพุทธพจน์แทบทุกมุมของโลก, ได้แสดงความเป็นปราชญ์, ความเป็นผู้บริสุทธิ์อย่างมหาชนนึกไม่ถึงได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้พ้นเสียจากจากความทุกขโทมนัสเท่าที่จะช่วยเหลือได้. เพราะเหตุดังกล่าวนี้แหละ เราจึงกล่าวกันว่า ในสมัยของพระเจ้าอโศก พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก. ในสมัยนั้น คณะสงฆ์เป็นผู้ถือประทีปแห่งญาณ เป็นผู้ขจัดเสียซึ่งความมืดมนแห่งมหาชน. วิหารต่าง ๆ เป็นที่สำนักแห่งวิชาความรู้เป็นอารามที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเกษมศานต์. มหาชนมองเห็นเป็นที่พึ่งอันประเสริฐสุด. เป็นผู้นำชีวิตให้พ้นเสียจากการหมุนเวียนแห่งสังสารวัฏฏ์. คณะสงฆ์เริ่มละตำแหน่งอันเยี่ยมเหล่านี้เสียตั้งแต่เมื่อใด มหาชนก็เริ่มบ่นว่าศาสนาเสื่อมตั้งแต่เมื่อนั้น เพราะศาสนาปรากฏขึ้นแก่มหาชนโดยทางชีวิตคณะสงฆ์นั่นเอง.

มีทาง ๒ ทางที่ทำให้คณะสงฆ์เป็นที่เคารพบูชาของมหาชนหรือคฤหัสถ์. ทางหนึ่งคือความตรัสรู้ และอีกทางหนึ่งคือความประพฤติกับความรู้. ถึงคนเราทุกคนมีสิทธิ์ที่จะบรรลุถึงความตรัสรู้ได้ก็จริง แต่ผู้ที่จะบรรลุถึงได้จริง ๆ นั้น นาน ๆ จะเกิดขึ้นสักคนหนึ่ง. ฉะนั้น

มหาชนจึงไม่หวังว่า คณะสงฆ์ล้วนเป็นเหล่าผู้ตรัสรู้ทั้งสิ้น. สิ่งที่มหาชนหวัง คือคณะสงฆ์ต้องมีความประพฤติและความรู้สูงยิ่งไปกว่าฐานะมหาชน. สมัยก่อนมักเคยเป็นเช่นนั้น. ไม่ฉะเพาะแต่ฝ่ายพระพุทธศาสนา แม้ศาสนาอื่น ๆ ในสมัยก่อน ก็มีคณะสงฆ์เต็มเปี่ยมไปด้วยอุดมคติแห่งการเสียสละ และความรู้ชั้นเยี่ยม. มหาวิทยาลัย ออกสฟอรด, เคมบริช เป็นต้น ได้ประดิษฐ์ขึ้นได้ก็โดยการเสียสละความรู้ของคณะสงฆ์ฝ่ายศาสนาคริสเตียน. ส่วนมหาวิทยาลัยนาลนฺทา, มหาวิทยาลัยวิกฺรมศีลา เป็นต้น เป็นสักขีพะยานแห่งการเสียสละและความรู้ของคณะสงฆ์ฝ่ายพระพุทธศาสนา.

ถ้าหากคณะสงฆ์ คือหมู่, คือเหล่า ดังมหาชนเป็นต้น ถึงกับคฤหัสถ์ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อวางระเบียบการดำเนิน ก็แปลว่าความประพฤติของคณะสงฆ์ ไม่สูงไปกว่าความประพฤติของมหาชน มหาชนจึงไม่มีสิ่งไรที่จะเรียนรู้จากชีวิตคณะสงฆ์ อนึ่งเพราะขาดความรู้ทันสมัย คณะสงฆ์หันไปหาคฤหัสถ์เป็นครูบาอาจารย์ มหาชนก็จะไม่ถือคณะสงฆ์เป็นผู้ขจัดความมืดมนของเขาอีก.

นี่แหละคือฐานะอันน่าสังเวชของคณะสงฆ์. ถ้าเขาพูดด้วยความจริงใจโดยไม่ปิดหูปิดตา เขาต้องยอมรับว่า ความเคารพของมหาชนต่อคณะสงฆ์กำลังเสื่อมลงทุกที. ถ้าต้องการกู้ฐานะของตนให้สูงขึ้นดังเดิมให้เป็นที่พึ่งของมหาชน, เป็นครูบาอาจารย์ของคฤหัสถ์และเป็นผู้นำทางชีวิตสากลโลก คณะสงฆ์จำต้องตั้งมั่นอยู่ในความ

ประพฤติอันล้ำเลิศ ทั้งถือประทีปอันรุ่งโรจน์ด้วยญาณรัศมีไว้ในกำมือของตน. รัสเซียเคยทำลายโบสถ์วิหารและคณะสงฆ์มาแล้ว มิใช่เพราะเหตุที่ตัวศาสนาขาดกำลังสอนที่ดี แต่เพราะเหตุที่ศาสนาจารย์ขาดความประพฤติอันสมด้วยหลักศาสนา. เหตุการณ์แห่งรัสเซีย คงจะเป็นเครื่องชี้ทางให้คณะสงฆ์ฝ่ายศาสนาทุกศาสนามองเห็นและรู้สึกได้ว่าจะดำเนินไปในทางไหน. มิฉะนั้นแล้ว ไม่วันใดก็วันหนึ่ง ผลร้ายเช่นเดียวกัน อาจจะเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์ทุกคณะของโลกก็เป็นได้. และตราบใดที่คณะสงฆ์จะไม่แก้ไขฐานะแห่งความประพฤติและความรู้ ตราบนั้นมหาชนจะต้องบ่นว่าศาสนาเสื่อม จนกระทั่งมีวันใดก็วันหนึ่ง พวกเขาจะก่อการปฏิวัติทำลายคณะสงฆ์ให้หมดสิ้นเชื้อไปจากโลก เอาไว้แต่ตัวศาสนาในฐานะเป็นวิชาการแผนกหนึ่งเท่านั้น.

ท่านที่รักษ์มั่นด้วย ศีลา ทีคุณแฮ
ถือซึ่งสัจจวาจา เที่ยงหมั้น*
กอบกิจอาตมา เนืองนิจ
ชนย่อมรักท่านนั้น คิดส้องเสพสมาน

(ของเก่า)

* ต้องการโท ที่ถูกเป็น "มั่น"

ทรัพย์เลี้ยงใจ

พระราชเวที
วัดมกุฏกษัตริยาราม

มนุษย์ทั้งหลาย ทรงชีพอยู่ได้ ด้วยปัจจัย ๔ อย่าง คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ ยาบำบัดโรค ปัจจัย ๔ อย่างนี้ จึงเป็นของจำเป็นที่มนุษย์ขาดไม่ได้ ปัจจัย ๔ อย่างนี้ จึงจัดเป็นทรัพย์โดยตรง คือเป็นทรัพย์แท้ ส่วนเงินทองซึ่งใช้สำหรับแลกเปลี่ยนจ่ายซื้อปัจจัย ๔ อย่างนั้นก็ดี หรือเครื่องอาศัยอย่างอื่นนอกจากนี้ เช่นรถเรือเป็นต้นก็ดี เป็นทรัพย์โดยอ้อม ที่มนุษย์หาไว้มีไว้เพื่ออำนวยความสะดวกในการแสวงหาปัจจัย ๔ อย่างนั้นเอง ผู้มีทรัพย์โดยตรงและโดยอ้อมบริบูรณ์ ย่อมมีความสุขและความอุ่นใจ เพราะมีเครื่องอาศัยทรงชีพเพียงพอ ไม่ต้องห่วงไม่ต้องเดือดร้อนในเรื่องที่จะขาดเครื่องเลี้ยงชีวิต เพราะฉะนั้น ทรัพย์จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาอย่างยิ่ง ยิ่งได้ก็ยิ่งยั่วให้ปรารถนาไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อทรัพย์เป็นสิ่งที่ปรารถนาตรงกันของมนุษย์ทั่วไปเช่นนี้ การแสวงหาทรัพย์ของมนุษย์ ก็ย่อมมีการแย่ง ชิง ฉ้อ ลัก ตัดรอนกันเป็นธรรมดา เมื่อมีการแย่ง ชิง ฉ้อ ลัก ตัดรอนกัน ความขัดใจ ความขุ่นแค้นอาฆาตตลอดถึงการจองเวร ล้างผลาญกัน ก็ย่อมเกิดขึ้นตามกันมาไม่ขาด

สาย ทรัพย์เป็นของให้ความสุข ก็กลายเป็นให้ทุกข์ไป เพราะมนุษย์ผู้ปรารถนาทรัพย์เป็นผู้ก่อขึ้นเอง ความวุ่นวายเดือดร้อน ที่มีอยู่เป็นอยู่ในโลกไม่ขาดสายนั้น เมื่อพิจารณาดูแล้ว จะเห็นว่ามีการแสวงหาทรัพย์เป็นมูลอยู่ด้วยประการหนึ่ง ทางแก้ไขปลดเปลื้องโทษทุกข์เหล่านี้ ถ้าจะห้ามการแสวงหา ทรัพย์ก็ไม่มีทางที่จะเกิดขึ้น แทนที่จะห้าม ควรจะเพิ่มความหมั่นขยันในการแสวงหาให้มากยิ่งขึ้น เมื่อการแสวงหาเป็นการที่ห้ามไม่ได้ และความแย่ง ชิง ฉ้อ ลัก ตัดรอนกัน ก็เป็นสิ่งที่ไม่ควรให้เกิดขึ้นเลย เช่นนี้ ก็มีทางเดียวที่ปราศจากโทษทุกข์และปลอดภัยเวร คือมนุษย์ทุกคนต้องมีคุณธรรมอย่างหนึ่งเป็นเครื่องคุ้มครองใจในการแสวงหาทรัพย์ คุณธรรมนั้น ได้แก่สันโดษ ซึ่งแปลว่า ความยินดีทรัพย์ที่มีอยู่ หรือความยินดีทรัพย์ของตน ๆ

มีอรรถาธิบายว่า ทรัพย์ที่มีอยู่ หรือทรัพย์ที่เป็นของตนนั้นได้แก่ทรัพย์ที่ตนมีสิทธิ์เป็นเจ้าของโดยชอบธรรม หากทรัพย์ใด ไม่ใช่ของตน คือเป็นของคนอื่น ก็ไม่ใช่ทรัพย์ที่มีอยู่เป็นส่วนของตน ตนไม่มีสิทธิ์ที่จะก่อความยินดีให้เกิดขึ้นในทรัพย์นั้น ความยินดีในทรัพย์ของคนอื่น เป็นเหตุให้เกิดความเพ่งเล็งอยากได้มาเป็นของตน และความเพ่งเล็งอยากได้ทรัพย์ของคนอื่นมาเป็นของตน เป็นเหตุก่อให้เกิดความประพฤติละเมิดศีลข้อที่ ๒ คือ การลัก แย่ง ชิง ฉ้อ หรือโกง เอามาเป็นของตน เมื่อมีการลัก แย่ง ชิง ฉ้อ หรือโกง

เกิดขึ้น ความเคียดแค้นอาฆาตจองเวร ตลอดถึงการทำร้ายร่างกายและผลาญชีวิตกัน ก็ย่อมเกิดขึ้นตามกันมา เพราะผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ย่อมหวงแหนเสียดายทรัพย์ของตน ไม่ยอมให้ผู้อื่นมาแย่งเอาไปโดยประการใด ๆ จึงต้องมีการต่อสู้เพื่อป้องกันทรัพย์ของตน หากสู้ไม่ได้ เพราะมีกำลังน้อยกว่า ก็ย่อมผูกอาฆาตหาทางแก้แค้นต่อไปในเมื่อสบโอกาส ความเดือดร้อนทุกข์ยาก ความอาฆาตบาดหมาง ความแตกสามัคคี ความเป็นศัตรูกัน ตลอดถึงการจองล้างจองผลาญกัน เกิดขึ้นเพราะเหตุที่ไม่ยินดีในทรัพย์ของตน ความไม่ยินดีในทรัพย์ที่มีอยู่หรือทรัพย์ของตน เป็นสาเหตุนำโทษทุกข์เวรภัยมาให้เช่นนี้ ในพระพุทธศาสนาจึงสอนให้มีสันโดษ และยกสันโดษว่าเป็นทรัพย์ภายในอย่างประเสริฐ เพราะห้ามกันความละเมิดศีลข้อที่ ๒ คืออทินนาทาน ถ้าคนไม่มีสันโดษอยู่ในใจแล้ว รักษาศีลข้อที่ ๒ ไว้ไม่ได้ แม้ไม่มีโอกาสที่จะลักหรือโกงเอาทรัพย์ของผู้อื่น ซึ่งเป็นการละเมิดศีล ก็เสียมโนกรรม เพราะเกิดอภิชฌาวิสมโลภ คือความละโมภอันเป็นข้าศึกต่อความสงบ คือเพ่งเล็งเอาทรัพย์ของเขามาเป็นของตน หากจะมีคำโต้แย้งว่า การที่คนแสวงหาทรัพย์ ก็เพราะมีโลภ คือความอยากได้ทรัพย์เกิดขึ้นก่อน ถ้าไม่มีความอยากได้ ก็ไม่มีอะไรเป็นกำลังภายในที่ก่อให้เกิดความขวนขวายหาทรัพย์ เพราะฉะนั้น ถ้ามีความจำเป็นต้องแสวงหาทรัพย์ ก็จำต้องมีความโลภ ห้ามไม่ได้ ข้อนี้แก้ว่า ความอยากได้เป็นความรู้สึกที่

มีอยู่เป็นธรรมดาในใจคนจริง แต่ความอยากได้ที่เป็นไปในทางที่ชอบธรรม คืออยากได้ทรัพย์ที่เกิดขึ้นด้วยน้ำพักน้ำแรงแห่งความเพียรและปัญญาของตน ไม่จัดเป็นความโลภ เพราะไม่เป็นข้าศึกต่อความสงบของหมู่ชน และเพราะไม่ทำตนเองและคนอื่นให้เดือดร้อน ส่วนความอยากได้ทรัพย์ของคนอื่นมาเป็นของตน เป็นความอยากได้ที่ไม่ชอบธรรม เพราะเป็นความอยากได้ที่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนเขา เป็นข้าศึกต่อความสงบโดยตรง ความอยากได้ชะนิดนี้ท่านเรียกว่า วิสมโลภ แปลถือเอาความว่า ความอยากได้ที่เป็นข้าศึกต่อความสงบ และเพื่อจำกัดความให้ชัดว่า ความอยากได้เช่นนี้ มีลักษณะอย่างไร ท่านจึงเติมคำว่า อภิชฌาเข้าข้างหน้าเป็น อภิชฌาวิสมโลภ ซึ่งแปลว่า ความอยากได้อันเป็นข้าศึกต่อความสงบ คือความเพ่งเล็งเอาทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตน รวมเรียกว่า "ความละโมภ" ซึ่งหมายถึงความอยากได้ที่ผิดธรรม ๆ

เพื่อป้องกันความละโมภอันเป็นต้นเหตุแห่งการละเมิดศีลมิให้เกิดขึ้น คนจึงต้องมีสันโดษเป็นธรรมครองใจ ให้อยู่ภายในขอบเขตต์แห่งความอยากได้ที่ชอบธรรมเท่านั้น ๆ

ทรัพย์จะมีขึ้นเป็นของตนไม่ได้ ถ้าไม่มีการแสวงหา เมื่อไม่มีทรัพย์ใด ๆ เป็นของตน สันโดษก็เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะไม่มีอะไรที่เป็นของตน ซึ่งจะก่อให้เกิดความยินดี ด้วยเหตุนี้ สันโดษจึงมีแก่คนที่มีทรัพย์เท่านั้น คนไม่มีทรัพย์เป็นของตนโดยชอบธรรม มี

สันโดษไม่ได้ เพราะฉะนั้น คนมีสันโดษจึงต้องเป็นคนหมั่นขยันพากเพียรแสวงหาสะสมทรัพย์ให้มีขึ้นเป็นของตนมาก่อน คนเกียจคร้าน จะมีสันโดษไม่ได้เลย ด้วยเหตุผลเหล่านี้ ปรับปวาทที่ว่า "สอนคนให้มีสันโดษ เป็นการสอนให้คนเกียจคร้าน" จึงเป็นการผิดอย่างถนัดทีเดียว เพราะสันโดษ แปลว่า ยินดีทรัพย์ที่มีอยู่ หรือยินดีทรัพย์ของตน คนเกียจคร้านไม่หมั่นแสวงหา จะมีทรัพย์เกิดขึ้นเป็นของตนได้อย่างไร เมื่อไม่มีทรัพย์เป็นของตน จะมีสันโดษได้อย่างไร การสอนให้ยินดีทรัพย์ที่มีอยู่หรือที่เป็นของตน เป็นการสอนให้คนมีความหมั่นขยันในการแสวงหาทรัพย์ และให้แสวงหาในทางที่ชอบธรรม คือไม่แย่ง ชิง ฉ้อ โกง เอาทรัพย์ของคนอื่นมาเป็นของตน ถ้าขาดสันโดษเสียแล้ว คนจักมีแต่ความเกียจคร้านและจักเกิดความละโมภ ไม่เคารพสิทธิ์ในทรัพย์ของคนอื่น จักประพฤติละเมิดศีลข้อที่ ๒ คืออทินนาทาน อันเป็นต้นเหตุแห่งเวรภัยอย่างใหญ่หลวงทีเดียว แม้ความเบียดเบียนทำร้ายกันที่มีอยู่ทุกวันนี้ ย่อมมีความไม่สันโดษเป็นเหตุสำคัญรวมอยู่ด้วยประการหนึ่ง เพราะฉะนั้นโลกคือหมู่ชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีสันโดษเป็นทรัพย์ภายในขาดไม่ได้ เพราะสันโดษเป็นมูลเหตุ แห่งความหมั่นขยันในการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบธรรม และให้เว้นอทินนาทานเสีย ถ้าคนในโลกนี้มีสันโดษทั่วหน้ากัน โลกจักไม่มีคนจนเลย มีแต่คนมั่งมีทั้งนั้น เพราะสันโดษคุ้มครองใจไว้ มิให้ความละโมภเข้าครอบงำ

ย่อมให้ดิ้นรนเดือดร้อนและเลี้ยงใจให้ชุ่มชื่นและสงบเย็น เพราะฉะนั้น สันโดษจึงชื่อว่าเป็นทรัพย์เครื่องเลี้ยงใจให้เป็นสุขสงบ ทั้งเป็นเครื่องเลี้ยงโลก ให้อยู่เย็นปราศจากเวรภัย คนมีสันโดษจึงชื่อว่าเป็นคนมั่งมี ทั้งทรัพย์ภายในคือคุณธรรม ทั้งทรัพย์ภายนอก คือปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ สันโดษจึงควรได้นามว่า เป็นทรัพย์อันประเสริฐสุด ไม่มีทรัพย์อื่นเทียมเท่า ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ทรัพย์นี้มีใกล้ ใครปัญญาไว หาได้บ่นาน แว่นแคว้นแดนดิน มีสิ้นทุกสถาน ผู้ใดใจคร้าน บ่พานพบนา.

ขาดเพียรสิ่งหนึ่งนี้ ชั่วนัก
คืออัปมงคลชัก ถ่อยแท้
ห้ามทรัพย์อีกยศศักดิ์ ความสุข สบายแฮ
เป็นอภัพแล้วแล้ ตลอดทั้งโลกธรรม ฯ

(พระราชนิพนธ์รัชชกาลที่ ๕)

ทิวทรรศน์แห่งพุทธศาสนา
ของ
หัวหน้าอนุศาสนาจารย์ทหารเรือ

ความจริง พระพุทธศาสนา ถ้าเราจะมองตามรูปเหตุการณ์จากปลายทางระหว่างเรา ทวนขึ้นไปถึงต้นทางระหว่างชีวิตสิทธัตถะ เราจะได้ทิวทรรศน์เป็นดังนี้ :—

(ก) บริเวณประเพณี — นโยบายสืบศาสนา.

(ข) บริเวณกฎศีลธรรม — เครื่องอบรมกายวาจาใจ.

(ค) บริเวณญาณหรือทัสสนะ — ความรู้หรือเครื่องรู้.

และถ้าจะมองจากต้นทางลงมา จะได้ทิวทรรศน์ไปอีกรูปหนึ่ง.

(ก) ญาณหรือทัสสนะ —.

(ข) กฎศีลธรรม —.

(ข) ประเพณี —.

ถ้าจะถามว่า เพราะเหตุไรจึงวางรูปดังนั้น ข้อความต่อไปนี้จะเป็นคำตอบ.

(ก) พระพุทธศาสนา เกิดขึ้นได้เพราะอะไร และเพื่ออะไร ?

ข้อนี้ ใคร ๆ ก็คงทราบได้ดีว่า เพราะความรู้ และเพื่อความรู้แจ้งถึงปัญหาชีวิต และบุคคลภาพอันแท้จริงแห่งตัวตนของสิทธัตถะ.

ส่วนผลที่ว่า ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย หรือบรมสุข นั้น เป็นผลที่สืบเนื่องมาจาก "ความรู้แจ้ง" ฉะนั้น จึงใช้คำว่า "เพราะอยากรู้, และเพื่อรู้แจ้ง" ไม่น่าจะเข้าใจว่า เพราะไม่อยากเกิด แก่ เจ็บ และตาย หรือเพื่อบรมสุข ดังที่เข้าใจกัน.

เพราะอะไร ?

เพราะสิทธัตถะ เป็นนักศึกษา และเป็นผู้รักการเรียนรู้ ซึ่งควรจะหมายเพียงว่า ชีวิตของท่านผู้นี้ เต็มเปี่ยมไปด้วยความอยากรู้ ในทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านมาในชีวิต และเป็นคนรักการเรียนรู้เป็นอุดมคติ เป็นนักสงสัยแต่ไม่ยอมเก็บความสงสัย โดยอาศัยหลักการศึกษาเป็นเครื่องเปลื้อง แต่เมื่อถูกถามว่า เรียนรู้ดังนั้นแล้วจะมีอะไรเป็นผลตอบแทน จึงได้ทรงแสดงผลอันสืบเนื่องจากความรู้นั้นไว้ดังนี้.

น่าอัศจรรย์หรือไม่ ชีวิตสิทธัตถะอุบัติมาขั้นต้นตกอยู่ในศูนย์กลางรัศมีแห่งญาณและอัญญาณ ดังอาการหลับ ๆ ตื่น ๆ คือหลับก็ไม่สนิทตื่นก็ไม่สนิท รัศมีฝ่ายญาณเบ่งแสงให้เกิดความอยากรู้ อยากเห็นความจริง ที่แฝงอยู่ในชีวิต ที่คนอื่นลุ่มหลงอยู่และวาดภาพกันต่าง ๆ นานา แต่ทว่ากำลังรัศมีแห่งอัญญาณแผ่ปกญาณอันนั้นเสียจึงรู้ทันทีไม่ได้ ผลที่สุดแห่งการฆ่ากำลังกันระหว่างญาณและอัญญาณ กลายเป็นความสงสัยตรึงพระทัยติดอยู่ว่า เพราะเหตุไร มนุษย์จึงแก่ จึงเจ็บ จึงตาย และว่ามีวิธีทำให้พ้นได้อย่างไรหรือไม่ ?

นี่เป็นปัญหาถามตนเองของสิทธัตถะ เมื่อได้มองดูเหตุการณ์รอบ ๆ ตัวทั่วแล้ว ปัญหาอันเป็นบทเรียนนั้น สิทธัตถะให้คำตอบจากความรู้เท่าที่ได้เคยเล่าเรียนมาแล้วไม่ได้ ดูเหมือนว่าได้เอือมไปรอบ ๆ ตัวแล้ว ในที่สุดทรงรู้สึกพระทัยว่าสุดเอือม หรือหมดหวังที่ให้คำตอบได้ จึงได้เสด็จออกจากราชสำนัก.

การเสด็จออก ขั้นต้นบำเพ็ญตนเป็นนักศึกษามากกว่าจะเป็นนักพรตตามสมัย คือเสด็จออกโดยอาการทรงเงี่ยหูฟัง สืบหาตำราและผู้รู้เพื่อขอศึกษาต่อไป ฉะนั้นเมื่อเสด็จประทับแรมอยู่ที่อนุปิยอัมพวันแขวงมัลลชนบทชั่วเวลาราว ๗ วัน แล้วจึงเสด็จไปในต่างด้าวเข้าเขตต์มคธ อันนับว่าเป็นที่ออแห่งนักรู้ในสมัยนั้น ในที่สุดได้เสด็จไปอยู่ในสำนักอาฬารดาบสกาลามโคตรและอุทกดาบสรามบุตร ซึ่งมหาชนนับถือว่าเป็นปรัชญาเมธของสมัยนั้น ขอศึกษาลัทธิของท่าน เมื่อทรงศึกษาจบหลักสูตรแล้ว ทรงเห็นว่าไม่ใช่หลักที่จะตอบปัญหานั้นได้ จึงได้เสด็จออกจากสำนักนั้นต่อไปอีก.

วาระสุดท้าย ทรงหมดหวังความรู้จากบุคคล และตำรานอกจากที่เคยทรงศึกษามา ที่เคยทรงหวังว่าน่าจะมี เช่นในแคว้นมคธ จึงตกลงพระทัยใหม่ คือหาสถานที่พำนักบำเพ็ญพรตทดลองความรู้ตามหลักที่เคยทรงศึกษามาแล้วลองดู จึงเสด็จไปยังอุรุเวลาประเทศเสนานิคมประทับอยู่ณที่นั้น. การทดลองความรู้คราวนี้กินเวลาแรมปีบวกทั้งตั้งแต่เสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์นับปีย่างเข้าปีที่ ๖ เมื่อทรง

หมดอาลัยในวิธีที่ทรงทดลองมาแล้ว ทรงเปลี่ยนวิธีใหม่อีก ในทางใหม่ซึ่งนับว่าเป็นแนวคิดของตนเอง กลับปรากฏว่าได้ผลเป็นที่พอพระทัยยิ่ง ถึงกับทรงเปล่งอุทานในยามทั้ง ๓ ของคืนสุดท้ายแห่งการทดลองนั้น ยามต้นว่า "เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะมารู้แจ้งธรรมว่า เกิดแต่เหตุ."

ยามกลางว่า "เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะได้รู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย (ว่าเป็นเหตุสิ้นไปแห่งผลทั้งหลายด้วย)." และยามสุดว่า "เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีเพียรเพ่งอยู่ พราหมณ์นั้น ย่อมกำจัดมารและเสนามารเสียได้ ดุจอาทิตย์อุทัยกำจัดมืด ทำอากาศให้สว่างฉะนั้น." คำว่า "ความสงสัยของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป" นั้น เป็นอันแสดงว่าสิทธัตถะทรงแจ้งในปัญหาที่ทรงปรารภและแสวงหาคำตอบอยู่นั้นแล้ว คือสิทธัตถะทรงรู้แจ้งในปัญหาชีวิต และบุคคลภาพแห่งตัวตนแล้ว สิทธัตถะกลับเป็นพระพุทธะ ผู้รู้แจ้งปัญหาชีวิตของคนแล้วเพราะมารู้แจ้งธรรมว่าเกิดแต่เหตุฉะนี้.

ดังนั้น ถ้าเราจะพิจารณาให้ละเอียดตามพฤติการของสิทธัตถะจะเห็นได้ว่าอุดมคติอันเกี่ยวด้วยญาณหรือทัสสนะของสิทธัตถะ ซึ่งเราถือกันว่าเป็นศาสนาของท่านในกาลต่อมามีอยู่เพียงเท่านี้ กล่าว

คือผลแห่งความชำนาญในการทดลองค้นคว้าหาความจริงแห่งชีวิตของสิทธัตถะ ปรากฏเป็นหลักวิชาขึ้นอันหนึ่ง ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีใครได้พบ. ยังหาเข้ารูปกับคำว่า "ศาสนา" ดังที่เราเข้าใจกันอยู่ทุกวันนี้ทีเดียวไม่ ตอนนี้ควรเป็นบริเวณแห่งญาณหรือทัสสนะ.

อนึ่งเมื่อทรงรู้พระองค์ว่า พระองค์เป็นพระพุทธะแล้ว แต่เป็นความรู้ฉะเพาะตนหรือปัจเจกพุทธะ คือมีแต่ความชำนาญ ยังไม่มีตำราประกอบแสดงผล จึ่งทรงพิจารณาถอดความชำนาญออกมาจัดวางเป็นระเบียบ พร้อมด้วยหลักวิชาและหลักปฏิบัติขึ้น ดังปรากฏในปฐมเทศนาเป็นอาทิ.

เมื่อทรงวางหลักวิชาและหลักปฏิบัติขึ้นแล้ว ทรงเห็นว่าเป็นหลักความรู้และหลักปฏิบัติที่สุขุมลึกซึ้งมาก เกินที่คนสมองสามัญจะศึกษาให้รู้ตามเห็นตามได้ ข้อนี้ถึงกับทำให้ทรงท้อพระทัยในอันจะประกาศความรู้แก่คนอื่น. ลำดับนั้น อุปมาดอกบัว ๔ เหล่าก็ได้ปรากฏขึ้นในพระทัย เปลื้องความท้อพระทัยนั้นเสียได้ จึ่งทรงตกลงพระทัยใหม่ว่า จะประกาศหลักความรู้ที่พระองค์ได้รู้มา แต่ปริวิตกอีกข้อหนึ่งปรากฏขึ้นว่า ควรจะประกาศแก่ใครก่อน? อุปมาดอกบัว ๔ เหล่า และปัญหาที่ว่าควรประกาศแก่ใครก่อนนี้ นับว่าเป็นรูปศาสนา และทั้งนับว่าเป็นก้าวแรกที่เหยียบเข้ามาในปัญหาชุมชนอันเป็นทางมาแห่งศีลธรรมและประเพณีสืบศาสนา นับว่าเป็นบริเวณนอกแห่งบริเวณญาณหรือทัสสนะอันเป็นมูลฐานเดิม.

จากนั้นต่อมา ก็เกิดมีคำบัญญัติศาสนาชัดเจนตายตัวขึ้น ดังปรากฏในโอวาทปาติโมกข์ว่า "การไม่กระทำบาปทั้งปวง ๑ การยังกุศลให้ถึงพร้อม ๑ การทำใจให้ผ่องแผ้ว ๑ นั่นเป็นศาสนาของพระพุทธะ."

ฉะนั้น เมื่อหลักความรู้ของสิทธัตถะพุทธะ อันเป็นปัจเจกพุทธะกลับมาเป็นศาสนาอันเกี่ยวแก่ชุมชนขึ้นดังนั้น ก็จำเป็นอยู่เองที่จะต้องตั้งหลักใหม่เพิ่มเติมจากญาณหรือทัสสนะ หลักดังกล่าวแล้วนั้น คือรวบรวมธรรมและประเพณีเข้ามาด้วย เพื่อให้สำเร็จผลตามรูปดอกบัว ๔ เหล่า อันเป็นธรรมชาติของชุมชนว่า เป็นดังดอกบัว ๔ เหล่านั้น นอกจากนั้นอาศัยนิสสัยสันดานแห่งพุทธิของชุมชนดังดอกบัว ๔ เหล่านี้ การประกาศสั่งสอนอบรมให้เกิดความดีแก่เขา จำต้องอาศัยนโยบายประกอบ ต้อนเข้าหาหลักวิชา ดังให้เด็กเล่นของเล่นเพื่อต้อนเข้าหาความรู้ นาน ๆ เข้ารูปแห่งนโยบายต่าง ๆ เหล่านั้น ก็กลายเป็นทางติดนิสสัยเคยชินไป จนกลายเป็นการถ่ายทอดสืบเนื่องมา ซึ่งเราเรียกว่า "ประเพณี" อาศัยการเคลื่อนไหวของชุมชน อายุศาสนา และภูมิธรรม ของศาสดาจารย์ หรือสาวกต่อ ๆ มา ศาสนาจึงปรากฏรูปเป็นทิวทรรศน์ดังกล่าวมานี้.

ฉะนั้น คำว่า "พระพุทธศาสนา ทำคนให้คนเกียจคร้าน" หมายถึงหลักความรู้ หรือองค์การส่วนไหนทำ ควรนักศึกษาและนักข้อนจะหาท่าจอดให้เหมาะเจาะ ไม่ควรจะสุ่มคลุมเครือ อย่างเรือไม่มี

ท่าจอด เมื่อเราเล็งดูด้วยแนวเหตุผลในข้อนั้นได้ ก็จะจูงให้เข้าใจถึงคำว่า "พระพุทธศาสนาเสื่อม" ได้เป็นอย่างดีด้วย ว่าอะไรเสื่อม องค์การเครื่องสืบศาสนาเสื่อม หรือว่าหลักวิชาการเสื่อมลง อย่าลืมว่า พระพุทธธรรม คือส่วนหนึ่งแห่งความจริง ความจริงควรจะมีความและความเจริญเติบตัวได้อีก แต่หลักการอันเป็นองค์การแห่งศาสนาซึ่งวางอยู่บนบ่าชุมชน อาจเสื่อมตามการเคลื่อนไหวของชุมชนได้แน่มิต้องสงสัยฉะนี้.

ร. อ. ท. วงศ์ เชาวนะกวี

"สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง จงอย่าประมาท"

ปัจฉิมโอวาทของพระพุทธองค์

แม้นคิดได้เราจะคลายวายความโศก เรื่องแตกดับลับโลกที่แลเห็น อันเกิดแก่เจ็บตายไม่วายเว้น ต้องมีเป็นถ้วนทั่วทุกตัวคน ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดแน่ ล้วนผันแปรรวนเรระเหระหน สิ่งที่แท้แน่นั้นคือวายชนม์ ทศพลยังต้องสู่พระนิพพาน อย่าลืมกายตายแก่แลเจ็บเกิด อย่าเพลินเพลิดอยู่ในห่วงบ่วงสงสาร จงรู้หมายเถิดว่ากายต้องวายปราณ รู้ประมาณเพียงเท่านี้ก็ดีเอย ฯ

คุณหรือโทษ

วัตถุมีสภาพเป็นคู่

คติธรรมดามีอยู่ว่า สิ่งใดให้คุณ สิ่งนั้นก็ย่อมให้โทษ จะหาอะไรมาเปรียบด้วยธรรมดาข้อนี้ ย่อมไม่ยาก เช่นอาหารสำหรับบริโภค กินน้อยหิวไม่อิ่ม กินเกินไปเป็นโทษ กินพอดีให้คุณเป็นประโยชน์แก่ชีวิต ยาสำหรับแก้โรค ใช้ถูกแก้โรคหาย ใช้ผิดเป็นพิษอาจถึงตาย พระพุทธศาสนาก็ตกอยู่ในกระแสธรรมดาของคติโลกนี้เหมือนกัน.

ความคิดของคนก็เป็นสอง

เมื่อพบหรือเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นย่อมเกิดขึ้นไม่ประการใดก็ประการหนึ่ง คือดีไม่ดี, ชอบไม่ชอบ, ตามลักษณะประจำตัวของบุคคลพวกติเสมอ (Pessimist) พวกชมเสมอ (Optimist) คนสองพวกนี้แหละที่ทำให้โลกหรือสังคมยุ่งไปด้วยการวิพากษ์ การพิจารณ์ การตัดสิน จนเป็นอาหารประจำวันทีเดียว.

ความจริงมีอยู่

ความจริง (ธรรม) เท่านั้น เป็นตุลาการตัดสินความคิดของคนทั้งสอง เราจะเอาความจริงจากที่ไหน? ความจริงเกิดขึ้นได้อย่างไร? ไม่ว่าในประเด็นปัญหาข้อถกเถียงใด ๆ ทุกกรณีย์ย่อมจะ

ชี้ขาดตัดสินเอาความจริงได้ ด้วยการศึกษา การค้นคว้า ในกรณีนั้นเท่านั้น.

ลักษณะของโลก

ไม่ว่ายุคใด สมัยใด โลกคือหมู่สัตว์ ย่อมหนาแน่นอยู่ด้วยกิเลสทั้งภายในภายนอก และความอวดดี ถือดี อวดหยิ่ง ความริษยา อวดอิทธิฤทธิ์อิทธิเดช สัตว์ใหญ่เบียดเบียฬสัตว์น้อย คนหมู่มากรังควานคนหมู่น้อย และรังควานข่มเหงเบียดเบียฬกันไม่รู้สิ้นสุด มนุษย์ยิ่งห่างศาสนาเพียงใด โลกก็มากไปด้วยความไม่สงบสุขเพียงนั้น โลกจะอยู่ในขณะปรัตยุบันหรืออดีตก็ตาม พินาศหรือถูกคุกคามอยู่ด้วยภัย คือความเบียดเบียฬจากกันและกันทั้งสิ้น.

พุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าสอนให้ละความถือดี ถือตัว ฯ ล ฯ ละความเบียดเบียฬกันทั้งมนุษย์และดิรัจฉาน สอนให้รักใคร่สามัคคีกลมเกลียวกัน ถ้าโลกหันหน้ามายึดเอาหลักธรรมเพียงเท่านี้ โลกก็จะสงบราบรื่น ไม่มีเหตุถึงต้องผิดพ้องหมองใจ รบราฆ่าฟัน พากันสิ้นชีวิตตั้งแสน ๆ ล้าน ๆ มนุษย์จะหากินกันอย่างสุขสงบอย่างดินแดนในความฝันของปราชญ์ทีเดียว.

อะไรถ่วงความเจริญ?

แต่เพราะโลกทุกส่วนมิได้พบแสงสว่างแห่งคำสอนของพุทธศาสนา คือยังมีมนุษย์อีกมากมายที่เพิกเฉยละเลย ไม่เห็นสมควร ไม่

ปฏิบัติตาม พวกนี้แหละเป็นพวกที่ถ่วงความเจริญของโลก ไม่ให้มีศีลธรรม ไม่ให้มีความสุข ไม่ให้โลกมีความสงบ แต่แปลก พวกเหล่านี้ กลับร้องว่า พุทธศาสนาถ่วงความเจริญของชาติ ถ่วงอย่างไร? ถ่วงไว้ไม่ให้โลกฉิบหายสิไม่ว่า ในเมื่อคำสอน ๆ ให้มนุษย์มีศีลธรรม สอนให้มนุษย์รู้จักได้แค่พอดีพองาม คือความสันโดษเช่นนี้. ใครบ้างที่ประพฤติตามถูกต้องตามคำสอนแล้วได้รับทุกข์. ถ่วงความเจริญของโลก? พวกไม่มีศาสนาต่างหากเป็นคนถ่วงโลกถ่วงประเทศไม่ให้ดำเนินไปสู่สันติภาพไปสู่ความเจริญในทางจิตต์ใจ.

พุทธธรรม

แท้จริงธรรมะของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าข้อใด ๆ ย่อมเหมาะแก่ผู้ปฏิบัติถูกกาลถูกสมัยเป็นแท้ ยามทุกข์ย่อมปลอบ ยามเหนื่อยย่อมประโลม. เป็นเหมือนโอสถชูชื่นหัวใจ, ยามฟุ้งสร้าน ย่อมร่างับให้สงบ ฉะนั้นผู้ได้ดื่มรสธรรมของพระพุทธเจ้าอย่างดูดดื่มแล้ว ร้อยทั้งร้อย พันทั้งพัน ย่อมพอใจทั้งนั้น.

คุณหรือโทษ?

พุทธศาสนาเป็นคุณแก่ผู้ปฏิบัติ แก่รัฐผู้ถือเอาไว้ประจำชาติหากพุทธศาสนาจักเกิดเป็นโทษ นั่นก็เพราะผู้ปฏิบัตินำไปใช้ไม่ถูกเสมือนยาย่อมให้โทษแก่ผู้ไม่รู้รับประทานฉะนั้น.

พระมหาชื้น สุเมธ

สอนให้คนเป็นคน

วิกฤติกาลของโลกขณะนี้ ทำให้ท่านผู้เขียนเกือบหาเวลาเขียนอะไรไม่ได้เลย แต่เพราะความเลื่อมใสในพุทธศาสนา จึ่งได้พยายามเร่งรีบเขียนความเห็นส่งมา และว่าหากมีการบกพร่องบ้าง ก็ขอให้ถือว่าเป็นเรื่องของความเห็น.

ธรรมแห่งพระพุทธศาสนานั้น แบ่งออกโดยส่วนใหญ่เป็น ๒ คือ โลกุตตรธรรม กับ โลกิยธรรม ที่แบ่งทั้งนี้ก็เพราะสมเด็จพระบรมศาสดาทรงปรารถนาจะให้เหมาะแก่ชั้นวัฒนธรรมของคนผู้จะรับปฏิบัติตามข้อสั่งสอนของพระองค์ ความต่ำสูงอันเป็นอนุสัยของคนย่อมเหลื่อมล้ำกันตามความหนาบางแห่งกิเลสาสวะ สมัยพุทธกาลผู้สำเร็จโสดาบัตติมรรค จึ่งไม่ได้มีจำนวนคนเท่าพลเมืองของประเทศอินเดียทั้งหมดในยุคนั้น.

โลกุตตรธรรม เป็นธรรมเบื้องสูง ที่จะนำผู้ปฏิบัติให้ดำเนินตามความจริงของพระอริยะทั้ง ๔ ประการ ขึ้นไปสู่พระอรหันตสัมมาสัมโพธิญาณ คือการสำเร็จทุกข์ทั้งมวลในโลกนี้ บรรลุพระปรินิพพาน ธรรมในประเภทนี้ มีไว้สำหรับผู้มุ่งจะปฏิบัติในจารีตนี้ให้บรรลุถึงผลที่สุดจริง ๆ ซึ่งในสมัยโบราณเมื่อการคมนาคมและวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ ยังไม่มีมากเช่นปรัตยุบัน หนทางปฏิบัติโลกุตตรธรรมเปิดช่องไว้มากกว่าสมัยนี้.

โลกิยธรรม เป็นธรรมสามัญ เหมาะสำหรับให้ชาวโลกทุกคนปฏิบัติได้ คือทำคนให้เป็นคน, ฟอกกิเลสเครื่องเศร้าหมองให้ห่างหาย ให้รู้จักกระแสความหมุนเวียนของธรรมชาติ, ความไม่เที่ยงของโลก และให้รู้จักปฏิบัติหน้าที่โดยฉะเพาะตัวกับโดยสังคม. พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า มนุษย์ที่ฝึกแล้วเป็นผู้ประเสริฐ.

ใครว่าพระพุทธเจ้าสอนให้คนตัดช่องน้อยแต่พอตัว ไม่คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมในทางสังคมแล้ว ใครคนนั้นก็คือคนที่ไม่เคยรู้เรื่องพุทธศาสนาโดยแจ้งชัดเสียเลยทีเดียว เวสารัชกรณธรรมก็ดี, อัปปริหานิยธรรมก็ดี, สัปปุริสธรรมก็ดี, สังคหวัตถุก็ดี รวมทั้งธรรมอื่น ๆ อีกหลายสิบหมวด ย่อมแสดงชัดว่าพระพุทธเจ้าต้องการให้คนมีพฤตติการอยู่ร่วมในสังคมได้ตลอดไปเสมอ จริงหรอก, หลายคนแปลธรรม "สันโดษ" ผิดไปเป็นความมักน้อย แล้วเลยซัดว่า พุทธศาสนาสอนคนให้มักน้อย ไม่ให้คืบหน้า ก้าวหน้า แต่แท้ที่จริง สันโดษ คือความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ เป็นธรรมสำหรับวางบันทัดฐานคนให้ระงับความโลภ, ตัณหา อันเป็นการเบียดเบียพกัน ในสังคมใด ๆ ถ้าสมาชิกตั้งหน้าแต่จะเบียดเบียพกัน สังคมนั้นก็เจริญไม่ได้ ที่แท้สันโดษนั้นเป็นธรรมดี ที่จะจูงใจคนให้รู้จักเสียสละเพื่อหมู่คณะ เพื่อความเจริญของส่วนรวมเสียซ้ำ ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นได้.

ประมวลความแล้วจะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีวิธีสอนเป็น

ลูกโซ่เกี่ยวกันไปตามลำดับ ดังนี้ :—

๑. สอนให้คนรู้ความจริงของโลก ว่าโลกนี้มีแต่เสื่อมลงด้วยอายุขัยไม่ยั่งยืน, ไม่มีความป้องกัน, ไม่เป็นใหญ่จำเพาะตน, ไม่มีอะไรเป็นของตน จำต้องละสิ่งทั้งปวงไป, และโลกนี้พร่องเป็นนิตย์ไม่อิ่มเป็นทาสแห่งตัณหา.

๒. สอนให้คนรู้ความจริงของคน ว่าคนนั้นจะต้องอยู่ในคติธรรมชาติ คือ เกิด, แก่, เจ็บ, ตาย. และจะต้องพลัดพรากจากของที่รักที่ชอบใจสิ้น, ทั้งมีกรรมเป็นของตน, มีกรรมเป็นทายาท, มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์, มีกรรมเป็นที่เกิด, มีกรรมเป็นที่อาศัย ทำกรรมใดจะต้องได้รับผลของกรรมนั้น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ฉะนั้นต้องรู้จักพึ่งตนเองในการมีชีวิตอยู่ในโลก ไม่ควรหลงไปว่าของศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ จะช่วยได้ จึงควรทำตนให้เป็นคุณประโยชน์แก่โลก ไม่ใช่รกโลก.

๓. สอนให้คนรู้สึกว่า ในการจะทำตนให้เป็นคุณประโยชน์แก่โลกนั้น จำต้องขัดเกลานิสสัยสันดานอันเป็นกิเลสเดิมเสียก่อน เพราะคนมีกิเลสประจำอยู่ ๓ อย่าง คือ ความโลภ, ความโกรธ, ความหลง. รู้เท่าไม่ถึงการ การขัดเกลาจำต้องแก้ในไตรทวาร คือ กาย, วาจา, ใจ, บัญญัติเป็นแนวทางทั่ว ๆ ไปให้คนประพฤติเนืองนิตย์คือไม่ฆ่าสัตว์หรือทำลายชีวิตใด ๆ ให้มีเมตตาหรือกรุณา, ไม่ลักขะโมย ถือเอาของที่เขาหวงแหนมาเป็นของตน ให้มีสัมมาอาชีวะ

เลี้ยงชีพในทางที่ชอบ, ไม่ผิดประเวณีในลูกเมียเขาอันเป็นทางลำส่อน แต่ให้สำรวมในกาม, ไม่กล่าวคำเท็จ, คำเพ้อเจ้อ, คำพล่อย, คำหยาบ ให้กล่าวแต่คำจริง, ไม่ดื่มสุราเมรัยเครื่องดองของเมาอันเป็นโทษแก่ตน ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท.

๔. สรุปความ คือสอนคนทุกคนไม่ให้เบียดเบียพกัน ให้ต่างคนต่างมีอิสสระ เสรีภาพ และสิทธิ์ภายในขอบเขตต์แห่งศีลธรรมอันดีของประชาชนทั้งหลายทั้งปวง.

การเพ่งไม่ให้คนเบียดเบียพกันนั้น เป็นคติธรรมที่ถูก เราจะเห็นได้ว่า พุทธศาสนิกชน มีประวัติการณ์ในการรุกราน หรือแย่งบ้านชิงเมืองใครน้อยกว่าชนจำพวกอื่นเมื่อเทียบตามส่วนกัน นอกจากนั้นพระพุทธศาสนาเรายังสอนให้ระงับความพยาบาท, ระงับการก่อเวร, เพราะฉะนั้น การแก้แค้นกันทางการเมือง มีการบ้องร้ายรุกรานกันและกันนั้น ทางพระพุทธศาสนาไม่มีธรรมบัญญัติใดส่งเสริมให้ทำเลย เพราะพุทธภาษิตมีไว้ว่า "สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี" ดังนี้.

เบอร์นาร์ดชอว์ กล่าวว่า "มนุษย์นั้นทางการเมืองแล้วเป็นสัตว์ที่ใช้ไม่ได้เลย คือไว้วางใจอะไรไม่ได้ทั้งสิ้น."

แต่ข้าพเจ้าใคร่จะว่า มนุษย์นั้น ในทางพระพุทธศาสนาแล้วเป็นสัตว์ที่มีศีลธรรมดีที่สุด ไม่เบียดเบียพใคร ไม่ทำให้ใครเดือดร้อนแต่ประการใด ๆ เลย.

โดยฉะเพาะอย่างยิ่ง สำหรับสยามเรานี้ โลกส่วนใหญ่พากันรับรองแล้วว่า พระพุทธศาสนาอย่างเดียวเท่านั้นที่ทำให้คนไทยทำปฏิวัติทางการเมือง คือเปลี่ยนการปกครองมา ๒ ครั้ง (ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ กับ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖) โดยมิได้มีการเสียชีวิตหรือนองเลือด แม้สักคนเดียว ซึ่งชนะประวัติการณ์ตำนานของโลกยิ่งกว่านั้น, แม้ขณะเมื่อเกิดจลาจลภายในประเทศ อันเป็นคติวิสัยของระบอบการเมืองทั่ว ๆ ไปเมื่อเดือนตุลาคม ๒๔๗๖ นั้น ถ้าคนไทยไม่ได้เป็นพุทธศาสนิกชน, ไม่มีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวแล้ว ทหารรัฐบาลก็ดี ทหารฝ่ายตรงข้ามก็ดี จะไม่มีจำนวนเลข ๒ ตัว ดังที่เป็นมานั้นเลย.

นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ พุทฺโธ เม สรณํ วรํ

นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ ธมฺโม เม สรณํ วรํ

นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ สงฺโฆ เม สรณํ วรํ

ไม่มีสิ่งใดเป็นที่พึ่งประเสริฐไปกว่าพระพุทธ, พระธรรม, พระสงฆ์. อันเป็นไตรสรณคมน์.

มีชาติ ต้องมีศาสนา ถ้าไม่มีศาสนา ก็มีชาติอยู่ไม่ได้ ๒ หลักนี้เป็นของคู่กัน.

ขอพระพุทธศาสนาจงเจริญมั่นคงคู่ชาติอยู่ในพื้นปถพี แห่งสยามรัฐสีมาอาณาจักรนี้ ตลอดไปชั่วกัลปาวสานของโลก เทอญ.

พ. ท. หลวงสารานุประพันธ์

ของเก่า

แต่กาลไหน ๆ มาแล้ว โลกเราได้ยกย่องชมเชย บุคคลผู้สามารถประกอบกิจการ ที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ได้สำเร็จว่า เป็นผู้ทำประโยชน์ให้แก่ตนและประเทศชาติ จนถึงได้จารึกชื่อของท่านผู้นั้นไว้ในประวัติศาสตร์ เป็นการเทอดทูนเกียรติคุณให้เด่นชัด สมแก่การเป็นผู้ประกอบกุศลกรรมเช่นนั้น ถ้าเราจะพิจารณาให้รอบคอบว่าอะไรแน่? ทรัพย์หรือ? อำนาจหรือ? กำลังกายอันแข็งแรงหรือ? หรือความเกิดในตระกูลสูง? ที่อุดหนุนบุคคลให้เป็นเช่นนั้น จะตอบได้อย่างแจ่มแจ้งชัดเจนว่า มิใช่! นอกจากกำลังธรรมชนิดหนึ่งที่ลี้ลับมหัศจรรย์ ซึ่งทำบุคคลผู้มีกำลังธรรมชนิดนั้น ให้เป็นมหาบุรุษที่โลกนิยมยกย่อง ตลอดจนทำให้เป็นผู้บริสุทธิ์จากบาปได้ กำลังธรรมนี้เป็นของเก่ามีมาแต่โบราณกาล.

ท่านผู้เป็นศาสดาจารย์ของโลก คือพระพุทธเจ้าของเรา ได้ทรงบำเพ็ญมาแล้วจนประจักษ์ผล และได้ทรงบัญญัติชื่อไว้ว่า **อิทธิบาทธรรม** อิทธิบาทธรรมนี้มี ๔ ประการ คือ ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่ประกอบ วิริยะ ความพากเพียรพยายามกระทำในสิ่งนั้นโดยไม่จืดจาง จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ไม่ทอดธุระเสีย วิมังสา หมั่นตริตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งที่กระทำนั้น ๆ คุณธรรมข้อนี้แล ทำบุคคลให้เป็นมหาบุรุษ ทำพระสิทธัตถะให้เป็นศาสดาเอกในโลก.

มีบางคนที่กล่าวให้ร้ายแก่พุทธศาสนาที่เคารพรักของเราว่า ทำให้บุคคลเกียจคร้าน ทำให้กิจการที่ควรเจริญล้าหลังไป ซึ่งไม่เป็นความจริงเลย ขอให้เราพิจารณาดูประวัติของท่านผู้ทำประโยชน์ให้แก่โลกทั้งหลายดูจะเห็นได้ว่า บรรดาท่านเหล่านั้นล้วนเป็นผู้สมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ จึงสามารถทำประโยชน์ได้สำเร็จถึงเพียงนั้น.

เพราะการที่บุคคลมีความพอใจจะกระทำกรณียกิจใด ๆ เป็นส่วนแห่งการศึกษาก็ตาม เป็นส่วนแห่งการปฏิบัติก็ตาม ไม่หยุดอยู่เพียงความพอใจนั้น มีความพากเพียรบากบั่นอดทนต่ออุปสรรคข้อขัดข้อง ไม่ย่อท้อต่อความร้อนหรือความหนาว มุ่งแต่จะกระทำกรณีย์นั้น ๆ ให้สำเร็จไป โดยไม่หยุดยั้งทอดทิ้งให้อากูล ด้วยความรอบคอบ เมื่อข้อขัดข้องเกิดขึ้นก็ไม่เบื่อหน่าย พินิจหาเหตุผลของข้อขัดข้องนั้นแล้วจะจัดเสียให้สิ้นไป ย่อมประกอบกิจการทุกประเภทที่ประสงค์สำเร็จเรียบร้อยเสมอ.

ขอให้ระลึกไว้ว่า กิจที่อำนวยประโยชน์สุขให้แก่ตน แก่ประชาชน และแก่โลกมากเพียงใด ย่อมมีความยุ่งยากลำบากมากยิ่งเพียงนั้น พึงใช้คุณธรรมคืออิทธิบาท เข้าประคับประคองจิตต์ประกอบกิจที่เป็นประโยชน์นั้น โดยไม่รู้จืดจางก็จักสำเร็จประโยชน์สัมฤทธิ์ผลสมความปรารถนาทุกประการ.

พระมหาพวง สุทามํ

ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้

ธรรมชาติของความจริง เป็นตัวยืนให้เราพิศอยู่ทุกขณะตามอาการที่ปรากฏอยู่ แต่ที่ต้องมาอับแสงลง เพราะชีวิตของผู้เพ่งตกอยู่ในความอลเวง เพลงของชีวิตชักให้ดำเนินหมุนเข็มไปในทางต่อสู้ดิ้นรน จนกระทั่งลืมตัวความจริงแท้ที่แซกแซงอยู่ในที่นั้น ทำให้จิตที่มุ่งความจริงคือสันติสุขที่เราต้องการเลือนไป คติของชีวิตจึงเขว หันมาแสดงความก้าวร้าวดูหมิ่น เหยียดหยามว่าลักษณะนั้นพ้นสมัย คุณภาพไม่พอแก่ความเหนื่อยที่ลงทุนไป, แต่ธรรมชาติตัวจริงไม่รู้เลยว่า เขาจะชิงชังเคียดแค้น ย่อมให้ความยุติธรรมที่สุดแก่ผู้เข้าไปคบหาสมาคมเสมอ แม้จะถูกเหยียดหยามเช่นนั้นก็หากดให้ต่ำต้อยลงได้ไม่ ย่อมหาทางหลีกออกให้สมแก่ผู้ต้องการจนได้ ดังวาทะของนักปราชญ์ชาวเปอร์เซีย ชื่อ "โอมาคัยยาม" ว่า

ของดีดีเด็ด เหมือนเพ็ชร์เหมือนทอง
ถึงไร้เจ้าของ ก็เหมือนตัวยัง
ถึงซ่อนตู้อุด ถึงขุดหลุมฝัง
คงมีวันปลั่ง อลั่งฉั่งชูเอย.

ตัวของความจริง เป็นดุจทองคำธรรมชาติที่ผ่องใส แม้ตกไปในปลัก จมอยู่ในชนพาล ก็ยังมีผู้ต้องการไม่เบือนหน้าหนี ในเมื่อวิจารณ์ให้ดีถ้วนแล้ว ธรรมชาตินั้น จะไหลไปหาผู้ต้องการทุกเวลา

เช่นไหลจากอินเดียผ่านพะม่ามาสู่สยาม ในที่สุดก็ส่องแสงรุ่งโรจน์ไปสู่ยุโรป.

ลักษณะของจริง อันเป็นตัวสมรรถภาพที่แท้ แฝงอยู่ภายในเป็นตัวกำลังชูการกระทำให้พลโลกสู่สันติภาพอย่างน่าทึ่ง.

ตัวของความจริงมีคติเป็นสอง ถ้าวิถีจิตต์ฉายไปในทางเขลาชีวิตก็หมุนเป็นวงกลม ทำให้อำมะหิตร้ายกาจถึงยุคที่จะพร่าชีวิตกันไม่สิ้นสุด เสมือนไฟปลายพืนที่หมุนตัวกัดกินเชื้อฉะนั้น เป็นอันหวังอย่างแน่นอนว่า ทางที่ตัวทำย่อมถึงกลียุคไม่ต้องถามถึง นี้เรียกว่าความจริงเคลือบไว้.

อีกนัยหนึ่ง ความจริงที่แท้ย่อมผ่องใส อำนวยสันติภาพให้อย่างตรงข้าม ตัวธรรมชาตินี้ พระสมณโคดมเป็นผู้ชี้ขาดให้เห็นเป็นดวงประทีปที่ทำนิกรสัตว์ให้พบตัวศีลธรรม อันเป็นจรรยาทางใจอย่างแท้จริง แม้ในภาคยุโรปก็เพ่งสอนทางใจ ในโรงเรียนทั่วไปเหมือนกัน.

ความมั่นในคุณวุฒิ ของพระมหาสมณะ แม้โชเพนโฮเอร์นักปราชญ์ชาวยุโรป ทางอาตมวิทยา ผู้มีชื่อเสียงในสตพรรษนี้ ก็สรรเสริญว่า เป็นหลักวิจารณ์ถึงความจริงที่นิยมที่สุด นักปราชญ์ชาวรัสเซีย และสตีวตมิลล์ ต่างก็ยอมอ่อนน้อมเชื่อถงว่า เป็นความรู้ที่กว้างขวาง เชื่อมความสัมพันธ์ของหมู่มนุษย์ในสังคมให้เอื้อเฟื้อกันเป็นอันดี ขะจัดเสียซึ่งความเห็นแก่ตัวสิ้นเชิง นี่เป็นเนื้อของความ

จริงที่ส่องแสงรุ่งโรจน์ไม่ขาดสาย ให้รวมอิทธิพลทางใจ ต่อต้านกับพะยับหมอกที่เป็นตัวอุปสรรคที่ขัดขวางเหตุผลแห่งความจริงของแนวปรัชญาเสีย ดังความกาหลของโลกที่กำลังเป็นอยู่ ถ้าเราใช้กระแสใจที่เป็นตัวแก่น ปลดแอกตัวต่อสู้ ตัวดิ้นรนอย่างอำมะหิตเสียมาใช้ความสามารถอันเกิดแต่การต่อสู้ในทางตรงอย่างใจนักเลง จิตต์ก็จะแข็งแกร่งดังมหาบุรุษที่อุดมด้วยเกียรติ์ ต่อนี้ไปธรรมชาติแท้ก็ขยายแสงดุจทองคำที่ถลุงแล้วไม่ลบเลือนได้ ตราบเท่าที่ประชุมชนยังต้องการอยู่ เมื่อเราพบของแท้ ด้วยความอดทน เราก็จะพบความทนทานความเหนียวในตัวของตัวมันเอง ฟาดฟันงานให้ลุล่วงถึงจุดที่มุ่งหมายในที่สุดได้ตามใจหวัง.

ส. โพธิสุนทร

อิสลามขามขู่ ถูกตู่ถูกปด
ยอมทู้บูชา ไม่กล้าทรยศ
แผลงฤทธิ์แผลงเดช แผลงเวทย์สดสด
ลงท้ายตายหมด มหหมัดเจ้าเอย.

(จากโอมาร์ คัยยาม)

หลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา

หลักแห่งชีวิต ก็คือธรรม ชีวิตใดปราศจากธรรม เช่นสติ ชีวิตนั้นก็วิกลจริต ใช้ประโยชน์ไม่ได้. ถ้าปราศจากหิริ—โอตตัปปะ ก็เป็นชีวิตด้าน มากไปด้วยโทษ. ถ้าปราศจากปัญญา ก็เป็นชีวิตที่มืดมนธ์ ถ้าปราศจากความเพียร ก็เป็นชีวิตที่ตกต่ำย่อหย่อน ไม่ถอนตนจากหล่มได้. ถ้าปราศจากเมตตากรุณา ก็เป็นชีวิตที่ดุร้ายเหี้ยมโหด.

ธรรมนั้น ย่อมมีอยู่ในชีวิตทุกผู้ทุกท่านด้วยกัน. แต่บางชีวิตก็ใช้ธรรมได้มาก เพราะรู้ธรรมกว้างขวาง. บางชีวิตก็ใช้ธรรมได้น้อย เพราะรู้ธรรมไม่กว้างขวาง. แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ทุกชีวิตต้องใช้ธรรมด้วยกันทั้งนั้น. บางชีวิตใช้ธรรมด้วย รู้ธรรมด้วย. บางชีวิตใช้ธรรม แต่ไม่รู้ธรรม เหมือนคนที่บริโภคอาหาร แต่ไม่รู้จักชื่ออาหาร ไม่รู้จักปรุงอาหาร แต่ก็ต้องบริโภคอาหาร.

ผู้ใช้ธรรมได้มาก ก็ได้รับผลดี มีความสุขความเจริญมาก เพราะรู้จักทางถูกทางผิดแล้ว ดำเนินแต่ในทางที่ควร สามารถทำเหตุอันเป็นทั้งประโยชน์ตนทั้งประโยชน์ท่านได้มาก. ผู้ใช้ธรรมได้น้อย ก็ได้รับผลตรงกันข้าม. ผู้ปราศจากธรรม แม้มีชีวิตอยู่ ก็เหมือนคนตายแล้ว เพราะไร้ความสุขความเจริญ และคุณสมบัติ.

บ่อเกิดแห่งธรรม ก็คือศาสนา ซึ่งสอนให้คนรู้จักศีลธรรม

แต่ศีลธรรมนั้น ศาสนาหนึ่ง ๆ ก็ถือต่าง ๆ กัน แม้จะยกเหตุอย่างเดียวกันขึ้นปรารภ แต่ก็บัญญัติผลต่าง ๆ กัน เช่นการผลาญชีวิต บางศาสนา ถือว่าเป็นบาปทั้งนั้น ไม่ว่าฆ่าสัตว์หรือฆ่ามนุษย์ เพราะเป็นการเบียดเบียฬ เอาเปรียบเขา ขาดหลักยุติธรรม. บางศาสนาถือว่าบาปจำเพาะฆ่ามนุษย์ เพราะเป็นคนเหมือนกัน เป็นสัตว์ชั้นสูง. ฆ่าสัตว์ดิรัจฉานไม่บาป กลับได้บุญเสียอีก เพราะช่วยให้พ้นทุกข์ และพระเจ้าสร้างมาเพื่อเป็นอาหารของมนุษย์. บางศาสนาถือว่า แม้การฆ่ามนุษย์ ที่จัดว่าเป็นบาป ก็จำเพาะมนุษย์ที่ร่วมศาสนากัน. การฆ่ามนุษย์ที่ต่างศาสนา ต่างพวก ไม่บาป กลับได้บุญเสียอีก. เพราะเป็นการแสดงความภักดี ช่วยพระเป็นเจ้า พระเป็นเจ้าโปรด.

ศาสนาอื่น จงยกไว้ ไม่ขอกล่าวถึง จักกล่าวจำเพาะพระพุทธศาสนา. พระพุทธศาสนานั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงบัญญัติด้วยอาศัยสัจจะคือความจริง พร้อมทั้งเหตุผล และสภาพที่นอกจากเหตุผลและความยุติธรรม เช่นบัญญัติการผลาญชีวิตว่า เป็นบาปทั้งนั้น. ผู้ใดฆ่า ผู้นั้นก็เสียศีล เสียธรรม. เพราะสัตว์ทุกประเภทย่อมมีชีวิตเป็นที่รักเหมือนกันสิ้น. การที่แย่งเอาเลือดเนื้อของผู้อื่นจนผลาญชีวิตเขา มาพอกพูลชีวิตของตนซึ่งเป็นที่รัก ไม่เป็นการยุติธรรมเลย เพราะเอาเปรียบเขาเป็นต้น.

อนึ่ง พระพุทธศาสนานั้น เมื่อกล่าวด้วยหลักฐานและคุณภาพก็บริบูรณ์ด้วยอุดมคติที่กว้างขวาง เช่น :—

๑. โดยหลัก

สอนให้คนมีความอดทน มีความเพียรชอบ. เป็นผู้สงบ ไม่เบียดเบียพกัน. ให้เว้นจากทำชั่ว ให้ทำดี ให้ทำจิตต์ให้ผ่องใส.

๒. โดยวัตถุประสงค์

สอนให้คนดำเนินไปในประโยชน์ทั้ง ๓ คือ:—

(๑) ขั้นต้น ให้รู้จักทำตนให้เป็นประโยชน์ในชาตินี้ด้วยคุณธรรม เช่น ให้เว้นจากอบายมุข และกุฏวิบัติ. ให้มีความเพียรแสวงหาทรัพย์ คุณวุฒิ วิทยาการ และวัฒนธรรม. และรู้จักรักษาคุณสมบัติเหล่านั้น รู้จักคบคน รู้จักจ่ายทรัพย์เลี้ยงชีพแต่พอเหมาะพอดี.

(๒) ขั้นกลาง สอนให้รู้จักดำเนินประโยชน์ในโลกหน้า ด้วยคุณธรรม เช่น ให้มีศรัทธาเชื่อในเหตุและผล. ให้มีศีล (ความประพฤติส่วนตัว) ให้มีจาคะ การบริจาคทาน (ความประพฤติเกี่ยวแก่คนอื่น) และให้ใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผล เพราะโลกหน้า อันบุคคลจะมองเพียงแต่มังสะจักษุไม่ได้. ต้องอาศัยปัญญาจักษุ และต้องเป็นปัญญาจักษุที่ละเอียด ถ้าเป็นปัญญาจักษุที่หยาบ ก็แลไม่เห็น. บุคคลที่ตกเป็นอุจเฉททิฏฐิ เห็นว่าโลกหน้าไม่มี ก็เพราะใช้ปัญญาหยาบ. ไม่เห็นเหตุผลที่ติดต่อกัน หรือไม่รู้ของจริงตามความเป็นจริง.

(๓) ขั้นสูง ให้รู้จักดำเนินในประโยชน์อย่างยิ่ง คือนิพพาน

การทำจิตต์ให้บริสุทธิ์ด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฏฐิเป็นต้น.

แต่เมื่อกล่าวโดยบุคคลาธิฏฐาน วัตถุประสงค์ขั้นต้นได้แก่ทรงสอนคนให้เป็นมนุษย์. ขั้นกลางทรงสอนคนให้เป็นเทวดา. ขั้นสูงทรงสอนคนให้เป็นอริยะ.

๓. โดยอาการที่ทรงสอน

ทรงยกธรรมดาที่เป็นไปอยู่ขึ้นชี้แจงให้เข้าใจ ไม่ใช้อำนาจบังคับ ไม่อ้างพระองค์ว่าเป็นผู้สร้าง เป็นผู้มาแทนใคร. ทรงสอนให้บุคคลรู้จักสิทธิและเสรีภาพของตนว่า ย่อมมีโอกาศประพฤติธรรม กระทำความดีได้เท่ากัน. และทรงสอนให้รู้จักดำเนินในทางที่เสมอตัวกับได้กำไร. ไม่ให้ดำเนินในทางที่ขาดทุน เช่น ผู้ถือว่าโลกหน้าไม่มี เป็นเหตุให้ใจหยาบ แล้วไม่รีบบำเพ็ญบุญกุศลไว้. เมื่อตายไป ถ้าโลกหน้าไม่มี ก็เสมอตัว ถ้าโลกหน้ามี ก็ขาดทุน เพราะไม่ได้เตรียมตัวไว้ ไม่ดี. ส่วนที่ถือว่าโลกหน้ามี ตายไม่สูญ เป็นเหตุให้เตรียมตน. เมื่อตายไป ถ้าโลกหน้าไม่มี ก็เสมอตัว ถ้าโลกหน้ามี ก็ได้กำไร นี้เป็นทางเสมอตัวกับได้กำไร. ทรงสอนให้ถือเอาดังนี้เป็นต้น. และทรงสอนให้ดูเหตุผลที่เป็นไปอยู่ เช่น โลภ โกรธ หลง ดีหรือไม่ดี. เมื่อเห็นว่าไม่ดีแล้วก็ให้ละเสีย.

๔. โดยการปฏิบัติ

ทรงสอนให้ปฏิบัติเป็นขั้น ๆ ไป เช่น:—

(๑) ในเบื้องต้น สอนให้ปรารภเทียบอกเขาอกเราว่า สัตว์

ทั้งหลายมีชีวิตเป็นที่รัก ต่างหวาดต่ออาชญา กลัวต่อความตาย บุคคลทำตนให้เป็นเครื่องอุปมาแล้ว ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้ให้ผู้อื่นฆ่า สัตว์ซึ่งมีชีวิต.

(๒) ขั้นกลาง สอนให้วางการปรารภผู้อื่น แล้วให้ปรารภพิจารณาดูตนเป็นอารมณ์. เช่นปรารภว่า เรามีความแก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นทุกข์เหล่านี้ไปได้.

(๓) ขั้นสูงกว่านั้นขึ้นมา สอนให้วางทั้งการปรารภผู้อื่น ทั้งปรารภตน แล้วให้ดูแต่กรรมเป็นอารมณ์ เมื่อกรรมคือการงานที่จำต้องทำแล้ว ผู้อื่นหรือตนจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม ก็ทำไปตามเรื่อง.

(๔) ขั้นสูงสุด สอนให้ปล่อยวางทุกอย่างหมด ทั้งการปรารภผู้อื่น ปรารภตน ปรารภกรรม. ทำจิตต์ให้ว่างจากอารมณ์ทั้งปวง ไม่มีกังวล ไม่มีความยึดถือ.

หลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นดังนี้.

พระสุพจนมุนี

วัดบวรนิเวศวิหาร.

พระเจ้าสร้าง, พระเจ้าสาป พระเจ้าปราบ, พระเจ้าปรุง พระเจ้ากี่ยุ่งไปเอง สิมาโทษข้า ดูน่าสรวล ฯ

อะไรแน่?

เป็นแนวที่ควรพิศ

พุทธธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ตรัสรู้แล้วจนถึงปรินิพพาน ท่านกล่าวว่ามีถึง ๘๔๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เพราะตลอดเวลา ๔๕ พรรษาที่ทรงเสด็จเที่ยวประกาศศาสนานั้น ทรงสั่งสอนนิกรชนทุกชั้นทุกเหล่า คำสั่งสอนเล่าก็มีทั้งสูงและต่ำ สุดแต่จะเหมาะแก่นิสสัยหรือความเป็นไปของหมู่คณะนั้น ๆ แต่เมื่อสรูปลงเป็นหลัก ฉะเพาะที่เป็นแก่นเป็นใจความสำคัญของคำสอนทั้งหมดแล้ว คงรวมได้เป็น ๓ คือ

๑. ให้เว้นจากการประพฤติทุจจริตด้วยกาย วาจา ใจ.

๒. ให้ประพฤติสุจจริตด้วยกาย วาจา ใจ.

๓. ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ มี โลภ โกรธ หลง ๆ เป็นต้น.

สรรพวิทยาการไม่บังเกิดผลเพียงเรียนรู้วิธีการ (Theory) จำจะต้องลงมือปฏิบัติทดลองตามความรู้ที่ได้เรียนมา (Practical) จึ่งจะเกิดความรู้ความเข้าใจ (Knowladge) ในวิทยาการนั้น ๆ, ครูอาจารย์เป็นแต่เพียงผู้ชี้ช่องหรือแนะแนวทางให้ ส่วนจะได้ผลเพียงไร ต้อง

เป็นหน้าที่ของผู้ปฏิบัติจะรู้เห็นเอง ใครจะทำให้กันไม่ได้ ไม่ผิดอะไรกับคนหัดว่ายน้ำ เมื่อเขาบอกวิธีให้แล้ว ตนไม่หัดทำเอง คือใช้มือแหวกว่าย ใช้เท้ากระทุ่มน้ำไปแล้ว ไฉนจึงจะว่ายเป็น และเมื่อเป็นแล้ว ถ้าไม่หัดว่ายหรือซ้อมอยู่เสมอ ๆ แล้ว ไฉนจึงจะมีความชำนิชำนาญ, ข้อนี้ฉันใด การจะละชั่วประพฤติชอบ และทำใจให้บริสุทธิ์ผุดผ่องตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้นั้น ก็จำต้องเรียนรู้ในพระธรรมวินัย และประพฤติปฏิบัติไปด้วย ฉันนั้น, โดยอาศัยศีล สมาธิ ปัญญา เริ่มตั้งแต่ศีล ๕ อันเป็นศีลเบื้องต่ำขึ้นไปหาธรรมเบื้องสูง จนที่สุดทำจิตต์ให้ถึงวิมุตต์ หลุดพ้นจากกิเลส (ความชั่ว) หมดศูนย์สิ้นเชื้อแห่งบาปธรรม เข้าคั่นปฏิเวธ คือ มรรค ผล และ นิพพาน อันเป็นประโยชน์สูงสุดในทางพระพุทธศาสนา.

ที่จริงพุทธศาสนาไม่ใช่สิ่งที่เหลือวิสัย ไม่ใช่ของยาก, หากเป็นเพราะคนไม่รู้จักเลือกปฏิบัติ หรือปฏิบัติได้ไม่ถึง จึงได้กล่าวหาว่าของท่านไม่ดี (ทำนองเดียวกับสุนัขป่าที่อ้าปากกระโดดงับพวงองุ่นไม่ได้ แล้วก็ร้องว่าพวงองุ่นพวงนั้นเปรี้ยว) มีเป็นต้นว่า ทำให้คนเกียจคร้านบ้าง ทำให้ผู้หญิงเป็นหม้าย ผู้ชายเป็นหม้ันบ้าง ๆ, โดยอ้างเอาความที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้มีสันโดษ, และทรงแนะนำให้บัพพชา มาเป็นข้อตั้งหน้า ซึ่งหาได้รู้เท่าถึงความมุ่งหมายแห่งคำสอนนั้น ๆ โดยแท้จริงไม่, อย่าพึ่งพูดถึงธรรมที่สูง ๆ ขึ้นไปเลย

เบื้องต้นเพียงศีล ๕ ที่เป็นบันไดคั่นต่ำคั่นแรกของพุทธศาสนา ซึ่งรักษากายวาจาของผู้ปฏิบัติให้เรียบร้อย ยังไม่เข้าใจและรักษากันให้ดีไม่ได้ตลอด, คนที่จะรักษาศีลให้ดีไม่มีบกพร่อง จะต้องเป็นคนฉลาด รู้เห็นคุณประโยชน์ของศีลจริง ๆ ขยันมั่นเพียรประพฤติปฏิบัติเป็นนิจ ประกอบด้วยความกล้าหาญอดทนต่ออุปสัคทั้งหลายที่จะมาทำลายศีลนั้น, คนโง่เขลาก็ดี เกียจคร้านก็ดี อ่อนแอไม่เข้มแข็งอดทนก็ดี ไม่อาจจะรักษาไว้ให้ครบองค์ ๕ ได้ แม้เพียงเรื่องการดื่มสุรา หรือการมุสา ก็ยังละไม่ได้เสียแล้ว นับประสาอะไร. ส่วนข้อที่ท่านสอนให้มีสันโดษนั้น ท่านมุ่งหวังให้พอใจในสิ่งที่ตนพึงมีพึงได้ ไม่ดิ้นรนทะเยอทะยานจนเกินความต้องการ กว่าสถานอันควร โดยมิเป็นธรรม เพื่อป้องกันความโลภมักมากอยากได้ของผู้อื่น มิได้ตัดกันการก้าวหน้าในทางที่ควร. ยิ่งกว่านั้นยังได้ทรงสอนให้มีใจบากบั่นหมั่นประกอบการงานที่ชอบ[๑] ทำตนให้มีความสามารถในการงาน (Efficiency) และการดำรงชีวิต[๒] อันจะเป็นเหตุให้สำเร็จประโยชน์และความสุขทั้งตนและคนอื่นโดยลำดับ นับตั้งแต่การปัจจุบันจนถึงอนาคต, อาชญากรรมต่าง ๆ มีการลักทรัพย์ ฉ้อโกง แย่งชิง วิ่งราว และปล้นสดมภ์ ๆ กัน จนต้องได้รับโทษทัณฑ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่นต้องติดคุกติดตราง และ

---

๑. ทรงสอนให้ประกอบ สัมมาอาชีวะ หาเลี้ยงชีพชอบ, อุฏฐานสัมปทา ขยันหมั่นเพียรให้มาก, อารักขสัมปทา รู้จักปกครองรักษาทรัพย์. สมชีวิตา รู้จักประมาณในการใช้ทรัพย์. ๒. อตฺตาหิ อตฺตโนนาโถ ตนนั่นแหละเป็นที่พึ่งของตน.

บ้างถึงแก่ถูกประหารนั้น. มิใช่เพราะการที่ไม่มีความสันโดษกันดอกหรือ. ?

ส่วนการที่ผู้หญิงต้องเบ็นหม้าย ผู้ชายต้องเบ็นหม้ันนั้น ก็มิใช่เบ็นเพราะผลแห่งการที่คนพากันบวชเลย ถ้าหากจะรับว่ามีบ้าง ผลนั้นก็ไม่ทำให้ผู้ที่เบ็นหม้ายหรือเบ็นหม้ันต้องได้รับความทุกขโทมนัสแต่อย่างใด เพราะทุกฝ่ายสมัครใจด้วยมุ่งบุญกุศล แต่ตรงกันข้ามในเมื่อเราตรวจดูสถิติ (Statistics) หรือพิจารณาดูปรากฏการณ์ (Occurrent) ของโลกด้วยความเบ็นธรรมแล้ว จะเห็นได้ว่าการเบียดเบียฬฆ่าฟันซึ่งกันและกัน จนได้รับความทุกข์ยากลำบากทุพพลภาพหรือถึงตายก็ดี ต้องถูกจำจองด้วยอาชญาของแผ่นดินก็ดี ตลอดจนถึงสงครามที่ทำกันอยู่ทุกวันนี้ และที่แล้ว ๆ มาก็ดี เบ็นเหตุให้หญิงต้องเบ็นหม้าย ชายต้องเบ็นหม้ัน เด็กและทารกต้องเบ็นกำพร้า คนเฒ่าชราต้องขาดที่พึ่งที่อาศัย มีจำนวนมากมายเท่าไรต่อมิเท่าไร ? ความทุกขเวทนานั้นไซร้ ก็มิใช่มีผลเพียงผู้เบ็นฝ่ายเท่านั้น คนอื่นที่มิได้รู้เห็นหรือได้รับระโยชน์ด้วยแต่อย่างหนึ่งอย่างใดเลย ก็ต้องมาพลอยรับเคราะห์ไปด้วย แม้ที่สุดคามบ้านช่องปูชนียสถานและถาวรวัตถุที่สวยงาม ซึ่งไม่มีชีวิตจิตใจ ก็ต้องพลอยพินาสฉิบหายไปด้วย เหล่านี้ เบ็นผลเพราะการบวชหรือการเบียดเบียฬกันแน่ ?

---

๑. นอกจากนั้น ถ้าเราพิจารณาถึงผลของการสืบพันธุ์ ที่ต้องเสื่อมสูญไปเพราะการคึกคะนองในทางสังคมก็มีมิใช่น้อย ทั้งหญิงและชาย. นั่นมินำผลร้ายมาสู่ชาติยิ่งกว่าการบวชหรือ ?

การที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้บวชนั้น ใช่จะบังคับให้กระทำหรือแนะนำแก่ทุกคนไปก็หาไม่ ทรงบัญญัติไว้สำหรับผู้ที่มีศรัทธาปสาทะ มุ่งจะละความชั่วและประพฤติความดีอย่างละเอียดจริง ๆ, จะได้ถือเป็นแนวทางปฏิบัติ เพราะพระองค์ได้ทรงพิจารณาเห็นและประสพมาด้วยพระองค์เองก่อนแล้วว่า การอยู่ครอบครองฆราวาสสมบัติ ไม่เป็นทางที่จะแสวงหาทางละและบำเพ็ญเช่นนั้นได้โดยเด็ดขาด เพราะจะต้องเบนกังวลกับการแสวงหา บริหาร และรักษาทรัพย์สมบัติลูกเมีย ซึ่งล้วนแต่เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นทางมาแห่งทุกข์ต่าง ๆ จึงได้ทรงแนะนำให้บวช เพื่อจะได้ตัดห่วงใยในความกังวล มุ่งผลเพื่อละความชั่วประพฤติดีแต่อย่างเดียว ไม่เกาะเกี่ยวกับภาระอย่างอื่น ๆ มิใช่เป็นการขืนใจ และบัญญัติไว้ฉะเพาะผู้ศรัทธาเท่านั้น.

ดังนั้น ผู้บวชในครั้งพุทธกาลหรือในโบราณสมัย โดยมากจึงบวชด้วยศรัทธาปสาทะ มุ่งศึกษาเพื่อละราคะ โทสะ โมหะ เป็นเบื้องหน้า แต่มาในปัจจุบันนี้ การบวชด้วยความมุ่งหวังเช่นนั้นมีน้อย มักบวชกันตามประเพณี แม้กระนั้นผู้บวชด้วยดี ก็คงบวชด้วยมุ่งบุญกุศล ศึกษาอบรมกายวาจาใจให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ชอบ แผ่ผลไปให้แก่มารดาบิดาและญาติ ตามธรรมประเพณีนิยมของชาวไทย และในถิ่นที่ยังนับถือพุทธศาสนาอยู่ แม้บวชเพียงชั่วกาลสมัย

ไม่ได้ตลอดไป ก็ยังได้ชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งช่วยกันดำรงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อันเป็นองค์พระรัตนตรัยไว้ให้ครบองค์ ๓ มิให้ขาดตกบกพร่องไป อันจะทำให้ขาดผู้สืบศาสนาเสีย จัดว่าเป็นบุญประการหนึ่ง, จึงเมื่อบวช ก็ควรที่ผู้บวชจะต้องศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตนให้ต้องตามพระธรรมวินัย ไม่ละเมิดศีล. ส่วนธรรมนั้นแม้จะไม่ได้หมด ก็ต้องละในบางอย่าง, และละไม่ได้เด็ดขาด ก็ต้องทำให้เบาบาง, พยายามแสวงหาทางทำดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปโดยลำดับ, จึงจะนับได้ว่า บวชเพื่อมุ่งบุญกุศล ช่วยกันดำรงศาสนา มิใช่ว่าบวชเพื่อทำให้ศาสนาของท่านเสื่อม, เพราะหลักศาสนาที่ท่านวางไว้ดังได้กล่าวแล้วข้างต้นนั้น แม้ไม่บวช ก็อาจประพฤติปฏิบัติให้เป็นผลได้ ไม่ว่าเด็ก ผู้ใหญ่ ชาย หญิง. อย่าเปิดโอกาสให้คนนอกศาสนาเขาติงหรือถือเป็นเหตุติเตียนพระพุทธศาสนาได้เพราะอาศัยเพียงการประพฤติปฏิบัติไม่ต้องตามธรรมวินัยของผู้บวชเลย.

การละชั่วประพฤติดีและทำใจให้ผ่องใสนั้น ที่จริงก็เป็นหลักแห่งคำสอนของแทบทุกศาสนาอยู่แล้ว ต่างแต่ว่าสาระสำคัญและวิธีการมีเหตุผลละเอียดลึกซึ้งผิดกัน พุทธศาสนานั้นไม่ใช่เกิดจากบัญญัติของพระเจ้าบนสวรรค์ เป็นคำสอนของมนุษย์สามัญผู้ทรงคุณธรรมอันประเสริฐ เป็นวิทยาศาสตร์แห่งธรรมชาติ (Natural Science) อันเป็นยอดเป็นปราชญ์แห่งวิทยาศาสตร์ทั้งหลาย ซึ่งพระพุทธองค์ได้

ทรงค้นพบและทรงสั่งสอนไว้ เพื่อให้บุคคลธรรมดาศึกษาปฏิบัติ สำหรับจะได้ไว้ใช้ขจัดทุกข์ อันจะบังเกิดจากสภาวะธรรมดาที่รุมล้อมอยู่ในโลก และในร่างกายมนุษย์ ไม่เหลือวิสัยที่สามัญชนจะศึกษาและปฏิบัติ, ไม่มีการบังคับให้เชื่อ, พิเศษกว่าศาสนาอื่นด้วยหลักสำคัญชั้นต้น ก็คือ สอนให้รู้ก่อนเชื่อ ไม่ใช่สอนให้เชื่อก่อนรู้, เพราะผู้เชื่อก่อนรู้อาจเชื่อไปในทางที่ผิด, สอนมีเหตุผล ที่อาจใช้บัญญาพิจารณาให้เห็นตามได้, เพราะผู้ไม่ใช้บัญญาหาเหตุผลย่อมหลงงมงาย, สอนให้ผู้ปฏิบัติตามได้ประสพผลด้วยตนเอง ไม่ต้องคอยให้ใครหยิบยกยื่นให้ แม้ในบัจจุบันนี้ ไม่ต้องคอยไปจนถึงชาติหน้า, เพราะผู้หวังผลแต่ที่เขาจะให้ ขาดความไว้ใจตนเอง. และที่หวังในชาติหน้า ไม่เห็นจริงในบัจจุบัน ก็เบ็นแต่หวังใจเท่านั้น, รู้ไม่ได้ว่าจะมีผู้คอยให้จริงหรือไม่? สอนให้เชื่อกรรม, ว่าทำดีได้รับผลดี ทำชั่วได้รับผลชั่ว, ตัวของตัวเองเบ็นผู้สร้าง ไม่มีพระผู้เบ็นเจ้าเบ็นใหญ่ที่ไหนมาสร้างให้ ๆ ในที่สุดที่ต่างจากศาสนาอื่น ก็คือสอนให้กำจัดผู้สร้าง (ละโลภ โกรธ หลง) ไม่ใช่สอนให้อ้อนวอน, เพราะผู้สร้าง ถึงจะสร้างอย่างไรก็ไม่พ้นทุกข์ คือ แก่ เจ็บตาย แต่ถ้ายังกำจัดผู้สร้างไม่ให้ขาด ก็พึงให้การสร้าง (กรรม) เบ็นไปในทางที่ดี เพื่อได้ผลเบ็นภพที่ดี, อย่าให้การสร้างเบ็นไปในทางชั่ว อันจะให้ผลเบ็นภพชั่วได้.

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เราเข้าใจว่ารู้ภาษา แต่ยังไม่รู้ความ

หมายความประสงค์นั้น ยังมีหลาย, และที่รู้แล้ว แต่ยังปฏิบัติตามไม่ได้ ก็ยังมีอีกมาก, เพราะฉะนั้น ถ้าใครรู้ จึงควรศึกษา ถ้าปฏิบัติไม่ได้ ก็ควรสงวนไว้ ไม่ควรตัดไม่ควรทำลาย หรือใส่ร้ายของท่านไปต่าง ๆ นา ๆ พาให้ของดี ๆ ของท่านต้องเสียไป, เพราะความที่เรามือไม่พายแล้ว ยังจะเอาเท้ารานำไว้เสียอีกเลย[๑].

จงอาน ยูประพัฒน์
ธรรมศาสตร์บัณฑิต.

สพฺพปาปสฺส อกรณํ　　กุสลสฺสูปสมฺปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ　　เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

เลิกทำกรรมชั่วร้าย　　เล็งเห็น โทษแฮ
ทำชอบกอบคุณเป็น　　ประโยชน์ตัว
ฟอกใจสดใสเย็น　　วิโมกษ์หม่น หมองเฮย
นั่นแหละพุทธศาสน์น้าว　　มนุษย์ให้เหตาม แน่วนำ[๒].

---

๑. จากเค้าความในหนังสือกะทู้ธรรมว่าด้วย สังขตะ – อสังขตะ ของสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์.

๒. ผี่พระโอษฐ์ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์.

ที่ซื่อถือพระเจ้า ว่าโง่เง่าเต่าปูปลา

เหม เวชกร

"ที่ซื่อถือพระเจ้า ว่าโง่เง่าเต่าปูปลา" คำนี้เป็นคำวรรคหนึ่งในหนังสือเรียนโบราณชื่อมูลบทบรรพกิจ ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกว่าเป็นคำพูดที่ให้คติอย่างกว้างขวางและซาบซึ้งนัก.

คำนี้หากจะไม่คิดไม่นึก ก็เป็นคำพูดชะนิดน้อยอกน้อยใจของใครคนหนึ่งที่แน่วแน่ในพระที่ตนเคารพบูชาจับอกจับใจแล้ว ก็ถูกใครอีกพวกหนึ่งเยาะเย้ยถากถางว่า คนที่ก้มหน้าคร่ำเคร่งในศาสนานั้นมากเกินการนั้นคือผู้คลั่งศาสนา และดูจะหมายความเลยไปถึงว่าผู้ที่ขวักไขว่ในศาสนาจัดนั้น ก็เพราะผู้นั้นประสงค์เอาศาสนาเป็นเครื่องตอบแทนที่ได้กระทำความดีไว้ เพื่อหวังจะไปสวรรค์มีบริวารมาก บรมสุข เกลียดกลัวคำว่านรก ก็คือคน ๆ นั้นไม่ยอมสู้ความลำบาก เกิดมาอยากแต่จะสุขกายสบายใจ แม้แต่ตายไปแล้วชาติโน้นบ้าง หวังจะหาความสุขที่ชาติโน้นอีก.

ข้าพเจ้าจึงพินิจว่าคำพูด "ที่ซื่อถือพระเจ้า ว่าโง่เง่าเต่าปูปลา" อาจจะไม่ใช่ผู้พูด ๆ โดยความน้อยอกน้อยใจ คงจะพูดโดยเปรย ๆ อย่างหยาบ ๆ ในความรู้สึกของคนหมู่หนึ่งที่กล้าประณาม

ผู้เคร่งอยู่ในศาสนาว่าเป็นคนเห็นแก่ตัว หรืออีกประการหนึ่งคนเคร่งศาสนาย่อมไม่ค่อยจะสมคบสมาคมแก่คนทั่วไป มักจะเคร่งขรึมโดยเกลียดกลัวสิ่งชั่วร้าย ถือหลักคติว่าคบคนดีย่อมนำไปสู่ทางดี คบคนชั่วย่อมนำไปลงทางต่ำ จึงไม่ค่อยจะสมาคมกับคนทั่วไป นอกจากพวกธรรมวัดด้วยกัน จึงเป็นเหตุให้ถูกกล่าวว่าโง่เง่าเต่าปูปลาไม่รู้จักสมาคม.

การเรื่องนี้น่าจะเป็นการเข้าใจผิดกันทั้งสองฝ่าย โดยว่า ฝ่ายเคร่งศาสนาเมื่อพบผู้ที่ห่างไกลจากศาสนาก็รำคาญ ถือเสียว่า ถ้าคบค้าสมาคมกับพวกนี้จะก่อแต่ความเดือดร้อนให้ เพราะพวกที่ไม่รู้จักว่าศาสนา คืออะไรนั้น ย่อมมีความรู้สึกนึกคิดไม่ตรงกัน จึงพยายามทำตัวให้ห่าง.

แต่ส่วนพวกนั้นไม่เอาใจใส่ในศาสนา ก็เห็นชีวิตและความเป็นอยู่ของพวกถือศีลกินเพนนั้นบ้าศาสนา คลั่งและหลงไหลในสวรรค์ชั้นฟ้า ซึ่งไม่มีตัวมีตนยึดเหนี่ยว และหวังกันอย่างลม ๆ แล้ง ๆ คล้ายพวกบ้าหรือคริสติสตัง.

ทั้งสองฝ่ายไม่เข้าใจซึ่งกันและกันนี้ อาจจะเกิดจากการไม่ได้ปรับความเข้าใจกันให้เพียงพอเป็นแน่.

มาสมัยเมื่อโลกเจริญนี้ บางพวกที่มีความรู้อบรมจากที่ดี ๆ พอจะรู้เรื่องศาสนาได้แจ่มแจ้ง ก็เข้าใจความมุ่งหมายของศาสนาดีว่ามีวัตถุประสงค์ไปทางไหน แต่กระนั้นก็ยังอดจะพูดกันไม่ได้ว่า

ถ้าพวกใดชนใดเอาศาสนาเป็นเกณฑ์นัก หมู่นั้นกลุ่มนั้น ย่อมไม่นำโลกเจริญ เพราะศาสนาเป็นของทำให้โลกสงบ ทุกคำสั่งสอนของศาสนาก็เต็มไปด้วยความสงบ เช่นไม่ต้องการเบียดเบียฬเลือดเนื้อซึ่งกันและกัน ห้ามการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ห้ามการโลภหลงในสิ่งนอกกาย ซึ่งจะก่อให้ใจเกิดเป็นบาปหยาบช้า อยากได้ของซึ่งไม่ใช่ของตนมาเป็นของตนเป็นต้น อยากได้อำนาจ อยากร่ำรวย ซึ่งคาดะอย่างเป็นทางไม่สงบ ทรัพย์สินไม่ใช่ของเรา ตายแล้วเอาไปไม่ได้ ข้อคำสั่งสอนนั้นยังอีกมากมายนับร้อย ล้วนแล้วแต่ขัดกับโลกที่จะก้าวหน้าไปทั้งนั้น.

แต่ศาสนามิได้เป็นกฎหมายบังคับเด็ดขาดต่อใครทั้งนั้น ศาสนาคือความดีงามทั้งหลาย ย่อมจะต้องมีข้อสั่งสอนฉะเพาะความดีให้ครบถ้วน ไม่ยอมให้มีข้อบกพร่องใดมาโต้แย้งได้ ศาสนาเป็นยอดของเหตุผล คนที่ดีย่อมบูชาเหตุผล เหตุผลคือความดีซึ่งมีในโลก ไม่ใช่การดัดแปลงเล่ห์เหลี่ยมใด ๆ แต่ความจริงย่อมเป็นของแท้ไม่เคลื่อนและสงบ. โลกย่อมไม่เจริญโดยทางดำเนินของมนุษย์ในทางสงบ โลกจะเจริญด้วยความดีและชั่วคละกันไปบ้าง เหมือนแม่ครัวปรุงอาหาร จำเป็นจะต้องปรุงแต่พอดี ยากินแก้โรค บางขนานกินมากก็ตาย หากว่ากินพอประมาณแก้โรคได้ดี จึงเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมต้องการความปรับปรุงโดยพอควร.

บางคนว่าจะไม่มีศาสนาไม่ได้หรือ ? เพราะคนสมัยเจริญย่อม

ได้รับศึกษาดีและอบรมดี เกือบจะหมายถึงว่าจะเลิกการบวชพระ—คือไม่ต้องมีพระสงฆ์ก็ได้.

ข้าพเจ้าสะท้อนใจนัก ถ้าจะเป็นเช่นนั้น รู้สึกว่าแสงของความดีจะหมดไปจากโลก พระสงฆ์คือผู้ที่ทำให้เรานึกคิดสกิดใจเมื่อได้พบได้เห็นเสมอ ว่านั่นคือผู้ที่กำลังศึกษาในสำนักวิชา "ฟีโลโสฟี" หรือ "ปรัชญา" พระสงฆ์เรียนและฝึกฝนด้วยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีสมยาว่าจอมปรัชญาของโลก.

ถ้าพากันเห็นว่าพระสงฆ์คือคนเราธรรมดา ข้าพเจ้าก็ละอายใจนัก เพราะรู้อยู่แก่ใจว่าพระสงฆ์คือผู้ที่กำลังปฏิบัติตนในทางดี เป็นผู้เต็มไปด้วยเหตุผล ได้ร่ำเรียนหลักปรัชญาทั้งความรู้สึกและปฏิบัติด้วยกาย ส่วนเราท่าน แม้แต่จะรู้อะไรอยู่บ้าง ก็ยังห่างความดีอยู่มาก เพราะเราไม่ได้อยู่ในขอบเขตต์ข้อห้ามใด ๆ ย่อมจะประพฤติตนผิด ๆ เป็นส่วนมากกว่าความดี.

ฉะนั้น ถ้าเราเห็นพระ—ก็คือเครื่องสกิดใจให้นึกถึงความดีงามซึ่งเราไม่มีเวลาพอจะประพฤติได้มากนั้นไว้เสมอ แม้แต่เราจะไม่ได้ประกอบความดีมากมายนัก ก็พอจะละอายใจต่อสิ่งชั่วที่จะเผลอกระทำลงไป ข้าพเจ้าไหว้พระ ขอบบุญคุณท่านที่อุตส่าห์รักษาความดีให้มีไว้ในโลก ตักบาตร์ก็โดยปลุกจิตต์ให้เมตตากรุณารู้จักท่าน หรืออีกนัยหนึ่งช่วยเหลือผู้ที่ประกอบความดีทางอ้อม เพราะมีข้อห้ามไม่ให้ประสงค์สิ่งใดมาเป็นสมบัติ จึงจะทำมาหากินเพื่อเลี้ยงท้อง

หรือทำเงินไว้เพื่อซื้อสิ่งอุปกรณ์ได้ ข้าพเจ้ามีความคิดโน้มน้าวในพระมิใช่เพื่อเห็นแก่ตัว เพื่อความดีโดยแท้.

ในที่สุดขออ้อนวอนเราท่านทั้งหลายให้เพ่งเล็งในสาสนาให้เพียงพอ อย่าเข้าใจผิดว่าสาสนาหรือพระเป็นคนครึ ถ้าใครขวักไขว่นักจะทำให้เป็นคนสติ ไม่ทันสมัย.

ที่ท่านนึกว่านักเรียนที่ศึกษาสูง มีความรู้ลึกนึกคิดจนฤๅชาว่าเป็นปรัชญานั้นเป็นคนทันสมัยน่ายกย่อง ก็ให้นึกว่าสาสนาคือคำสั่งสอนของจอมปรัชญา—ไม่ใช่ปรัชญาธรรมดา.

จบ

ร. พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพ ฯ
น. ท. พระพิมลเสนี ร. น. ผู้พิมพ์โฆษณา ๕/๗/๘๑

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร
ถนนพระสุเมรุ จังหวัดพระนคร
น. ท. พระพิมลเสนี ร. น. ผู้พิมพ์โฆษณา

๕/๗/๘๑